

VERELLÄ MERKITYT

**Kuukautiskokemuksen kulttuurinen rakentuminen
suomalaisten, vuosina 1959-1977 syntyneiden
naisten kuukautiselämäkerroissa**

Turun yliopisto
Historian laitos
Kulttuurihistoria
Pro gradu –tutkielma
Annikka Konola
Heinäkuu 2009

KONOLA, ANNIKKA: Kuukautiskokemuksen kulttuurinen rakentuminen suomalaisten, vuosina 1959-1977 syntyneiden naisten kuukautiselämäkerroissa

Pro gradu –tutkielma, 127 s.
Kulttuurihistoria
Heinäkuu 2009

Tutkimuksen kohteena on kuukautiskokemuksen kulttuurinen rakentuminen suomalaisten, vuosina 1959-1977 syntyneiden naisten kuukautiselämäkerroissa.

Tutkin millaisia kuukautiskokemuksia naisilla on sekä miten ja suhteessa keneen tai mihin nämä kokemukset muotoutuvat. Tarkastelen myös millaisia kulttuurisia käsitteitä kuukautisista naisten kokemukset ilmentävät. Ymmärrän kuukautiskokemuksen tutkimuksessani elämänkulkuun liittyvänä historiallisena prosessina, jonka kautta ihmisestä tulee subjekti, joka sosiaalisena yksilönä kiinnittyy häntä ympäröivään kulttuuriin, kieleen ja maailmaan. Tarkastelen mikrohistorian näkökulmasta yksilön tapaa hahmottaa henkilökohtaista kuukautiskokemusta suhteessa omaan kokemushistoriaansa ja sen sosiokulttuurisen ympäristön historiaan, jossa hän elää.

Haastattelemani naiset ymmärtävät kuukautiset sekä fysiologisen ruumiin toimintona että kokemuksellisenä tapahtumana. Vaikka lääketieteellinen tietämys kuukautisista on lisääntynyt 1900-luvun aikana nopeasti, ei kuukautisten fysiologinen tunteminen ole edelleenkään kaikille naisille kovin merkityksellinen asia. Fysiologisesti kuukautiset ovat naisille merkki ruumiin normaalista toiminnasta ja hedelmällisessä iässä olemisesta.

Naisten kuukautiskokemus ei ole yksi, vaan se muuttuu niin kutsuttujen avainkokemusten kohdalla samanaikaisesti kun yksilölle muotoutuu uusi sosiaalinen rooli, jonka myötä häneen kohdistuvat sosiaaliset odotukset muuttuvat. Avoimissa teemahaastatteluissa tuotetuissa kuukautiselämäkerroissa haastateltavat nimesivät kuukautiselämän avainkokemuksiksi ensimmäiset kuukautiset, kuukautisten kanssa sinuiksi tulon, raskaudet ja imetyksen, lapset tehty mitäs nyt -vaiheen sekä vaihdevuosien tulon tiedostamisen.

Naiselle on tärkeää pystyä läpi kuukautiselämän säilyttämään itsenäisen, aktiivisen toimijan rooli, ja tähän hän tarvitsee tietoa ja toimintaohjeita jokaisen uuden avainkokemuksen kohdalla. Naisen kuukautiskokemuksen muotoutumiseen vaikuttavat useat merkittävät sekä yksityisen että julkisen alueen toiset. Nainen vertaa kuukautiskokemustaan näihin toisiin, saa heiltä tietoa kuukautisista ja elää kuukautisarkea heidän tai niiden kanssa.

Kuukautiselämäkerroissa häpeän tunne läpäisee koko elämänkaaren. Kulttuurisesti kuukautisten tulee olla näkymättömät, huomaamattomiksi kätkeyt. Vaikka kuukautisiin liittyvä nolouden ja häpeän tunne on syvällä kulttuurisessa kokemusmaailmassa ja naisen kuukautiskokemukseen vaikuttavat kulttuuriset tekijät ovat historiallisesti hyvin hitaasti muuttuvia, on kulttuurisessa ilmapiirissä havaittavissa jonkin asteista muutosta avoimempaan suuntaan.

Asiasanat:

ehkäisy, elämäkerta, haastattelu, hormonikierukka, hygienia, häpeä, identiteetti, kokemus, kuukautiset, kuukautiskäsitys, moderni säädyllisyys, naistutkimus, pre menstrual syndrome, ruumis, sukupuolikasvatus, vaihdevuodet

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohteen kuvaus ja tutkimusongelma	1
1.2. Haastatteluissa tuottuva kuukautiselämäkerta	2
1.3. Kuukautiskokemuksen paikantaminen	12
1.4. Kuukautiskokemuksen historiallisuus	17
1.5. Työn rakenne: yksityisen ja yleisen vuoropuhelua	21
2. KUUKAUTISET AJALLISENA ILMIÖNÄ	23
2.1. Kuukautiskäsityksen muovautuminen	23
2.2. Kuukautiset elämäkerrallisena kokemuksena	39
3. NÄKYMÄTÖN HÄPEÄN LÄHDE JA HUOMAAMATTOMAN TOIMINNAN KOHDE	55
3.1. Häpeän hiljaa	55
3.2. Pidän säädyllisesti piilossa	59
3.3. Olen puhdas	67
3.4. Oloni ailahtelee	70
3.5. En likaa petivaatteita ja huolehdin ehkäisystä	75
4. PUHETTA, TIETOA JA VERTAILUA	84
4.1. Kanssakokijat ja yksityisen tilan vaikuttajat	84
4.2. Julkisen tilan merkittävät muut	96
5. LOPUKSI	111
LÄHTEET	121

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohteen kuvaus ja tutkimusongelma

*Naisen ainutlaatuinen ominaisuus, lisääntymiskyky, on ollut hänen kohtalonsa.*¹ Näin toteaa Kaari Utrio, suomalaisen naiseuden määrittelykeskusteluun monin tavoin osallistunut taiteilijaprofessori. Naiseuteen ja lisääntymiskykyyn liittyy myös tämän tutkimuksen kohde kuukautiset, jotka ovat osa jokaisen naisen elämää tyttöiästä vanhuuteen. Kuukautiset ovat kulttuurisesti latautuneet; ne ovat myytti, tabu, haitta ja huumorinaihe. Kuukautisten kulttuurihistoriaa tutkineet Janice Delaney, Mary Jane Lupton ja Emily Toth toteavat, että kuukautiset eivät ole sama asia kuin naiseus. Kuukautiset ovat osa naiseutta, ja vaikka ne ovat kehon fysiologinen prosessi, niitä on hedelmällistä tarkastella myös osana kulttuuria.²

Tässä tutkimuksessa ymmärrän kuukautiset yhtenä naisen elämän osa-alueena ja naisruumista koskevan diskursiivisen tiedon muotona sekä osana laajempaa kulttuurista ja yhteiskunnallista merkitysverkostoa. Historiantutkijana tarkasteluni kohdistuu yksilön kokemukseen. Oletan, että yksittäisten naisten kuukautiskokemusta tutkimalla voin tuottaa naisten kuukautiskokemukseen liittyvän yleisen tiedon lisäksi myös näkökulmia yksityisen ja yleisen välisen vuorovaikutuksen merkityksestä yksilön kuukautiskokemuksen muotoutumiseen.³

Tutkimukseni keskiössä ovat kuuden suomalaisen naisen kuukautiselämäkerrat, joiden avulla tarkastelen naisten kuukautiskokemusta. Kuukautiselämäkerralla tarkoitan tässä tutkimuksessa naisen kuukautiselämän keskeisiä tapahtumia, jotka haastateltava on nimennyt antamani ennakkotehtävän avulla, ja jotka työstyvät haastattelussa kuukautiskokemuskerronnaksi haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa. Kuukautiskokemuksen määrittelen kulttuuri- ja aikasidonnaiseksi keholliseksi kokemukseksi, jolle yksilö antaa merkityksen nykyhetkessä ja jota hän hahmottaa suhteessa sosiokulttuuriseen ympäristöönsä ja sen historiaan sekä omaan kokemushistoriaansa.

Tutkimusaineistoni muodostuu Mirena-hormonikierukkaa käyttävien, käyttäneiden tai käyttöä suunnitelevien naisten kuukautiskokemuskerronnasta. Mirena tarjoaa

---

¹ Utrio 1985, 14.

² Delaney & Lupton & Toth 1988, 17.

³ Peltonen 2006, 151. Peltonen viittaa Roger Chartier'n näkemykseen, jonka mukaan ”pienennetyssä mitakaavassa voimme ymmärtää toisaalta uskomusjärjestelmien, arvojen ja representatioiden ja toisaalta sosiaalisen kerrostuneisuuden väliset yhteydet”.

mielenkiintoisen mahdollisuuden kuukautiskokemuksen tutkimiseen, koska sen asettaminen kohtuun muuttaa kehon normaaliksi määriteltyä toimintaa. Mirenan on todettu vähentävän merkittävästi kuukautisvuodon määrää ja joiltakin käyttäjiltä kuukautisvuoto loppuu kierukan käytön ajaksi kokonaan.⁴ Tämän poikkeuksellisen kuukautiskokemuksen kautta normaalille kuukautiselämälle kulttuurisesti asetetut rajat ja määritellyt tulevat näkyvämmiksi ja on mahdollista tarkastella millaisia uskomusjärjestelmiä, arvoja ja asenteita kuukautisiin yleisemmin suomalaisessa yhteiskunnassa liitetään.

Tutkimuskysymykseni on kaksijakoinen. Ensinnäkin kysyn, millaisia kuukautiskokemuksia naisilla on sekä miten ja suhteessa keneen tai mihin nämä kokemukset muotoutuvat? Toiseksi kysyn millaisia kulttuurisia käsityksiä kuukautisista naisten kuukautiskokemukset ilmentävät?

1.2. Haastatteluissa tuottuva kuukautiselämäkerta

Englanninkielisessä tutkimuksessa käytetään termiä oral history, jolla tarkoitetaan menneisyyttä koskevaa aineistoa, joka on yleensä tuotettu erilaisin haastattelumenetelmin. Suomessa oral historylle ei ole vielä vakiintunutta termiä, vaan puhutaan suullisesta historiasta, muistitietotutkimuksesta tai esimerkiksi muistitietohistoriasta. Termin määrittelyyn vaikuttaa vahvasti tutkijan edustaman oppialan näkökulma siitä, mitä menneisyys on, mitä aika on sekä se millä ehdoin tietoa tuotetaan.⁵ Tässä tutkimuksessa hyödynnän muistitietoa tutkimusaineiston muodostamisen välineenä. Kuukautiskokemuksen tutkimisen kannalta oleellisiksi asioiksi nousevat yksilön kuukautiselämäkerrassaan esiin nostamat tapahtumat ja ilmiöt sekä hänen niille antamansa tulkinnat.

---

⁴ Mirena 20 mikrog/24 tuntia pakkausseloste, käyttöaiheet.

Mirena-kohdunsisäinen hormoniehkäisin, kauppanimeltään Mirena, on lääkeyhtiö Scheringin valmistama kohtuun asetettava ehkäisin, joka vapauttaa 20 mikrogrammaa levonorgestreelia vuorokaudessa viiden vuoden ajan.

Mirena-hormonikierukka muuttaa naisen ruumiin toimintaa monin tavoin. Mirenan alkuperäinen käyttöaihe oli kohdun sisäisesti käytettävä ehkäisin, mutta Mirenan todettiin myös vähentävän merkittävästi kuukautisvuodon määrää. Joiltakin käyttäjiltä kuukautisvuoto loppui kokonaan Mirenan käytön ajaksi. Tästä ”sivuvaikutuksesta” johtuen Mirenan todettiin olevan tehokas hoitomuoto myös runsaista kuukautisista kärsiville naisille. Hoitosuosituksen mukaan runsaiden kuukautisten ensisijainen hoito on nykyään hormonikierukka, ei kohdun poisto kuten aiemmin. Uusimpana käyttöaiheena Mirenalla on vaihdevuosi- en hormonikorvaushoito. Aiemmin ja edelleen Mirenan kanssa vaihtoehtoisina hoitomuotoina käytettävien hormonivalmisteiden yhteydessä vaihdevuosi-ikäiselle naiselle on hormonaalisesti tuotettu kuukautiset, vaikka ne olisivat jo muutoin loppuneet. Mirena-hormonikierukkaa käytettäessä kuukautisia ei tule tai ne ovat vähäiset ja näin ollen Mirenan voidaan ajatella tukevan vaihdevuosi-ikäisen naisen normaaliksi koettua kehon toimintaa.

Käytän jatkossa joko Mirena tai Mirena-hormonikierukka sanaa tarkoittamaan Mirena-kohdunsisäistä hormoniehkäisintä.

⁵ Fingerroos & Peltonen 2006, 8-10.

Tytön ensimmäisiä kuukautisia tiedon ja vallan näkökulmasta väitöskirjassaan tutkinut sosiologi Elina Oinas kertoo tekemiensä haastattelujen olleen kova ja petty-
myksiä tuottava kokemus. Hän koki, että kaikki hänen tekemänsä kahdeksan haastatte-
lua epäonnistuivat tavoittamaan naisten henkilökohtaista kokemuspuhetta tai merkityk-
siä. Oinaan mukaan naiset kyseenalaistivat kuukautisten tutkimuksen: Miksi tutkia jo-
tain niin merkityksetöntä? Haastateltavien puhe jäi *no-big-deal* -tasolle, julkiseksi, ylei-
seksi puheeksi, joka sisälsi vain keinotekoista ja persoonatonta tietoa. Oinas pohti syitä
haastattelujen epäonnistumiseen. Miksi tuttavallinen nainen – naiselle -keskustelu kah-
vipöydässä ei avannutkaan intiimin kerronnan esteitä? Lähtöoletuksena etenkin feminis-
tisissä tutkimuksessa on, että kasvokkain tapahtuvan haastattelukeskustelun avulla pääs-
tään juuri tälle Oinaan kaipaamalle nainen – naiselle -puheen tasolle. Ajatuksena on,
että asetelmalla saadaan kerättyä enemmän ja parempaa tietoa, mikäli haastattelijä vain
pysyy avoimena haastateltavan esiintuomille aiheille.⁶

Muistitietotutkimukseen perehtynyt historioitsija Jorma Kalela toteaa, että tutki-
ja ei voi pakottaa muistitietoa esiin tai valjastaa sitä haluamaansa käyttötarkoitukseen –
lopullinen päätösvalta on haastateltavalla. Haastateltavat päättävät itse, mihin tarkoituk-
seen he hallussaan olevaa muistitietoa käyttävät ja missä muodossa he sen välittävät.
Muistitietoaineisto välittää ihmisten omia kokemuksia, ja jotta tämän kokemuksen välit-
tyminen olisi mahdollista, on haastattelijan saavutettava haastateltavan luottamus. Kale-
la muistuttaa, että tutkijan on hyvä tehdä tutkimukselliset tavoitteensa näkyviksi muun
muassa siitä syystä, että haastateltavien vakuuttuminen tutkijan hyvistä tarkoituksista
edesauttaa pääsyä yhteisön sisäiseen puheeseen⁷ ulkopuolisille tarkoitetun ”viran puo-
lesta” -retoriikan sijaan.⁸

Oinas toteaa, että haastattelemalla saadun aineiston avulla voidaan saada vasta-
uksia tutkimuskysymyksiin, jotka koskevat henkilökohtaisen kuukautiskokemuksen jul-
kista keskustelukenttää. Syvemmälle henkilökohtaisiin merkityksenantoihin ja koke-
muskerrontaan, yleisen puheen taakse ei Oinaan mukaan voida haastatteluissa päästä,
koska haastattelujen lähtökohtana on merkitysten tutkiminen. Muisteluryhmätyöskente-
lyllä, jota Oinas lopulta käytti tutkimuksessaan haastattelujen sijaan, on hänen mukaan-
sa mahdollista lyhyiden tarinoiden muistelulla kuvailla mitä konkreettisissa, kuukautis-
ten kanssa eteen tulevissa tilanteissa tapahtui. Oinaan mukaan tällainen muistelu ja ker-

---

⁶ Oinas 2001, 52, 55-58

⁷ Tarkoitan tässä tutkimuksessa yhteisön sisäisellä puheella naisten puhetta kuukautisista.

⁸ Kalela 2006, 69, 79.

ronta mahdollistavat paremmin kuin haastattelumenetelmä arjessa tapahtuvan tekemisen kerronnan ja laajemman yksilön itsensä esittämisen.⁹

Tutkimuskysymykseni sisältää sekä yksityisen että yleisen tason läsnäolon. Lähtökohtana on yksilön kuukautiskokemus. Tutkimuskatseeni suuntautuu yksityisen, henkilökohtaisen kuukautiskokemuksen rajan yli kohti yleistä, kohti kulttuurissa läsnä olevia käsityksiä kuukautisista. Läpi tutkimuksen olen pyrkinyt käymään näiden kahden ulottuvuuden, yksityisen ja yleisen välistä vuoropuhelua. Oinas toteaa, että haastattelujen avulla tuotettu aineisto voi olla kiinnostavaa, mikäli avoimuuden ideaali unohdetaan ja keskitytään paikka- ja kontekstisidonnaiseen tietoon.¹⁰ En pyri tutkimuksessani saavuttamaan avoimuuden vaatimuksen sisältävää tunnustuksellista kokemuskerrontaa, vaan tuomaan esiin tietyssä ympäristössä esiintyviä kuukautiskokemuksia, joista kerrottaessa käytetyn yksityisen tai julkisen puheen taso kertoo jotain siitä kulttuurista, jonka piirissä kyseinen kokemus koetaan ja ilmaistaan.

Oinaan esittämistä huomioista huolimatta valitsin aineiston muodostamismenetelmäksi avoimen haastattelun, jota täydensin haastattelun lopussa tekemilläni temaattisilla kysymyksillä. Vaikka julkisen puheen taso on tutkimukseni kannalta merkittävä, pyrin haastattelujen avulla pääsemään myös yksityisen kokemuksen tasolle. Entä kuinka huomioin tutkimuksessani Oinaan esiin nostamat, haastattelujen avulla tuotetun tiedon luonteeseen liittyvät ongelmat? Oinaan mukaan haastattelujen suurimpana ongelmana olivat niistä puuttuvat pienet arjen toimintaa kuvaavat kokemuskertomukset. Omassa tutkimuksessani otin lähtökohdaksi omaelämäkerrallisen kerronnan, koska uskoin sen avulla pääseväni haastatteluissa kuuntelemaan myös näitä Oinaan kaipaamia pieniä arkisia toimijakertomuksia, joiden kautta mahdollistuisi henkilökohtaisen kokemuksen tutkiminen.

Naisten omaelämäkertakerrontaa väitöskirjassaan tarkastellut sosiaalipolitiikan tutkija Anni Vilkkö toteaa, että elämäkerran ytimessä on yksilö, joka muodostaa kuvaa itsestään järjestämällä, jäsentämällä sekä arvioimalla elämänkulkunsa tapahtumia. Kerronnan nykyhetkessä yksilö esittää kuulijalle tai lukijalle elämäkerta-ajattelun prosessissa muodostuneen kuvan omasta elämästään ajallisena jatkumona ja elämän kunkinhetkisten tapahtumien joukkona. Kertova minä, subjekti, luo kerronnalla nykyhetken sosiaalista identiteettiään, jossa yhdistyy ajallinen ja tapahtumallinen minäkuva. Aineistosani kuukautiselämäkertoissa tulee vahvasti esiin muutoksen ja ajankulun pohdintaa sekä arjen pienten ja suurten tapahtumien kerrontaa. Kuten Vilkkö toteaa, elämäkerta on

---

⁹ Oinas 2001, 60-63, 66-68.

¹⁰ Oinas 2001, 60.

eletyn elämän uudelleen tulkintaa, integraation tekemistä siihenastisesta elämästä. Elämäkerran syntykonteksti määrää siinä esille tulevia asioita.¹¹

Sosiaalipsykologi Rita Jähin mukaan kokemus saa ilmaisunsa kertomistapahtumassa, jossa ihminen pyrkii tekemään asian ymmärrettäväksi sekä itselleen että vuorovaikutuksen toiselle osapuolelle, jolle hän kokemuksestaan kertoo.¹² Kukin vastaanottaja houkuttelee esiin erilaisen tarinan. Samanlaista haastattelua ja siinä ilmaistua kokemusta ei voida toistaa, vaan haastattelussa esiin nousevat muistot ovat aina tilannesidonnaisia ja vuorovaikutuksessa tuotettuja.¹³ Yksilön kuukautiskokemus ja osin myös kuukautiselämäkerta ovat haastattelutilanteen nykyhetkessä haastateltavan ja tutkijan yhdessä tuottama tarina. Tutkijana toimin haastattelutilanteessa sekä kokemusten jakajana, kanssakokijana, että kokemuksen tarinallisten piirteiden erittelijänä.¹⁴ Kalela toteaa, että tutkijan rooli haastattelijana muuttuu auktoriteettisesta monologisen tutkimusraportin kirjoittajasta tasavertaisen vuorovaikutuksen toiseksi osapuoleksi, joka pyrkii haastateltavien itseymmärryksen ja todellisuuskäsityksen rekonstruoimiseen.¹⁵

Tehtyäni päätöksen ryhtyä tuottamaan aineistoa haastattelumenetelmän avulla, lähdin etsimään haastateltaviksi hormonikierukkaa käyttäviä, käyttäneitä tai käyttöä suunnittelevia naisia. Aluksi haastateltavien saanti tuntui vaikealta. Otin yhteyttä yhteen yliopistolliseen keskussairaalaan sekä neljään pääkaupunkiseudulla sijaitsevaan lääkäriasemaan, mutta niissä ei oltu halukkaita yhteistyöhön. Ongelmaksi nousi muun muassa kuinka soveltaa lääketieteellistä tutkimusta varten laadittua eettistä normistoa kulttuurihistorian tutkimustyöhön. Tämä ongelma ei ratkennut, joten jo tutkimusluvan hakuprosessi osoittautui mahdottomaksi. Toinen ongelma liittyi tieteenalojen tutkimusperinteiden välisiin eroihin: kysymykseen kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen tuottaman tiedon totuudellisuudesta ja sovellettavuudesta. Kun mainitsin tarvitsevani haastattelua varten noin kymmenen haastateltavaa, tutkimukseni uskottavuus ”todellisenä” tutkimuksena kärsi nopean arvon alennuksen.

Moni lääketieteen, terveystaloustieteen tai esimerkiksi lääketeollisuuden kenttää edustava keskustelukumppanini on esittänyt kysymyksen: Kuinka saada luotettavia tuloksia, kun otanta on vain kymmenen? Tämä kysymys kertoo keskustelijoille tutusta näkökulmasta, kvantitatiivisesta tutkimuksesta, jossa pyritään kattavaan otantaan perustuen esittämään tilastollisia säännönmukaisuuksia, sekä kumoamaan tai vahvistamaan

---

¹¹ Vilkko 1997, 74-78.

¹² Jähi 2004, 61.

¹³ Vilkko 33-34,86; Holstein & Gubrium 2000, 156, 182.

¹⁴ Jähi 2004, 162. (Jähi viittaa Kirsi Juhilan asiasta esittämiin ajatuksiin).

¹⁵ Kalela 2006, 84-85.

tutkimushypoteesi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa puolestaan tarkastellaan, kuten Pertti Alasuutari toteaa ”aina vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta”. Tutkimuksen aikana tehdyistä havainnoista pyritään etsimään yhteisiä piirteitä, jotka antavat vastauksia tietystä näkökulmasta esitettyyn tutkimuskysymykseen.¹⁶ Tutkimukseni lähtökohtana eivät ole suuret otannat vaan yksilön kuukautiskokemus. Tutkimuksen perusajatuksena on, että jokainen kokemus voisi olla kenen tahansa. Se on yksilöllinen, mutta samanaikaisesti se edustaa kaikkia naisia. Jähi toteaa, että subjektiivisia merkityksiä tutkimalla voidaan päästä jaettujen merkitysten jäljille.¹⁷

Kulttuurihistorioitsija Kari Immonen toteaa, että kvalitatiivisessa historiantutkimuksessa tutkimuskysymyksellä rajataan kulloisenkin yleisen epookin puitteissa se konteksti, johon tutkimuskohde tutkimuskysymyksen asettamasta näkökulmasta sijoituu. Historiantutkijana lähdän nykyhetkestä käsin menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuhelun avulla etsimään ymmärrystä menneisyyden nykyhetkestä. Menneisyyden ja nykyisyyden horisonttien kohtaaminen kysymysten ja vastausten kautta tuottaa paremmin tietämisen tilan, jossa käsitys omasta sijainnista ajassa ja tilassa on muuttunut.¹⁸ Lähdän liikkeelle ihmettelystä: Miksi kuukautiskokemus esiintyy tänä päivänä tällaisena? Miksi-kysymysten avulla perehdyn haastatteluaineistoon. Etsin aineistosta ristiriitaisuuksia muiden tutkimusten tuottamiin tuloksiin verrattuna. Tarkastelen sitä suhteessa julkisuudessa kuukautisista käytävään keskusteluun. Etsin puheesta hiljaisia paikkoja, asioita joista vaietaan. Etsin myös aineiston sisäisiä ristiriitaisuuksia ja normatiivisia lausumia, käsityksiä siitä kuinka asioiden tulisi olla.¹⁹ Tämän tutkimus- ja aineistonanalyysiprosessin myötä tietämys siitä, miksi kuukautiskokemus tänä päivänä näyttää sellaisena kuin se näyttää, tulee meille ymmärrettävämmäksi.

Kun yhteistyö lääketieteen tieteenharjoittajien kanssa haastateltavien hankkimiseksi ei onnistunut, oli pohdittava muita keinoja. Päädyin ilmoittamaan Kaks Plus -lehden verkkosivuilla etsiväni haastateltavia kuukautiskokemusta tarkastelemaan tutkimukseen. Valitsin Kaks Plus -lehden lukijat ilmoituksen kohteeksi, koska oletin, että heistä osa on synnyttäneitä naisia ja näin ollen mahdollisia hormonikierukan käyttäjiä. Seitsemän naista otti minuun yhteyttä. Haastattelin heidät kaikki. Tein myös yhden koehaastattelun sekä yhden varsinaisen haastattelun ennestään tuttujen ihmisten kanssa.

---

¹⁶ Alasuutari 2001, 34-37, 40.

¹⁷ Jähi 2004, 162.

¹⁸ Immonen 1996, 26-28. Immonen pohtii tekstissään Gadamerin ajatusta nykyisen ja menneen dialogisuudesta historiantutkimuksessa.

¹⁹ Alasuutari 2001, 215-230. Alasuutari pohtii, kuinka aineistosta käsityötaidolla tuotettujen johtolankojen avulla ratkaistaan vastaus johonkin miksi -kysymykseen.

Lisäksi yksi haastateltavista ilmoittautui mukaan ystäväni kautta. Yhteensä haastattelin kymmentä 28–46-vuotiasta naista.

Tässä tutkimuksessa käytän tekemistäni kymmenestä haastattelusta kuutta. Yksi haastateltavista kertoi haastattelun aikana odottavansa lasta. Raskaus oli hänellä ajatussissa päällimmäisenä, eivät kuukautiset. Tämän haastattelun lisäksi jätin tästä tutkimuksesta pois myös kolme muuta haastattelua, koska kuusi haastattelua analysoituani samat teemat alkoivat toistua aineistossa yhä uudelleen. Tässä vaiheessa minulla oli myös jokaisessa vertailuryhmässä; lapsientekovaihe, lapset tehty -vaihe sekä vaihdevuotia lähestyvä -vaihe, kaksi haastattelua, joiden avulla pystyin tekemään sekä aineiston sisäisiä vertailuja että aikajatkumolla tapahtuvaa erojen ja samuuksien tarkastelua.

Aineiston rajaamisessa jouduin pohtimaan myös tutkimuksen työmäärän ja tutkimusvaatimusten välistä suhdetta. Haastattelut ja niiden purku ovat erittäin työllistävä aineistonhankintatapa. Kuudessa käyttämässäni haastattelussa aineistoa kertyi yhteensä 9 tunti 45 minuuttia. Purin haastattelut tekstinnöksi. Yhden haastattelutunnin purkuun kuluu parhaimmillaankin noin kahdeksan tuntia.²⁰ Tämän lisäksi aikaa kului myös matkustamiseen, koska haastateltavat asuivat maantieteellisesti melko laajalla alueella: Turussa, Espoossa, Elimäellä, Rajamäellä, Koriolla, Lahdessa, Tampereella, Nokialla ja Oulussa. Vaikka haastattelujen toteuttaminen ja purkaminen olivat työläitä ja aikavieviä vaiheita, oli niiden tekeminen tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksen asettelun kannalta perusteltua.

Valmistellessani haastatteluja pohdin, kuinka voin auttaa yksilöä tavoittamaan kokemuksensa, kuinka auttaa häntä tavoittamaan aiemmin tehtyjä tulkintoja elämästä, kuinka voin auttaa muistamaan? Laittaakseni muisteluprosessin liikkeelle, pyysin haastateltavia haastattelua edeltävänä päivänä pohtimaan kuukautisiinsa liittyviä muutoskohtia, kohtia joissa heidän suhtautumisensa kuukautisiin on muuttunut. Käytän näistä muutoskohdista termiä avainkokemus, jolla tarkoitan yksilölle merkittäviä kokemuksia, joiden avulla hän hahmottaa suhdettaan kuukautisiin kehontoimintona ja itseään suhteessa sosiokulttuuralliseen ympäristöönsä.²¹

Ennakkotehtävän annolla halusin myös ehkäistä Oinaan kuvaaman ”mikä tässä nyt muka niin kiinnostaa” -tilanteen synnyn. Halusin osoittaa haastateltaville, että heillä voi olla paljonkin merkittäviä kokemuksia, joista joku voi olla kiinnostunut. Jähi kuvaa, kuinka hänen haastateltavistaan monet kyselivät etukäteen ohjeita haastattelutilantee-

²⁰ Ks. esim. Eskola & Suoranta 2005, 94.

²¹ Sosiologiassa, termiä avainkokemus on käytetty kuvaamaan sukupolven jäsenten yhteistä kokemusmaailmaa tuottavista selkeärajaisista sukupolvikokemuksista. Ks. Sukupolviteorian tarkempaa erittelyä esim. Purhonen 2007.

seen valmistautumiseen.²² Lähtökohtaisesti oletin, että haastateltavan olisi helpompi istua minua vastapäätä pöydän toiselle puolelle, kun hänellä ennakkotehtävän tekemisen myötä on tietoisuus oman tarinansa olemassaolosta. Haastateltava tietäisi jo haastatteluun tullessaan, että hänellä on jotain sellaista kerrottavaa, josta olen kiinnostunut. Oletukseni toimi aivan kuten ajattelinkin sen toimivan. Satu kuvaa haastatteluun valmistautumista seuraavasti:

*Sit ehkä kun teki tän (viittaa ennakkotehtävään), niin sit ehkä mielti niit asioit jo erilaila. Et jos ei tätä ois, tehny tätä tehtävää, niin tietyllä tavalla en mä ois ehkä miettiny niit asioita niin valmiiks. Mut sillai, et jotain oli ajatellu jo valmiiks ja miettiny niit omii, miten sitä ajattelee asioista.*²³

Folkloristiikantutkija Kirsti Salmi-Nikander toteaa, että historiallinen prosessi, jollaiseksi myös kuukautiselämän tässä tutkimuksessa ymmärrän, on pitkäkestoinen tapahtumasarja, jota kertoja pystyy harvoin itse määrittelemään ja jolla ei ole selkeää alkua tai loppua. Yleensä vain erityisen yllätykselliset tai käännteentekevät tapahtumat henkilön historiasta nousevat omaelämäkerronnassa esiin. Muut tapahtumat kietoutuvat ja sulautuvat toisiinsa vastaavankaltaisiin.²⁴ Jotta kuukautiselämä hahmottuisi haastateltaville naisille mahdollisimman helposti muisteltavaan ja kerrottavaan muotoon, annoin heille haastattelua edeltävänä päivänä tehtävän. Pyysin haastateltavia piirtämään aikajanan ja merkitsevän sille kohtia, joissa heidän ajatuksensa kuukautisista ovat jotenkin muuttuneet, ajatuksia joita heillä on eri elämänvaiheissa ollut kuukautisista sekä erilaisia kuukautisiin liittyviä tapahtumia, joita he muistavat. Antamaani ennakkotehtävää haastateltavat kommentoivat muun muassa seuraavasti: *Ku mä mietin & Kun mä tein tätä* (viittaa kuukautisjanaan) *& Tää oli se mun yks juttu, mitä sä käskit mun miettii & Kun mä mietin tätä eilen, kun mä valmistauduin tähän haastatteluun, niin mä oikein mietin.*²⁵ Ennakkotehtävä oli siis laittanut ajatuksen liikkeelle. Menneisyyden pohtiminen oli käynnistynyt.

Haastateltavat saivat itse valita heille mieluisen haastattelupaikan. Osa ehdotti omaa kotiaan, toiset halusivat tulla minun kotiini. Yksi haastatteluista toteutettiin ystäväni luona. Jähi toteaa, ettei haastattelupaikka ole koskaan neutraali. Kotioloissa toteutetut haastattelut ovat tunnelmaltaan intiimimpiä kuin esimerkiksi työhuoneessa toteute-

²² Jähi 2004, 73.

²³ H4, 123.20.

²⁴ Salmi-Nikander 2006, 200, 202.

²⁵ H1, 10.29; H2, 21.13; H4, 123.20; H6, 17.20.

tut. Ei-virallinen ympäristö auttaa Jähin mukaan purkamaan tutkija-haastateltava asetelmaa.²⁶ Pyrin toteuttamaan haastattelut mahdollisimman epävirallisissa olosuhteissa keittiön pöydän ympärillä kahvikupin ääressä tai pehmeissä nojatuoleissa leppoisasti istuskellen. Ympäristön valinnalla pyrin luomaan tilanteen mahdollisimman epävirallisen puheen mahdollistavaksi. Havaitsin, että muut joko samassa tilassa tai muualla talossa olevat lapset ja joissakin tapauksissa myös aikuiset häiritsivät haastattelun sujumista. Sekä minun että haastateltavan keskittyminen saattoi herpaantua. Myös haastattelunauhoituksia purkaessa taustalla kuuluvat muiden henkilöiden äänet häiritsevät puheen selkeyttä äänitteessä.

Itse haastattelutilanteessa aloitin haastattelun kysymällä ensin haastateltavaan liittyviä taustatietoja. Tätä en tehnyt siksi, että tiedot olisivat olleet tutkimukseni kannalta oleellisia, vaan koska halusin antaa haastateltavalle aikaa ihmetellä minua ja nauhuria ja tilannetta yleensä. Halusin antaa haastateltavalle mahdollisuuden sanoa jotain helppoa, jotain mitä ei tarvitse miettiä. Jähi toteaa, että hänen tekemissään haastatteluissa kertominen ei lähtenyt liikkeelle vapaana kerrontana tutkijan annettua haastateltavalle puheenvuoron. Haastateltavien mielestä haastattelun aloittaminen olisi ollut helpompaa kysymys-vastaus-mallia noudattaen.²⁷ Yllätyksekseni Jähin kuvaus haastattelujen aloittamisesta ei pätenyt valtaosaan haastattelutilanteita, joita tutkimukseni aineistonhankinnan aikana kohtasin. Kävi toisin ja uskon, että haastateltaville antamallani ennakkotehtävällä on tähän merkittävä vaikutus. Joiltakin haastateltavilta ei tarvinnut edellä mainitsemiani ”lämmittelykysymyksiä” kysyä, vaan kerronta alkoi jo ennen kuin ehdin laittaa nauhurin päälle.

Valmistelevien kysymysten jälkeen pyysin haastateltavia kertomaan edellisenä päivänä tekemästään kuukautiselämäkertajanasta. Haastattelusta riippuen tämän johdatelun jälkeen omaelämäkerrallista kerrontaa tuli, tarkentavia lisäkysymyksiä ja käännekohdasta seuraavaan johdattelevia kommentteja lukuun ottamatta, keskimäärin tunnin ajan. Tänä aikana pyrin antamaan haastateltavan omalle kerronnalle mahdollisimman paljon tilaa. Yhden haastateltavan kohdalla oma kerronta kesti vain kymmenen minuuttia ja yksi haastateltavista ei ollut tehnyt ennakkotehtävää paperille. Näiden haastateltavien kohdalla jouduin esittämään enemmän tarinaa eteenpäin johdattelevia kysymyksiä. Haastattelumallini oli haastattelukohtaiset erot huomioiden jotain teemahaastattelun ja avoimen haastattelun väliltä. Haastateltavalla oli haastattelun ensimmäisessä vaiheessa tilaa tuoda keskusteluun omat teemansa, joita minä täydensin haastattelun toisessa vai-

---

²⁶ Jähi 2004, 68.

²⁷ Jähi 2004, 74.

heessa kaikille haastateltaville yhteisillä, valitsemini teemoihin liittyvillä kysymyksillä. Haastattelun lopuksi pyysin haastateltavia vielä miettimään oliko jotain tärkeää jäänyt puhumatta. Pyrin tällä avoimella, mihinkään konkreettiseen kohdentamattomalla kysymyksellä antamaan vielä tilaa haastattelun aikana nousseiden tunnelmien ja pohdintojen purkamiseen. Moni haastateltavista tuotti tämän loppukysymyksen jälkeen vielä lisää kokemuskerrontaa ja teki esimerkiksi haastattelusta tai kuukautisiin liittyvistä tunteistaan eräänlaista loppuyhteenvetoa.

Omaelämäkertojen henkilökohtainen, tunteita herättelevä olomuoto saa lukijassa aikaan tunneperäisen vastakaipun. Tämä reaktio, jota Vilkkö nimittää empaattiseksi luennaksi, on älyllinen resurssi, jonka avulla tutkija pystyy ymmärtämään kerronnan sisältämiä merkityksiä ja luomaan niistä erilaisia tulkinnallisia näkemyksiä. Vilkkö kuvailee empaattista luennusta ”vastaantulevaksi, kokemukselliseksi luennaksi, toisen kanssa kokemista siten, että puhekuomppanin maailma ja sitä jäsentävät rakenteet hahmottuvat ja yhtäläisyyden sekä erilaisuuden ymmärtäminen mahdollistuu”. Omaelämäkertojen tulkinta on kokonaisvaltaista, lukijan persoonan kautta työstyvää. Tekstin kautta avautuu uusia polkuja; miellelyhtymiä, omakohtaisia kertomuksia, muiden kertomia tarinoita ja niin edelleen. Kahta samanlaista tulkintaa, eheää kuvaa ei voida tuottaa, koska läsnä ovat aina omaelämäkerran kirjoittajan elämä ja siitä kirjoitettu kertomus, mutta myös elämäkerran lukijan oma henkilöhistoria sekä näitä molempia ympäröivä kulttuuri.²⁸ Oletan näiden Vilkon havaintojen pätevän myös haastatteleamalla tuotettuihin elämäkerroihin.

Vilkkö toteaa, että tutkijan näkökulmasta omaelämäkertojen tulkinnassa on yhtäaikaaisesti käynnissä kaksi samankaltaisuutta ja yhtäläisyyksiä sisältävää prosessia. Ensinnäkin kun tutkija kirjoittaa naisten omaelämäkerroista ja heidän tavoistaan jäsentää elämää, puhuu hän samanaikaisesti sekä omasta kokemuksestaan niiden lukijana että siitä prosessista, jossa luenta työstetään uudelleen kirjoittamalla, järjestämällä ja merkityksellistämällä se tutkimustekstiksi. Toiseksi ja edellisen kanssa samanaikaisesti tutkijalukija työstää oman henkilöhistoriansa kokemuksia ja sitä kaukupohjaa, jota hän käyttää työvälineenä omaelämäkertojen luennassa.²⁹

Kalela toteaa, että koska tutkijan valinnoista riippumattoman tiedon saavuttaminen on historiantutkimuksessa mahdotonta, on oman paikan tunnistaminen ja sen tekeminen näkyväksi tutkijan velvollisuus. Tutkijan on pohdittava millä tavoin hän on itse osa tutkimuskohdetta. Tämän tutkimuksen yhteydessä asia korostuu, koska kuu-

²⁸ Vilkkö 1997, 27, 185.

²⁹ Vilkkö 1997, 27, 73.

kautiset kokemuksellisella tasolla ovat minulle naisena mitä tutuin aihe. Täten minun on oletettavasti helppo päästä sisään naisten kuukautiskokemuspuheeseen. Kalela kuitenkin muistuttaa, että tutkijan tulee tiedostaa, että mitä syvemmälle yhteisön sisäiseen puheen kehään hän pääsee, sitä vaikeampaa hänen on saavuttaa tutkijalle välttämätön etäisyys.³⁰ Kun aihe on tutkijalle tuttu, tulee tutkijan Immosen mukaan etsiä kohteestaan vihjeitä, jotka avaavat siitä tutkijalle tuntemattomia ulottuvuuksia. Tämä perspektiivin tuottaminen mahdollistaa tutkijalle uuden näkökulman ja takaa riittävän etäisyyden tutkittavaan aiheeseen.³¹

Immosen mukaan tutkijalla saa olla sidoksia ja siitä voi olla hyötyä tutkimussenteossa, mutta tämä sidos on tehtävä näkyväksi ja hallittavaksi. Kuten saksalainen filosofi Hans-Georg Gadamer on todennut, tutkija kuljettaa oman kokemusmaailmansa tutkimuskohteeseen.³² Aiempi ammattini erikoissairaanhoidajana on graduni teon kannalta sekä sen tekoa mahdollistava että mahdollisesti myös haittaava tekijä. Koska välillisesti tarkastelen tutkimuksessani myös tietyn lääkkeen, Mirana-hormonikerukan, vaikutusta ja sen käyttöön liittyvää yksilön ruumiillista kokemusta, on mielestäni tarpeen painottaa sairaanhoidajan ammattipätevyyden mukanaan tuomia etuja tämän tutkimuksen kannalta. Koska tutkimusaiheeni on taustaltaan poikkitieteellinen, toisen tieteenalan sisällä oleminen – tässä tapauksessa hoitotiede, mutta myös lääketieteen kielien ja erilaisten hoitokäytäntöjen tunteminen - auttaa näkemään tutkittavan asian kannalta merkittäviä kysymyksiä laajemmin. Toisaalta sairaanhoidajan ammatti voi olla minulle myös taakka. Se saattaa ohjata minua toimimaan ammatille ominaisin tavoin. Sairaanhoidajaminän etäännyttäminen on tärkeää, jotta esitän haastattelutilanteessa kysymyksiä kulttuurihistoriantutkijan eikä sairaanhoidajan ominaisuudessa. Minun tulee myös pyrkiä välttämään potilas-hoitajasuhteeseen mahdollisesti liittyvän valtarakennelman uusintamista haastattelutilanteessa. Tästä johtuen en ole maininnut haastateltaville aiemmasta ammatistani, elleivät he ole sitä erikseen kysyneet.

Tutkimusaineiston henkilökohtaisen luonteen takia olen katsonut tarpeelliseksi pitää haastateltavien henkilöllisyyden salassa. Subjektiivisuuden korostamiseksi käytän haastateltavista koodinimiä Riikka, Paula, Taina, Satu, Taru ja Merja. Haastatteluaineistolla on arkistoitavaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkistoon, jossa se on käytettävissä tutkimuksen tekoon. Haastateltavien henkilöllisyys tulee pitää salassa myös mahdollisissa tulevilla tutkimuksissa.

---

³⁰ Kalela 2006, 78-79.

³¹ Immonen 2005, Mitä kulttuurihistoria on -kurssin luennot 29.9; 5.10; 12.10; 19.10.2005.

³² Immonen 2005, Mitä kulttuurihistoria on -kurssin luennot 29.9; 5.10; 12.10; 19.10.2005.

Tutkimuksessa käyttämäni haastattelumenetelmän ja elämäkerrallisen tutkimusnäkökulman muotoutumiseen ovat vaikuttaneet monet tutkijat. Seuraavassa mainitsen heistä tärkeimmät. Sosiaalipolitiikan tutkija Anni Vilkkko on innoittanut elämäkertajatteluani läpi tutkimustyön. Hän yhdistää naiselämäkertojen tutkimuksessa historiallisuuden ja kokemuksellisuuden tasot ja pohtii, kuinka eletty ja koettu asettuvat nykyhetkessä kertomukseksi elämästä. Vilkkko tarkastelee omaelämäkertaa kertojan ja kertomuksen lukijan kohtaamispaikkana. Haastattelussa tämä kohtaaminen korostuu, koska siinä on kirjoitettuun elämäkertaan verrattuna mahdollisuus kohdata kokemuksistaan muistelutyötä tekevä henkilö konkreettisesti, pöydän toisella puolella kasvotusten ja esittää hänelle tarvittaessa myös tarkentavia lisäkysymyksiä.³³

Elina Oinaan väitöskirjassaan *Making Sense of the Teenage Body. Sociological Perspectives on Girls, Changing Bodies, and Knowledge* tekemä vertailu ja pohdinta haastattelujen ja ryhmähaastattelujen tiedontuotannon tavasta ovat olleet valitsemaani aineistontuottotapaa jatkuvasti haastava elementti. Pohtiessani voinko saavuttaa yksilön kuukautiskokemuksen haastattelujen välityksellä, olen kerta toisensa jälkeen palannut Oinaan väitöskirjassaan esittämien havaintojen pariin.³⁴

Rita Jähin väitöstutkimus käsittelee vanhemman psyykkistä sairautta lapsuudenkokemuksena. Jähi purkaa tutkimuksensa raportissa hyvin haastattelututkimuksen erilaisia vaiheita ja siinä kohtaamiaan ongelmia. Hänen havainnoistaan on ollut paljon hyötyä pohtiessani omaa lähestymistapaani haastatteluihin: Kuinka valmistaa haastateltavaa haastatteluun? Miten poistaa puhumisen esteet? Miten tarttua aineistoon?³⁵ Myös folkloristi Helena Saarikosken tutkimuksessaan *Mistä on huonot tytöt tehty?* tekemät havainnot elämäkerrallisessa muistelussa esiintyvien häpeällisten muistojen esittämisestä ovat auttaneet löytämään keinoja murtaa hiljaisuuden ja häpeän muuri omassa tutkimuksessani.³⁶

1.3. Kuukautiskokemuksen paikantaminen

Historiaa sosiologian näkökulmasta tarkastelevan Michael Roperin mukaan kokemuksen tutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota ensinnäkin siihen, ettei latisteta yksilön tunneperäistä kokemusta kollektiivisen tietoisuuden tai mentaliteetin esittämiseksi, ja

---

³³ Vilkkko 1997.

³⁴ Oinas 2001.

³⁵ Jähi 2004.

³⁶ Saarikoski 2001.

toisaalta tulee pohtia kuinka yhdistää sosiaalisen ja psyykkisen tutkiminen niin, etteivät yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden alueet erottaudu omiksi tutkimuskohteikseen. Roper pohtii artikkelissaan *Slipping Out of View*, miksi subjekti liukuu tutkimuksen katseen ulottumattomiin? Hän ihmettelee, miksi yksilö usein näkyy tutkimuksen kysymyksenasettelussa, mutta tunneperäinen kokemus latistuu herkästi kollektiivisen tietoisuuden tai mentaliteetin esittämiseksi.³⁷ Tätä kysymystä olen useasti joutunut pohtimaan tämän tutkimuksen kirjoitusprosessin aikana. Tutkimukseni lähtökohtana ovat olleet yksilön kokemukset, joiden kautta olen pyrkinyt löytämään jaettuja kulttuurisia merkityksiä. Kuten Jähi toteaa, tavoitteena ei ole tutkia ihmistä kulttuurissa vaan kulttuuria ihmisessä.³⁸ Sosiaalishistorioitsija Matti Peltosen mukaan mikrohistoriassa, joka muodostaa tutkimukseni orientaatioperustan, on vaarana tehdä tutkimusta, jossa sekä mikro- että makrotaso ovat läsnä, mutta ne eivät yhdisty, jolloin yksilöllinen ja yhteisöllinen taso erottautuvat saman tutkimuksen sisällä erillisiksi tutkimuslinjoiksi. Tällöin tutkija jumittuu kertomaan yksittäisiä, mihinkään muuhun liittymättömiä kertomuksia.³⁹

Mitä olen tehnyt välttääkseni kyseiset sudenkuopat? Tutkimuksessani lähestyn kulttuuria yksilön kokemuksen kautta, olettaen että jokainen kokemus, jonka yksilö haastattelussa ilmaisee, sisältää kuvan häntä ympäröivästä maailmasta. Jokainen ilmaistu kokemus johdattelee minua tutkijana kysymyksen ääreltä aina seuraavan kysymyksen luo. Vastauksista esiin nousevia yhä uusia kysymyksiä ja vihjeitä seuraamalla pyrin etenemään yksityisestä kohti yleistä ja muodostamaan kuvan siitä, kuinka yksilön kuukautiskokemus muodostuu suhteessa häntä ympäröivään kulttuuriin.⁴⁰ Tästä etenemistavasta huolimatta minulle on kautta tutkimusprosessin tullut ajoittain olo, että yksilö piiloutuu milloin minnekin ja sosiaalinen kulttuuriympäristö merkityksenantomekanismeineen tarjoutuu herkästi tutkijankatseeni ensisijaiseksi kohteeksi. Olen joutunut läpi tutkimuksen pohtimaan, kuinka saavuttaa yksilön kokemus ja tehdä sille oikeutta yksilötasolla huomioiden samanaikaisesti yksilön vuoropuhelu sosiokulttuurisen ympäristönsä kanssa.

Taidehistorioitsija Tutta Palin muistuttaa, että tutkimuksen ”kohteena ei ole koskaan ruumis ”sinänsä”, vaan aina jokin erityinen - joskin itsestään selvältä vaikuttava - ruumiillinen määritelmä”. Palinin mukaan tulisi siirtyä ruumiin objektiivisesta, ulkopäin tapahtuvasta, tarkastelusta tarkastelemaan ”minun ruumistani”, elettyä ruumista,

---

³⁷ Roper2005, 59.

³⁸ Jähi 2004, 162.

³⁹ Peltonen 2006, 147.

⁴⁰ Peltonen 2006, 160-162. Ks. lisää ”jokainen ajatus sisältää kuvan maailmasta” sekä mikro- ja makrosuhteen määrittelystä.

johon kokemus paikantuu.⁴¹ Sosiologi Bryan S. Turnerin mukaan keho voidaan ymmärtää elettyinä kokemuksena, *lived experience*. Hän jakaa kokemuksen kehon lihalliseen olemassaoloon, *having a body*, ja kehon välityksellä tai kehossa syntyviin tuntemuksiin ja elettyihin kokemuksiin, *being a body*.⁴² Sosiologit Jenny Hockeyyn ja Allison Jamesin mukaan kehollinen tapahtuma tulee ymmärtää sosiaalisena prosessina, koska kokemus saa ilmaisunsa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.⁴³ Koettu keho on myös feministiteoreetikko Marion Youngin mukaan aina sosiaalistumisen tulos. Yksilö tarkastelee kehollista kokemustaan sekä subjektiivisena että suhteessa muihin. Norjalainen kirjallisuuden tutkija Toril Moi puolestaan toteaa *lived bodyn* tarkoittavan samaa kuin *body-in-situation*; se on yksilön kokemus kehonsa fyysisestä toiminnasta tietyssä sosiokulttuurisessa kontekstissa. Moin teorian mukaan yksilö on aktiivinen toimija, joka rakentaa itseään suhteessa häntä ympäröivään vallitsevaan todellisuuteen vuorovaikutuksessa muiden kanssa.⁴⁴

Hockeyyn ja Jamesin mukaan on ironista että samanaikaisesti, kun yksilön seksuaalisuuteen liittyvät käytänteet ja seksuaalinen identiteetti ovat hyvin yksityinen ja henkilökohtainen alue, ovat ne ympäristön tiukasti säätelemiä. Ruumiillinen yksilö toimii vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Yksilön kokemus kuvastaa ja uusintaa häntä ympäröivässä kulttuurissa vallitsevia merkityksiä ja käytännön todellisuutta. Sosiaalinen identiteetti on yksilölle ainutkertainen, mutta samanaikaisesti se on jaettu ja yhteisöllinen: Yhtä ei voi ymmärtää ilman toisia.⁴⁵ Myös Foucault toteaa, että kehoa koskeva biologinen tietoisuus on sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön tuote ja sosiaalisesti rakentuneet käytänteet vaikuttavat yksilön kehokokemukseen.⁴⁶

Holsteinin ja Gubriummin mukaan yksilön päivittäisessä elämässään kohtaamat kulttuurisidonnaiset elämän järjestämisen ja orientoitumisen mallit sekä organisatoriset instituutiot vaikuttavat yksilön käsitykseen ja tarinaan hänen oman elämänsä kulusta.⁴⁷ Yksilöllisen kokemuksen ymmärtämiseksi olisi elokuva-, televisio- ja naistutkimuksen tutkija Anu Koivusen ja naistutkija Marianne Liljeströmin mukaan tutkittava yksilön erilaisia suhdeverkostoja; ihmisiä, tiloja, instituutioita, käytänteitä, ja niin edelleen, sitä vuorovaikutusta jossa yksilö muodostaa kuvaa itsestään.⁴⁸ Yksilön kokemukset eivät

---

⁴¹ Palin 1996, 225-226, 240.

⁴² Turner 1992, 57.

⁴³ Ks. Hockey & James 2003, 22-38, 122-123. Eryityisesti luku 2, jossa pohtivat iän kokemisen kulttuurista rakentumista.

⁴⁴ Young 2005, 16-19, 22.

⁴⁵ Hockey & James 2003, 10, 20, 124, 131, 141.

⁴⁶ Foucault 1999, 11-18.

⁴⁷ Holstein & Gubrium 2000, 206, 210.

⁴⁸ Koivunen & Liljeström 1996, 283.

synny umpiossa yksilön sisällä vaan yksilö suhteuttaa ne aina itsensä ulkopuoliseen. Kulttuurintutkija Stuart Hall toteaa, että yksilön subjektiivisuus muotoutuu suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”. Postmodernille ajalle on tyypillistä, ettei yksilöllä ole kiinteää identiteettiä, vaan identifikaatiomme vaihtuvat jatkuvasti.⁴⁹ Tarkastelen tutkimuksessani kuinka yksilöt ilmaisevat heihin vaikuttavat sosiokulttuuriset toiset, kuinka he ne kokevat ja kuinka he elävät niiden tarjoamien mahdollisuuksien ja rajoitteiden kanssa kuukautiselämänsä eri vaiheissa? Käytän termiä merkitykselliset toiset, jolla tarkoitan yksilön ulkopuolella olevaa, jotain jonka hän itse tuo haastattelussa esiin omaan kokemukseensa vaikuttavana vuorovaikutussuhteena tai institutionaalisen rakenteena.

Kuinka sitten saavutan nämä yksilöiden kuukautiskokemuksen muotoutumisen kannalta merkittävät toiset? Vilkon mukaan omaelämäkertojen lukija kohtaa kertomuksissa merkittäviä toisia, jotka ovat osallisina tapahtumiin, joista puhutaan, joihin vallitsevaa tai vallinnutta suhdetta analysoidaan ja joiden kanssa tai joiden kautta arvioidaan elettyä elämää. Vilko nostaa esiin naisten omaelämäkertojen merkittävimpinä toisina äidin ja isän, jotka ovat osa elettyä elämää, mutta voimakkaasti läsnä myös kerronnan nykyhetkessä. Vanhemmat nousevat ikään kuin palapelimäisesti, osina jostain kokonaisuudesta, joka jäsentyy omaa elämää ja suhdetta vanhempiin koskevien arvioiden varaan. Vilko irrottaa äitiä ja isää käsittelevät kokemuksen kuvaukset yksittäisten kertojien tarinoista analysoiden niitä muistokuvausten kokonaisuutena. Hän tarkastelee, millaisin kerronnan keinoin naiset vanhempiaan kuvaavat sekä sitä onko äitiin ja isään liittyvien kokemusten kerronnassa havaittavissa eroja.⁵⁰

Sovellan Vilkon merkittävien toisten analyysimallia laajentamalla sitä kaikkiin yksilön haastattelussa esiin tuomiin, hänen nykyhetkessä merkittäväksi kokemiinsa toisiin. Irrotan nämä merkittävät toiset yksilöiden kertomuksista ja analysoin niitä yhtenä kokonaisuutena. Yhdistän kaikkien haastateltavien esiin nostamat merkittävät toiset yhdeksi yhteiseksi tarinakokonaisuudeksi. Asetan merkittävät toiset vuoropuheluun keskenään. Tämän menetelmän avulla pyrin löytämään ne sosiaaliset rakenteet, joiden kanssa yksilö toimii vuorovaikutuksessa ja jotka täten vaikuttavat hänen kuukautiskokemuksensa muotoutumiseen.

Koska kyse on kulttuurihistoriallisesta tutkimuksesta, tulee yksilön kokemuksen tarkastelussa herkistyä myös suhteessa aikaan. Holsteinin ja Gubriummin mukaan ”life course”, elämänkulku, -käsitteen avulla voidaan hahmottaa yksilön tapoja rakenteistaa

---

⁴⁹ Hall 1999, 21-23.

⁵⁰ Vilko 1997, 196-224.

ja käsittää elämänsä suhteessa aikaan.⁵¹ Ymmärrän tutkimuksessani kokemuksen historiaaluttavuuden yksilön tapana hahmottaa henkilökohtaisia kokemuksia suhteessa omaan kokemushistoriaansa ja sen sosiokulttuurisen ympäristön historiaan, jossa hän elää. Jotta haastateltavien yksilölliset elämänkulun avainkokemukset tulisivat esiin suhteessa aikaan sekä yleiseen kokemukenttään, pyysin heitä asettamaan kokemuksensa aikajanelle. Haastateltavat, kahta lukuun ottamatta, olivat näin tehneet. Paula kuvaa, hyvin samansuuntaisesti kuin monet muutkin haastateltavat, tämän ennakkotehtävän herättämiä ajatuksia:

Eilen aloin itekki muistella, että mitä kaikkea oli, ja niin elävästi palas mieleen. Eihän näitä asioita aktiivisesti mieti. En mää aktiivisesti mieti, et milloin mulla on kuukautiset alkanu ja miltä se tuntu. Et sitte oikeen, ku eilen kotona mietin sitä asiaa ja tuli niitä tunnetiloja, et mitä oli. Ja sit tuli tietysti semmonen jännä, et sit niistä asioista juontu vielä monia muitaki asioita, semmosia jotka liittyy siihe ajanjaksoon. Vaikka ne ei liittyny mitenkään tähän, mutta se vaan joku tunnelma niinkö herätti sen. Ko kouluaijoja mietti, niin muisti tosi paljon kouluun liittyviä asioita ja niitä kouluvuosien kavereita ja tämmösiä tuli mieleen, että ihan positiivinen kokemus.⁵²

Paulan kommentti vahvistaa Hockeyyn ja Jamesin toteamuksen, jonka mukaan keholliset kokemukset toimivat viittauspisteinä, joihin kehon ulkoisia historiallisia tapahtumia tallettuu. Keho voidaan heidän mukaansa ymmärtää sekä muistojen lähteeksi että elämänkulussa tapahtuvan muutoksen käynnistäväksi tekijäksi.⁵³

Tutkimuksessani määrittelen kuukautisten olevan yksilöllisesti vaihteleva, kulttuuri- ja aikasidonnainen ruumiillinen kokemus. Ymmärrän kokemuksen kolmiomaisena vuorovaikutusmallina, jossa yksilö aktiivisena toimijana, ruumis ja sosiokulttuurinen ympäristö vaikuttavat toisiinsa. Yksilö antaa kehollisille kokemuksille merkityksen, personallistaa ne vuorovaikutuksessa sosiokulttuurisen ympäristönsä kanssa.⁵⁴ Kokemus on elämänkulkuun liittyvä prosessi, jonka kautta ihmisestä tulee subjekti, joka sosiaalisena yksilönä kiinnittyy ympäröivään kulttuuriin, kieleen ja maailmaan.⁵⁵

Kokemuksen muotoutumisen teoreettisen viitekehyksen muodostamisessa miina ovat innoittaneet erityisesti Holsteinin ja Gubriummin teoksessa *Constructing the Life*

---

⁵¹ Holstein & Gubrium 2000, 24, 36.

⁵² H3, 78.39-81.54.

⁵³ Hockey & James 2003, 51.

⁵⁴ Hockey & James 2003, 135-137, 148.

⁵⁵ Tuohela 2008, 30.

Course esittämät ajatukset kokemuksen ruumiillisesta paikantumisesta sekä sen elämänkaarellisesta aikaulottuvuudesta.⁵⁶ Myös Marion Youngin artikkeli Toril Moin käyttämän *lived body* -käsitteen teorisoinnista herätti minut pohtimaan laajemmin yksilöä aktiivisena toimijana, joka on jatkuvassa vuorovaikutuksessa häntä ympäröivään sosiaalisen todellisuuden kanssa.⁵⁷ Stuart Hallin identiteetin muodostamista koskeva teoreettinen pohdiskelu on puolestaan tuonut tutkimukseeni laajempaa näkökulmaa siitä, kuinka yksilö muodostaa identiteettiään suhteessa muihin.⁵⁸ Anni Vilkon teoksessa *Omaelämäkertä kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta* tekemä kokeilu merkittävien toisten esiin tuottamisesta elämäkerroissa inspiroi minua tekemään samankaltaisen kokeilun omassa tutkimuksessani.⁵⁹

Tutkimukseni kannalta merkittäviä ovat olleet myös sosiologi Oinaan tutkimuksessaan *Making Sense of the Teenage Body* esittämät havainnot siitä kuinka tytöt pärjäävät ensimmäisten kuukautisten kanssa yhteiskunnassa, jossa kuukautisten on julkisesti määritelty olevan häpeän lähde.⁶⁰ Yksilön kokemuksen ja seksuaalikerronnan tutkimiseen liittyvien ongelmien ratkaisussa keskustelukumppanina minulla on Oinaan lisäksi ollut myös folkloristi, tyttötutkija Helena Saarikosken tutkimus *Mistä on huonot tytöt tehty*.⁶¹

1.4. Kuukautiskokemuksen historiallisuus

Historiantutkijana orientaatioperustani on mikrohistorian tutkimustraditiossa.⁶² Mikrohistorian tutkimusyksikkö on perinteisesti korostanut mittakaavan pienentämistä. Tutkimuskohteen rajaamisen avulla ilmiön ajatellaan tulevan helpommin käsiteltäväksi. Matti Peltonen kuitenkin toteaa, että mikrohistorioitsijat yrittävät selvittää todella suuria asioita mikroskooppeineen ja suurennuslaseineen. Pienen mittakaavan avulla merkittävät tai poikkeavat yksityiskohdat tarjoutuvat tutkijan katseelle ja saavat merkityksensä mikro- ja makrotason vertailussa.⁶³

Mikro- ja makrotason välisen vuorovaikutuksen ja siinä tapahtuneiden muutosten jäljille yritän päästä mikrohistorioitsija Carlo Ginzburgin kehittämän johtolankame-

⁵⁶ Delaney & Lupton & Toth 1988.

⁵⁷ Young 2005.

⁵⁸ Hall 1999.

⁵⁹ Vilko 1997.

⁶⁰ Oinas 2001.

⁶¹ Saarikoski 2001.

⁶² Mikrohistoriasta esim. Ginzburg 1996, 167-194; Peltonen 2006, 145-171.

⁶³ Peltonen 1996, 13, 157.

todin avulla. Ginzburg vertaa metodia lääkärin työhön, jossa lääkärin on yksittäisen potilaan sairautta tulkitessaan tunnettava myös yleisiä taudinkuvauksia. Pienten vihjeiden ja olettamusten avulla lääkäri pyrkii päättämään yksittäisten oireiden taustalla olevan laajemman kokonaisuuden.⁶⁴ Johtolanka voi olla mikä tahansa, vähäpätöiseltäkin tuntuva oire, mutta näitä johtolankoja tulkitsemalla avautuu laajempia asiayhteyksiä.

Tutkimuskohteeni on yksittäinen ilmiö, kuukautiskokemus. Tavoitteenani on naisten kuukautiselämäkertakertomuksista esiin nousevia johtolankoja seuraamalla sekä niissä mahdollisesti esiintyviä ristiriitaisuuksia havaitessani uudelleen kysymällä, kytkä yksittäisten naisten kuukautiskokemus osaksi laajempaa kulttuurista kontekstia tavalla, joka kertoo tästä kulttuurista jotain enemmän, jotain, joka herättää taas uusia kysymyksiä. Mikrohistoriallisen näkemyksen mukaan todellisuus on aina monimutkaista ja ristiriitaista sekä poikkeuksia sisältävää. Täten yhteisten piirteiden lisäksi myös poikkeukset kertovat jotain normaalista.⁶⁵

Ginzburgin tutkimus perustuu Peltosen mukaan ajalliseen jännitteeseen, hetkeen jossa pitkän keston rakenteet ja poikkeuksellisenä pidetyn lyhyen keston tapahtumat yhtyvät.⁶⁶ Juuri tätä ajassa tapahtuvaa eri aikatasojen yhteentörmäystä pyrin kartoittamaan tutkimuksessani. Tutkimukseni keskiössä on yksilön kuukautiskokemus, jota tarkastelen suhteessa naisista ympäröivään kulttuuriin. Pyrin kartoittamaan yksilön ja rakenteiden välistä vuorovaikutusta eli henkilökohtaisen kuukautiskokemuksen ja kulttuurin välisiä yhteyksiä ja niissä tapahtuvia aikasidonnaisia muutoksia.

Jotta havaitsisin johtolangat paremmin, olen katsonut aiheelliseksi muodostaa aineiston siten, että epätyypillinen kuukautiskokemus tarjoutuu tutkijakatseeni ensikohteeksi. Perustan tämän näkökulmallisen asettelun Foucault'n toteamukselle, ettei tutkijan tule ajatella, että sukupuoli diskurssi jakautuu hyväksytyyn ja poissuljettuun, vaan se esiintyy mitä erilaisemmissa strategioissa mitä moninaisempina elementteinä. Foucault'n mukaan tutkijan on annettava tälle monimutkaiselle ja muuttuvalle pelille mahdollisuus tulla esiin.⁶⁷ Kuten jo luvun alussa totesin, suurin osa haastateltavista edustaa poikkeusta normaalista naisen kuukautiskokemuksesta. Heillä ei hormonikierukan käytön takia ole kuukautisia lainkaan tai ne ovat erittäin niukat. Uskon, että tämä epätyypillisyys haastaa sekä kuukautiselämänsä muistelevat naiset että minut tutkijana näkemään, kysymään, kertomaan ja myös kyseenalaistamaan kuukautiset uudella tavalla.

---

⁶⁴ Ginzburg 1996, 51.

⁶⁵ Saarikoski 2001, 15.

⁶⁶ Peltonen 2006, 153-154.

⁶⁷ Foucault 1999, 75.

Päätyessäni tutkimaan kuukautiskokemusta historian näkökulmasta, oli jo alusta asti selvää, että joudun käymään vilkasta lähdekeskustelua eri tieteenalojen kanssa. Ruumiillisuus ja samalla myös kuukautisten historian nousu tutkimuskohteeksi ajoittuu 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnalliseen murrokseen, jonka myötä uudet yhteiskunnalliset liikkeet ja nuorisokulttuuri nostivat ruumiin tutkimuksen kohteeksi. Länsimaisessa kulttuurissa näkymätön, vaiettu ruumis nousi näkyväksi vapaan rakkauden, alastomuuden, minihameiden ja pitkinä hulmuavien hiusten myötä.⁶⁸ Etenkin feministinen liike innoitti tutkijoita pohtimaan kuukautisiin liittyviä kulttuurisia normeja. Tutkimuksen kohteena olivat kuukautisvereen liittyvät merkityksenannot ja uskomukset. Kuukautiset nähtiin tuolloin naiseuden symbolina. Tutkimuksen lähtökohtana oli ajatus, jonka mukaan tapa, jolla yhteiskunnassa suhtaudutaan kuukautisiin kuvastaa myös laajemmin naissukupuolen yhteiskunnallista konstruktiota. 1970-luvulla tavallisen naisen yksilöllinen kuukautiskokemus nousi feministisen tutkimuksen kohteeksi. 1980-luvulla akateeminen feministitutkimus painotti yhteiskunnallista näkökulmaa kuukautisiin. Tärkeäksi tutkimuksen kohteeksi nousivat erilaiset institutionalisoituneet käytänteet, joiden kautta naisen ja miehen erilaisuus ja erityisyys yhteiskunnassa painottuu. Feministisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteina ovat olleet myös lääketiede instituutiona, käytänteinä ja tiedontuottamisen tapoina.⁶⁹

Tutkimukseni on osa seksuaalisuuden historian kenttää. Se, miten nainen tänä päivänä kokee kuukautiset, muotoutuu eri aikaulottuvuuksilta tulevien vaikutteiden, sekä tiedostettujen että tiedostamattomien, kautta. Michel Foucault'n teoksessaan *Seksuaalisuuden historia* esittämät erilaiset sukupuoliteknologian muodot tulevat tutkimuksessani esiin kautta linjan: Siinä miten kuukautiset mielletään ja miten ne koetaan eri elämänvaiheissa sekä siinä miten kuukautisten kanssa eletään ja kuinka kuukautiselämään kuuluvia asioita opitaan.

Koska haastattelemieni naisten kuukautiselämäkertojen kokemushetket vaihtelevat aikajatkumolla vain noin kahdenkymmenen vuoden verran, on pelkästään niiden perusteella vaikea tarkastella historiallisia muutoksia ja jatkuvuuksia. Jotta voisin katsoa aineistoni asettamien aikarajojen yli, olen ottanut haastatteluaineistoni keskustelukumppaniksi aikaperspektiiviltään omasta tutkimuksestani poikkeavia sekä kuukautisia että seksuaalikasvatusta koskevia tutkimuksia. Historiantutkija *Tiina Männistö* on tutkinut Suomessa 1890-1972 välisenä aikana ilmestyneiden nuorille naisille suunnattujen oppaiden tarjoamaa käsitystä naisruumiista. Oppaat eivät anna kuvaa siitä, kuinka tytöt

---

⁶⁸ Männistö 2003, 15

⁶⁹ Oinas 2001, 8-10.

kokivat kuukautiset, mutta ne kertovat kuitenkin kulttuurisesti mahdollisista käytös- ja käsitysmalleista.⁷⁰

Männistö toteaa, että nuorille naisille suunnattujen opaskirjojen tavoittelema lukijakunta on 1900-luvun aikana muuttunut. Vuosisadan vaihteen, vuosien 1890-1923, opaskirjat puhuttelevat hyväosaisia kaupunki- ja maalaisporvariston tyttöjä. Vuosien 1925-1946 opaskirjojen lukijakunnaksi rajautuvat maaseudun keskivarakkaiden perheiden tytöt, kun taas vuosien 1949-1972 oppaat kohdistavat neuvonsa omillaan toimeentuleville kaupunkilaistytöille. Opaskirjojen kohderyhmien muutoksessa näkyvät Männistön mukaan Suomen historian vaiheet kyseisen tarkastelujakson aikana. Ensimmäisen jakson aikana tytöt elivät autonomisen ja itsenäistyvän Suomen sääty-yhteiskunnassa, jossa porvariston tytöistä kasvatettiin yhteiskunnalle siveellisiä äitejä. Toisen jakson Suomi oli nuori valtio, joka tarvitsi jokaisen kansalaisen panosta: uuttera puurtajaäiti kasvatti isänmaalleen uusia sukupolvia. Kolmannen jakson aikana Suomi kaupungistui, kansainvälistyi ja rakensi hyvinvointivaltiota. Tuon ajan tytöt elivät kulusyhteiskunnassa, jossa kaupallinen nuoriso ja kultuskulttuuri valtasivat alaa ja sukupuolten välinen tasa-arvo nousi valtiolliseksi tavoitteeksi. Männistö toteaa, että lukijakunnassa tapahtuneesta muutoksesta huolimatta on yllättävää, kuinka pysyviä ovat ne tehtävät, joihin naisruumiin tuottaminen hänen tarkastelemissaan oppaissa tähtää.⁷¹ Tämän jatkuvuuselementin olemassaolo on oman työni kannalta keskeinen havainto, koska sen perusteella voin päätellä, että ilmaistun kuukautiskokemuksen taustalla vaikuttavat kulttuuriset tekijät ovat monelta osin pitkäkestoisia.

Männistön tutkimuksen lisäksi oman tutkimukseni kannalta merkittäviä keskustelukumppaneita julkisen tason puheessa läsnä olevien aikatasojen hahmottamisessa ovat olleet myös seuraavat tutkimukset. Historiantutkija Arja-Liisa Räisänen tutkimus *Onnellisen avioliiton ehdot* kartoittaa, miten sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi esitetään suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa vuosina 1865-1920.⁷² Folkloristi Mervi Forstadius tutkii pro gradussaan suomalaisessa kulttuurissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle vallinneita kuukautisiin liittyviä tapoja ja uskomuksia.⁷³ Kotitalous- ja käsityötieteiden tutkija Annukka Sohlman puolestaan tutkii pro gradussaan kotitekoisia kuukautissiteitä 1900-luvun alkupuolen Suomessa.⁷⁴

---

⁷⁰ Männistö 2003, 12.

⁷¹ Männistö 2003, 239-241.

⁷² Räisänen 1995.

⁷³ Forstadius 1986.

⁷⁴ Sohlman 2007.

Jotta olen voinut tehdä yksityisen kokemuksen ja julkisen puheen välistä vertaailua, sekä etsiä julkisen ja yleisen sekä pitkän keston ja tapahtumien ajan välisiä törmäyskohtia, olen tarvinnut kuukautisia tarkastelevan tutkimuksen rinnalle myös tarkemmin julkista puhetta ja sen taustoja kartoittavaa tutkimusta. Sosiologi Ilpo Helénin tutkimus *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle* tarjoaa minulle näkymän suomalaisen seksuaalipolitiikan ja –etiikan muotoutumiseen. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti naisen seksuaalisuuden kysymyksiä: naiskäsityksiä, sukupuoli-identiteettiä, naisen sukupuolisuuden ja nautintojen rajoituksia sekä vapautumismahdollisuuksia.⁷⁵ Myös sosiologi Riitta Jallinojan tutkimus *Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset* avaa minulle näkymiä modernin ajan säädyllisyyden yhteiskunnalliseen rakentumiseen.⁷⁶

Monikulttuurisen ja useilla aikatasoilla liikkuvan näkökulman kuukautisiin avaa kuukautisten kulttuurihistorian kannalta merkittävä Janice Delaney, Mary Jane Luptonin ja Emily Tothin kirjoittama teos *The Curse, A Cultural History of Menstruation*. Kirja herättelee tutkija minäni ajatuksia purkaessaan monitasoisesti käsityksiä kuukautisista sekä historian ja kulttuurin että feminismiin näkökulmasta.⁷⁷ Myös Joan Jacobs Brumbergin teoksen *The Body Project* välittämä kuva amerikkalaisten tyttöjen ruumiin projektiluonteen ja tuotteistamisen historiasta 1800- ja 1900-lukujen aikana on antanut eväitä kuukautiskokemuksen historiallisuuden käsittelyyn.⁷⁸

1.5. Työn rakenne: yksityisen ja yleisen vuoropuhelua

Tutkimukseni etenee sekä käsittelylukuina että lukujen sisäisenä logiikkana yksityisestä kohti yleistä. Asetan lukujen sisällä yksityisen ja yleisen tason vuoropuheluun keskenään. Ensimmäisessä käsittelyluvussa, luvussa kaksi lähdän liikkeelle haastattelemieni naisten yksilöllisistä kuukautismääritelmistä. Pysin kartoittamaan niiden taustalla vaikuttavia kulttuurin syvärakenteessa olevia kuukautisia koskevia merkityksenantoja. Tarkastelen luvussa kaksi kuukautisia myös ajallisena prosessina sekä kuukautiskokemuksesta yksilön elämäkerrallisena tarinana.

Kolmannessa luvussa käsittelen suomalaisessa kulttuurissa kuukautisiin liittyvää häpeän tunnetta sekä erilaisia arjen haasteita, joista naisen tulee pystyä selviytymään

---

⁷⁵ Helén 1997.

⁷⁶ Jallinoja 1997.

⁷⁷ Delaney & Lupton & Toth 1988.

⁷⁸ Brumberg 1997.

voidakseen toimia kulttuurisesti oikein. Ollakseen yhteiskunnassa vakavasti otettava aktiivinen toimija, joka pystyy kontrolloimaan ruumiinsa toimintoja, tarvitsee nainen käytännön ohjeita ja vinkkejä siitä, kuinka arjesta selvittää.⁷⁹ Haastateltavat käyvät luvussa läpi omia kokemuksiaan arjen haasteista ja tuovat esiin erilaisia selviytymiskeinoja, joilla kuukautiset saa pidettyä yksityisenä, salaisimpana salana. Olen otsikoinut alaluvut ohjeen kaltaisiksi toteamuksiksi. Tällä tyylillä haluan painottaa sitä tietovarantoa, jota henkilökohtaista kokemusta tutkimalla voidaan tuottaa.

Luvussa neljä tarkastelen merkittäviä toisia, henkilöitä tai instituutioita, jotka ovat vaikuttaneet yksilön kuukautiskokemuksen muotoutumiseen. Vuorovaikutussuhteiden tarkastelu etenee luvussa yksityisen tilan merkittävistä julkisen tilan merkittäviin muihin.

Yhtenä tutkimukseni tavoitteena on ollut löytää haastattelupuheesta pieniä arkisia toimijakertomuksia, joiden avulla henkilökohtaisen kokemuksen tutkiminen mahdollistuisi. Näiden toimijakertomusten olemassaoloa painottaakseni sekä välittääkseni lukijalle yksilön kokemusmaailmaa, olen siteerannut haastatteluja melko runsaasti. Lainaukset ovat minun tutkijana tekemiä valintoja, mutta ne kuvastavat haastattelemini naisten kuukautiskokemusmaailmaa, siihen liittyviä ajatuksia, jäsennyksiä sekä elämää yleensä.

---

⁷⁹ Oinas 2001, 205.

2. KUUKAUTISET AJALLISENA ILMIÖNÄ

2.1. Kuukautiskäsityksen muovautuminen

Kuukautiset. Miksi käytän juuri tätä termiä tässä tutkimuksessa. Miksi ei menkat, moonikset tai jotain muuta? Miksi käytän termiä, jolla positioin itseni virallisen puheen puolelle. Haastatteluaineiston perusteella väittäisin, että melko vakiintuneeksi niissä ikäryhmissä, joita tutkimukseni käsittelee, on muodostunut tapa, jossa kavereiden kanssa puhutaan menkoista ja virallisemmissä tilanteissa kuukautisista. Myös WHO:n useiden eri kulttuurialueiden kuukautiskäsityksiä kartoittavassa tutkimuksessa tehtiin vastaava havainto. Kuukautisista käytettävä termi riippuu siitä kenen kanssa puhutaan. Julkisesti, virallisessa puheessa käytetään neutraaleja tai tieteellisiä termejä, kun taas ystävien tai sukulaisten kanssa kuukautisista puhuttaessa käytetään lempi- tai peitenimiä.⁸⁰ Kuten Satu pohtii, kun kysyn mitä termiä hän käyttää:

*Menkat ja kuukautiset, sanotaan et jos määhän puhun kavereiden kaa, niin kyl me puhutaan menkoista. Mut sit huomasin, et perhekerhossa, kun puhuttiin pöydän ääressä, tuntu vähän virallisemmalta, niin kaikki puhu kuukautisista.*⁸¹

Kysyn miltä Sadusta on tuntunut haastattelun aikana käyttää kuukautiset termiä, joka on tavallaan minun valitsemani. Satu toteaa: *En mä tiedä, ihan luonnolliselta. Et menkat tai kuukautiset, kyl ne on kummat tahansa.* Kysyn vielä, mitä termiä Satu käyttää lääkäriässä käydessään: *Jos oikein tarkkaan miettii, niin kuukautiset sanaa käytän.*⁸²

Myös Taru pohtii termin käyttöä:

*Se (kuukautiset) on vähän niinku virallisempi, et ei siinä mitään pahaa. Mä koen sen, et kavereiden kesken ne on menkat. Sitte jos ollaan, niinku varmaan tääki tilanne voi olla virallinen, mut jotenki kuukautiset on virallisempi juttu. Kun kysyn: Vaikuttiks se siihen miten sä puhut? Taru toteaa: Ei, se on vaan se termi.*⁸³

---

⁸⁰ The World Health Organisation 1981, 8.

⁸¹ H4, 113.15.

⁸² H4, 113.15.

⁸³ H6, 91.18.

Mitä muuta termiä kuukautisista olisin voinut tutkimuksessani käyttää? Kun vertaan esimerkiksi Kabatan, Sohlmanin tai Forstadiuksen tutkimuksia omaan aineistooni, ovat kuukautisista käytetyt peitenimet selvästi vähentyneet viimeisen sadan vuoden aikana. Enää ei kuukautisista tai menkoista tarvitse ohimennen, kiertoilmauksia käyttäen vihjata, että on *pahat päivät* tai *Kallen kaulukset*.⁸⁴ Myöskään kuukautissiteistä ei enää omassa aineistossani esiinny lempinimiä, kuten vielä Sohlmanin, vuonna 1915-1939 syntyneiden naisten, haastatteluissa näkyi.⁸⁵ Lempinimet ovat muuttuneet tuotenimiksi; Vuokkoset, Libresse, Always. Käytetyt termit kertovat, että kuukautisiin liittyvistä asioista voidaan nykyään puhua niiden omilla nimillä. Koska kuukautisista käytettävien lempinimien käyttö on vähentynyt ja käytössä olevat lempinimet vaihtelevat yksilöittäin, olen julkiseen puheeseen liukumisen uhallakin päättänyt käyttämään suhteellisen neutraalia ja laajasti käytössä olevaa virallista ”oppikirja” -termiä kuukautiset.

Tässä alaluvussa tarkastelen kuukautiskäsityksen historiallista muotoutumista sekä erilaisia merkityksiä, joita haastateltavat kokevat kuukautisilla olevan. Toisessa alaluvussa tarkastelen kuukautiskokemusta kuukautiselämänsä eri vaiheissa. Tekstiä lukiessa saattaa tuntua, että kuukautisten historia on täynnä hassunkurisia anatomisia väärinkäsityksiltä, mutta kuten Männistö toteaa, nuo käsitykset ovat olleet osa kunkin ajan naisena olemisen ruumiillista todellisuutta.⁸⁶

Antiikin aikana oli vallalla kaksi käsitystä naisen kuukautisverestä, Hippokrateen ja Galenoksen. Kreikkalaisen lääkärin Hippokrateen (460-377 eKr.) mukaan kuukautiset puhdistivat naisen veren erilaisista epäpuhtauksista. Miehet pystyivät hikoilemaan nämä epäpuhtaudet pois kehostaan, mutta koska naiset olivat Hippokrateen näkemys mukaan olemukseltaan miehiä kylmempiä ja vähemmän aktiivisia ja koska he eivät hikoilleet, tuli heidän menstruoida saadakseen epäpuhtaudet poistettua kehostaan. Aikalaisistaan Hippokrates erottui väittäessään, etteivät taudit ole jumalien aiheuttamia, vaan kaikilla taudeilla on omat luonnolliset syynsä. Hippokrates muun muassa totesi, että naisen kohtu on tuhansien sairauksien lähde ja näin ollen myös kuukautisten ajateltiin olevan näiden moninaisten sairauksien aiheuttaja.⁸⁷ Hippokrateen koulukunta vaikutti merkittävästi niin kutsutun humoraaliopin kehittymiseen. Humoraaliteorian mukaan ihmisen elimistö muodostui neljästä perusnesteestä: veri, lima, keltainen sappi ja musta sappi. Perusnesteiden oikea tasapaino, eukrasia, merkitsi terveyttä, kun taas nii-

⁸⁴ Forstadius 1986, 79; Kabata 2002, 80-85; Sohlman 2007, 27-28.

⁸⁵ Sohlman 2007, 27.

⁸⁶ Männistö 2003, 11.

⁸⁷ Crawford 1981, 56.

den epätasapaino, dyskrasia, oli syynä sairauksien syntyyn. Tämä filosofinen oppijärjestelmä toimi tuohon aikaan sairauksien hoitokeinojen perustana.⁸⁸

Vähä-Aasian Pergamonissa, nykyisen Turkin alueella, syntynyt ja muun muassa Roomassa vaikuttanut lääkäri Claudios Galenos (n. 129-200 jkr.) omaksui kreikkalaisesta lääketieteestä humoraaliopin, mutta kehitteli sitä eteenpäin, ja loi sen sovellutuksena oman niin sanotun temperamenttiopin. Galenoksen mallin lähtökohtana oli Aristoteelinen elementtioppi, jossa elimistön perusolemusta eivät määränneet hippokraattisen koulukunnan määrittelemät elimistön perusnesteet, vaan niiden neljä perusominaisuutta: kylmä, kuuma, kuiva ja kostea, sekä näiden erilaiset sekoitukset. Galenoksen opin mukaan perusnesteillä oli pareittain kaksi perusominaisuutta, jotka olivat veressä lämmin ja kostea, keltaisessa sapessa lämmin ja kuiva, mustassa sapessa kylmä ja kuiva sekä li-massa kylmä ja kostea. Galenoksen mukaan sairaudet johtuivat sekä perusnesteiden että niiden perusominaisuuksien välisen tasapainon häiriintymisestä. Perusominaisuuksien määrät perusnesteissä vaihtelivat iän, sukupuolen, vuodenaikojen ja kuunvaiheiden mukaan. Jokaisella ihmisellä ajateltiin olevan oma laadullinen rakenteensa, jonka selvittäminen oli lääketieteen tehtävä. Tarkastelemalla potilaan fyysisiä ja psyykkisiä ominaisuuksia lääkärin tuli pyrkiä mahdollisimman tarkkaan eri ruumiinosien ja koko kehon perusominaisuuksien sekoitussuhteiden, eli kompleksion määrittelyyn.⁸⁹

Galenoksen teoria kuukautisista perustui ajatukseen, jonka mukaan liiallinen, tarpeeton veri tuli poistaa kehosta. Teorian mukaan ruuasta muodostui elimistössä verta. Naisilla sitä muodostui liikaa heidän omaan käyttötarpeeseensa nähden, ja tämän ylimääräisen veren tarkoituksena oli ravita kohdussa kasvavaa lasta. Teorian mukaan ylimääräinen veri ohjautui lapsen syntymän jälkeen rintoihin, joissa se muuttui maidoksi, jolla ruokittiin syntynyttä lasta. Ellei ylimääräistä verta käytetty edellä kuvatuin tavoin, se poistui kohdusta luonnollista tietä.⁹⁰

Sekä Hippokrateen että etenkin Galenoksen vaikutus keskiajan bysanttilaiseen, arabialaiseen ja eurooppalaiseen lääketieteeseen on ollut merkittävä. Heidän ajattelunsa on vaikuttanut lääkäreiden näkemyksiin kuukautisista etenkin keskiajalla, mutta piirteitä siitä on nähtävillä aina 1700-luvulle saakka. Kuukautisverellä ymmärrettiin vielä 1600- ja 1700-luvuilla olevan kaksi tarkoitusta. Ensinnäkin sen ajateltiin puhdistavan naisen verta ja toiseksi poistavan naisen elimistöstä ylimääräistä verta. Veren puhdistamisen ajatus oli peräisin Hippokrateelta. Ylimääräisen veren poisto Galenokselta. Käsitys

⁸⁸ Joutsivuo 1995A, 36.

⁸⁹ Joutsivuo 1995A, 36-43.

⁹⁰ Crawford 1981, 50-52. Kuukautiset elämälle turhan nesteen poistumisena elimistöstä. Ks. myös Delaney & Lupton & Toth 1988, 47.

kuukautisista jonain ylimääräisenä ja likaisena näkyy esimerkiksi vuonna 1697 ilmestyneessä kättilöille suunnatussa oppikirjassa⁹¹, jossa kuukautisveren kuvataan olevan ”ulostetta ja hyödytöntä verta”. 1600-luvulla lääkäreiden keskuudessa oli vielä vallalla Hippokrateen teoriaan perustuva käsitys, että naisten fysiologian osana kohtu ja siihen liittyen kuukautiset, olivat monien naisellisten heikkouksien, vikojen ja sairauksien lähde.⁹²

Myöhäiskeskiajan ja renessanssin lääketieteen diagnostiikka perustui vielä vahvasti humoraalipatologian oppeihin neljästä ruumiinnesteestä ja niitä vastaavista temperamenteista.⁹³ Lääketieteen yliopisto-opetuksessa keskeisenä oppikirjana käytettiin muun muassa Galenoksen *Ars Parvaa*, jossa käsiteltiin ihmisen eri kehotyyppejä. Tuoloin kuitenkin vain hyvin pieni osa lääkintätaidon harjoittajista oli opiskellut lääketieteellistä opetusta antavissa yliopistoissa: Bolognassa, Padovassa, Montpellier’ssa tai Pariisissa. Muiden lääkinnän ammattilaisten kuten kättilöiden, partureiden, välskäreiden ja kirurgien taito ja tietämys perustui lähinnä kokemukseen.⁹⁴ 1700-luvulla uusi empirinen, ruumiinavauksiin perustuva, lääketieteellinen ajattelu haki vielä laajempaa hyväksyntää ja monet lääketieteen edustajat yrittivät sovittaa uusia ideoitaan klassisen lääketieteen teorioihin.⁹⁵

Hippokrateen ja Galenoksen teorioiden lisäksi myös uskonnolla oli merkittävä vaikutus etenkin keskiajan ihmisten käsitykseen terveydestä ja sairaudesta.⁹⁶ Kristinuskossa ruumiillinen sairaus ja synty kietoutuvat yhteen. Ihminen joutui rikkomustensa seurauksena elämään maailmassa, jossa sairaudet olivat arkipäivää. Sairauksille saattoi kristinopin opetusten mukaan olla myös luonnollisia syitä, ja näin ollen sielunhoidon rinnalla oli hyväksyttävää käyttää terveyden palauttamiseksi myös luonnollisia hoitokeinoja. Koska sairauden viime kädessä ajateltiin kuitenkin johtuvan Jumalan tahdosta ja olevan seurausta ihmisen synneistä, tuli ihmisen hakea synneilleen anteeksiantoa. Kristillisen teologian kannalta sairaus oli kiinnostava lähinnä moraalisenä ei niinkään fyysisenä kysymyksenä. Kristinuskon oppien mukaan lääkäri ei voinut taata terveyttä tai sairauksista paranemista, koska ne olivat aina Jumalan lahja. Lääketieteeseen sinänsä suhtauduttiin kristinuskon piirissä myönteisesti. Luostareissa ja katedraalikouluissa an-

---

⁹¹ Crawford 1981, 49 viittaa teokseen Aristoteles Complete and Experienc’d Midwife. London 1697, 96.

⁹² Crawford 1981, 49-50, 56.

⁹³ Crawford 1981, 57; Helén 1997, 69.

⁹⁴ Joutsivuo 1995A, 33-34.

⁹⁵ Crawford 1981, 48; Helén 1997, 68-69; Mikkeli 1995, 17-19.

⁹⁶ Crawford 1981, 49, 57-58, 62-63, 72. Mikkeli 1995, 20.

nettiin opetusta ja tehtiin lääketieteellistä tutkimusta. Kirkonmiehet, etenkin munkit, pystyivät huolehtimaan sekä potilaan ruumiin että tämän sielun terveydestä.⁹⁷

1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa klassisen lääketieteen terveys- ja sairausopit väistyivät sivummalle. Samoin humoraalipatologian opeille perustuva käsitys, jonka mukaan naisruumis on anatomisesti ja fysiologisesti sekä elämänvoimaltaan ja aktiivisuudeltaan miesruumiin heikompi ja vähäarvoisempi versio. 1700-luvun lääketieteellinen tutkimus tuotti tietoa, jonka perusteella voitiin päätellä, että naisruumis on anatomisesti ja fysiologisesti täysin omalaatuinen ja erilainen kuin miesruumis. 1800-luvulla voitiin ihmisen biologian tuntemiseen vedoten todistaa, että naisen ja miehen erilaisuus oli pohjimmiltaan biologista, fysiologista ja anatomista.⁹⁸

Tanskalainen lääkäri Nils Stensen (1638-1686) oli jo 1600-luvulla todennut, ”etteivät silloisten anatomien naiselliset kivekset olleet mitään kiveksiä lainkaan, vaan lintujen tapaan munia tuottava elin”.⁹⁹ Tästä löydöstä huolimatta vasta 1700-luvun lopussa alettiin tarkemmin tutkia kuukautisten ja munasarjojen mahdollista yhteyttä. 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku ovat kuukautisten fysiologisen arvoituksen ratkeamisen aikaa. Munasolu löydettiin vuonna 1827 ja vuonna 1863 kuukautiset osattiin yhdistää munasarjoihin.¹⁰⁰ Näitä uusia lääketieteen tutkimustuloksia vastustettiin kuitenkin pitkään. Vielä 1882 lääkäri William Stephenson esitteli *American Journal of Obstetrics* -lehdessä näkemyksensä kuukautisista vitaalienergian aaltoiluna. Hänen mukaansa naisen vitaalienergia aaltoilee jaksoittain ruumiinlämpötilaa mukaillen. Hän totesi, että ellei ylimääräistä vitaalienergiaa käytetä raskauteen, elimistö poistaa sen kuukautisten muodossa.¹⁰¹ Kuukautisten toimintaperiaate selvisi lopulta, kun Edgar Allen 1920-luvulla ”löysi” estrogeenin. Seuraavan viidentoista vuoden aikana pystyttiin osoittamaan hormonitoiminnan ja kuukautiskierron välinen yhteys.¹⁰²

On oletettavaa, että uudet lääketieteen keksinnöt eivät tavoittaneet jokaista lääkinnän ammattilaista, saatiikka jokaista naista välittömästi, vaan vanhat uskomukset jatkoivat olemassaoloaan vielä jonkin aikaa ruumiin salojen ratkaisemiseksi tehtyjen uusimpien löytöjen jälkeenkin. Männistön mukaan etenkin kansan keskuudessa vanhat asenteet ja käsitykset kuukautisista säilyivät vielä 1900-luvun alussa perinteisten usko-

⁹⁷ Joutsivuo 1995B, 61- 68, 73-74.

⁹⁸ Helén 1997, 68-69, 88-89.

⁹⁹ Niemi 2004, 166.

¹⁰⁰ Forstadius 1986, 28. Viittaa Montgomery, Rita: A Cross Cultural Study of Menstruation, Menstrual Taboos and Related Social Variables. *Ethos* 2: 137-170, 1974, 139.

¹⁰¹ Delaney & Lupton & Toth 1988, 48.

¹⁰² Brumberg 1997, 7-8.

musten ja ennakkoluulojen varassa.¹⁰³ Myös kuukautisia suomalaisessa kulttuurissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle tutkinut Forstadius toteaa, että koska kuukautisten fysiologia oli hämärän peitossa aina 1930-luvulle saakka, oli hänen tutkimanaan ajanjaksona edelleen selvästi nähtävillä suomalaisessa kansanperinteessä vallalla olevia klassiselle lääketieteelle perustuvia uskomuksia kuukautisten alkuperästä. Forstadiusen mukaan vuosisadan vaihteesta aina 1940-luvulle saakka haastateltavat toivat esiin käsityksensä kuukautisista, muiden selitysten ohella, liian tai likaisen veren poistumisena. Uskottiin, että veren poistumisen myötä ruumis tai veri itsessään puhdistuu. Mikäli veri ei jostain syystä päässyt poistumaan, ajateltiin sen altistavan nainen erilaisille sairauksille. Forstadius toteaa, ettei tavallinen kansa ennen 1940-lukua juuri tiennyt kuukautisten fysiologista taustaa, eikä sitä juuri pohdittukaan.¹⁰⁴

Edellä esittämäni terveyst- ja sairauskäsitysten historiallisen muovautumisen tunteminen auttaa ymmärtämään Michel Foucault'n seksuaalisuuden historian teoreettista pohdintaa. Foucault toteaa, että jo 1700-luvun lopulla syntyi sukupuoliteknologia, joka teki sukupuolesta sekä maallisen että valtiollisen asian. Sukupuoliteknologian tekniikat periytyvät keskiajan kristinuskon kahteen peruspilariin: synnintunnustukseen ja asketismiin. 1600-luvulta alkaen katolilaisessa katumusharjoituksessa kunnan kristityn tuli suorittaa lihallisten ajatusten, halujen, kuvitelmien ja mielihyvätuntemusten itsetutkiskelua. Hänen oli pakko tunnustaa sukupuoliset tekonsa varoen kuitenkin samanaikaisesti käyttämästä suorista sukupuolen ilmaisuja. Seksuaalisuudesta puhuminen sinällään määriteltiin tuolloin sopimattomaksi. Puheen rajoitukset liittyvät Foucault'n mukaan viimeisen kolmensadan vuoden aikana tapahtuneeseen sosiaalisten suhteiden uudelleen muotoutumiseen.¹⁰⁵

Sukupuoliteknologian toimijoiksi nousivat Foucault'n mukaan kasvatustiede, lääketiede ja teknologia. Kasvatustieteen kohteena oli lasten seksuaalisuus, lääketieteessä naisten seksuaalifysiologia ja väestötieteen tavoitteena oli syntyvyyden spontaani tai keskitetty sääntely. Sukupuolisuus ei ollut enää kuoleman ja ikuisen kadotuksen, vaan elämän ja sairauden ongelma. Sukupuolisuus siirtyi kirkolta valtiolle 1700–1800-lukujen vaihteessa. Foucault'n mukaan siitä lähtien avioliittoa, syntyvyyttä ja jälkeläisten terveydentilaa on pyritty hallitsemaan valtiojohtoisesti.

Foucault'n mukaan seksuaalisuuden valtakoneistona ja myös vallan kohteena oli aluksi porvaristo, jolla oli tarve säilyttää ja vahvistaa omaa luokkaansa huolehtimalla

---

¹⁰³ Männistö 2003, 49.

¹⁰⁴ Forstadius 1986, 24-25, 27-28.

¹⁰⁵ Foucault 1999, 19-22, 85.

luokkansa ruumiista, pitkäikäisyydestä, lisääntymiskyvystä ja perimästä. Kyse oli siis elämän maksimoinnin tekniikoista. 1800-luvun lopulla lääketieteellinen kontrolli levisi koskemaan koko väestöä yhteiskunnan ja rodun yleisen suojelun nimissä. Foucault toteaa, että edellä esitetty sukupuolinen kontrolli keskittyi 1800-luvulla ennen kaikkea porvaris- ja aatelisperheiden naisiin. Ensin näille ”joutilaille” naisille annettiin aviollisia ja äitiyteen liittyviä tehtäviä. Tämän jälkeen naisen ruumis patologisoitiin, jolloin se siirtyi lääketieteellisen keskustelun kohteeksi, ja viimeisessä vaiheessa naisen ruumis kytkettiin yhteen väestöpoliittisten tavoitteiden kanssa.¹⁰⁶

Helén toteaa, että Suomessa, kuten myös muualla Euroopassa, modernin kliinisen lääketieteen vakiintuminen tapahtui samanaikaisesti yhteiskunnalliseen terveydenhoitoon kohdistuvan kiinnostuksen kasvun kanssa. Rotuhygieeninen aktivismi levisi Suomessa 1920-luvun aikana, ja sen opit tulivat kansalaisille tutuksi terveystoimittaja Konrad Relanderin kirjoituksista *Terveydenhoitajalehdessä*. Väestön lisääntymisterveyteen kiinnitettiin tuolloin yleisemminkin huomiota ja alettiin erilaisin väestöpoliittisin ratkaisuin edistää äidin ja lapsen terveyttä. Esimerkiksi lastenlääkäri Arvo Ylppö alkoi järjestelmällisesti toimia lasten ja äitien terveydenhoidon ja valvonnan puolesta puhujana. Ylppöläisen ajattelun innoittamana Helsinkiin perustettiin ensimmäinen lastenneuvola vuonna 1925. Äitiysneuvolat toimivat lääketieteellisen äitiyshuollon keskuksina, joissa pyrittiin keskitetysti kansakunnan väestövoiman kohottamiseen.¹⁰⁷

1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella lääketiede, hygienia ja psykiatria osallistuivat vahvasti normaalin naiseuden määrittelemiseen lisääntymisfysiologian kautta.¹⁰⁸ 1880-luvulta alkaen ryhdyttiin Suomessa julkaisemaan erityisesti naisille suunnattuja, yleensä lääkäreiden kirjoittamia seksuaalivalistus- ja terveystoimittajia. Oppaiden kirjoittajat muistuttavat naisia siitä, ettei heidän terveydentilansa ole yksityisasia, vaan sillä on suuri merkitys koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta. Terveystoimittajat asettivat naiset vastuuseen tulevan sukupolven terveydestä. Naisten tuli huolehtia omasta suvun jatkamiskyvystään. Kyvykkyytensä turvaamiseksi heidän tuli hankkia itselleen riittävät tiedot ihmisruumiin rakenteesta, eri elimistä, niiden hoidosta ja perinnöllisyydestä. Vuosisadan vaihteen seksuaalivalistus- ja terveystoimittajilla oli merkittävä rooli tämän tiedon välittäjänä ja tuon ajan naiskuvan muovaajana.¹⁰⁹

Männistön mukaan 1900-luvun alun nuoren naisen oppaiden kirjoittajia pöyristytti ihmisten tietämättömyys oman ruumiinsa toiminnoista. Erityisen vahingollista ja

¹⁰⁶ Foucault 1999, 85-86, 88-93.

¹⁰⁷ Helén 1997, 46-48, 168, 207-209.

¹⁰⁸ Helén 1997, 93.

¹⁰⁹ Helén 1997, 172; Männistö 203, 11-12, 240-242; Räisänen 1995, 166-168.

yleistä oli olla tietämätön sukupuolielimiin liittyvistä asioista. Tähän sisältyi tietty paradoksi, sillä sukupuolielimistä puhuminen, myös valistustarkoituksessa, etenkin naisille, koettiin vielä vuosisadan vaihteessa sopimattomaksi. Männistö toteaa kuitenkin, että naisen sisällä piilevän elimen, kohdun, erityisfysiologian kuvailu on vuosisadan alun oppaissa tärkeällä sijalla. Normaalit kuukautiset määriteltiin tuolloin tiukasti ja kuukautisten säilyttäminen normaalina katsottiin olevan yksi tytön itsehoidon tärkeimmistä tehtävistä.¹¹⁰

Männistön mukaan vuosina 1925-1946 julkaistuissa nuorille naisille suunnatussa oppaissa lääketieteen auktoriteettiasema on selkeästi vähäisempi kuin vielä vuosisadan alussa. Tämä on yllättävää kahdesta syystä. Ensinnäkin lisääntymisen ja siten myös kuukautisten fysiologian arvoitus alkoi avautua 1920-luvulla, ja toiseksi 1930-luvun Suomessa, kuten monessa muussakin Euroopan maassa, käytiin vilkasta väestökeskustelua, jossa syntyvyyden nostamista uudelleen kasvuun pidettiin kansakuntien kohtalonkysymyksenä.¹¹¹

Männistön mukaan naisruumiin häivyttäminen keskustelusta saattaa liittyä ajalle tyypilliseen asioiden lääketieteelliseen, teolliseen ja sotilaalliseen järkiperaistämiseen. Kuukautisista tuli vain hieman kiusallinen, mutta merkityksetön ruumiin toiminnon sivutuote. Tärkeämpää oli tuolloin keskittyä päätavoitteeseen eli lasten tuottamiseen. Naisen reproduktio tehtävän merkitys korostui tuona aikana ja kohtu häipyi taka-alalla toimivaksi teollisuuslaitokseksi. Naisen ruumiin toimintaa pyrittiin tehostamaan ja sen kontrollointi saatettiin valtiollisen lääketieteen valvontaan. Tytön ei enää ajateltu omilla toimillaan voivan tuhota reproduktiivisia kykyjään, kuten vielä vuosisadan alussa, mutta hänellä oli mahdollisuus päättää, antaako hän ruumiinsa toimia kansakunnan eduksi vai häviöksi.¹¹²

Männistön tutkimissa oppaissa vuosilta 1949-1972 naisen seksuaalisuuden katsotaan edelleen perustuvan joko tietoon tai sen puutteeseen. Seksuaalisuus esitetään ryhdikkäänä passiivisuutena, hallittuna tunteellisuutena ja järkevänä äidillisyytenä. Nainen ei voinut vapauttaa ruumistaan kontrollin alta. Naiselle sukupuolisuhteen tuli asettua osaksi elämän hallittua suunnittelua. Männistö toteaa, että uusien ehkäisymenetelmien voisi kuvitella vähentäneen tätä kohdun ylivaltaa. Oppaissa tämä muutos jää kui-

---

¹¹⁰ Männistö 2003, 39-40, 45, 49.

¹¹¹ Männistö 2003, 133, 136; Ks. myös Karisto & Takala & Haapola 1999, 279.

¹¹² Männistö 2003, 136-139, 152-153.

tenkin hänen mukaansa näennäiseksi. Tytön tuli jatkuvasti pitää mielessään kohtunsa erityismerkitys.¹¹³

Pohdin, mikä on anatomian ja fysiologian merkitys tämän päivän naisille? Kontula tutkijakumppaneineen ihmettelee edelleen naisten huonoa sukupuolielimien tunte-
musta ja kysyy: ”Eikö oman kehon sisältö kiinnosta tyttöjä, vai onko se todella niin vai-
keaselkoisesti selitetty juttu?”¹¹⁴ Sekä vanhempien että nuorempien haastattelemieni
naisten pohdinnoissa oli havaittavissa epävarmuutta kuukautisten fysiologisessa määrit-
telemisessä. Aineistoni perusteella vaikuttaisi, että kuukautisten fysiologian tunteminen
ei ole kaikille naisille kovin merkityksellinen asia.

Haastatteleman naiset määrittelevät kuukautiset kaksitahoisesti: fysiologisena
ilmiönä ja kokemuksellisenä tapahtumana. Fysiologisena ilmiönä kohdun erityismerki-
tys korostuu edelleen. Lapsi, joka kasvaa kohdussa, voi mahdollisesti saada alkunsa jo-
kaisen kuukautiskierron aikana. Kuukautisverta kuvaillaan neutraalisti, se määritellään
kuljetinaineeksi, joka tuo ulos sen,¹¹⁵ mille ei siinä kuussa ole käyttöä. Kuukautiset ovat
naisille merkki sukukypsässä iässä olosta. Kuten Riikka toteaa:

*Kuukautiset ... tavallaan naiseuden merkki, jos ei todellakaan mun mielestä psyykkisesti
naisena olon merkki vaan niinku fysiologisesti, et ollaan tietyllä tapaa nainen, koska
ollaan sukukypsä. Se raskaaksi tulon mahdollisuus...¹¹⁶*

Fysiologisena ilmiönä kuukautiset kytkeytyvät myös naisen normaaliuden mää-
rittelyyn. Terveellä ihmisellä kuukautiset tulevat säännöllisesti. Poisjääneet kuukautiset
ovat naiselle merkki sairauden mahdollisuudesta, kuten Satu toteaa:

*Mä oon jotenki aina liittäny sen siihen, et jos ei tuu kuukautisii niin sit sä oot raskaana
tai sul on jotain muuta vikaa. Jos se veri tulee, niin sä tiedät, et sä oot terve ja sul on
kaikki kunnossa. ... jos sitä ei tuu ja sä tiedät, et sä et oo raskaana, niin sit mä huoles-
tun, sit mä ajattelen, et on jotain vialla.¹¹⁷*

¹¹³ Männistö 2003, 234-235, 237.

¹¹⁴ Kontula et.al. 2001, 80.

¹¹⁵ Sen = munasolu ja, kohdun limakalvo, jonka haastateltavat nimeävät tarpeettomiksi.

Kontula et.al. 2001, 18, 43: Vanhoissa seksuaalivalistusmateriaaleissa on kerrottu, että hedelmöittymätön munasolu poistuu kuukautisveren mukana. Tämän hetken fysiologisen tietämyksen mukaan munasolu on irronnut jo 14 vuorokautta ennen kuukautisvuodon alkua ja munasolu viipyy irtoamisen jälkeen elimis-
tössä vain noin vuorokauden.

¹¹⁶ H1, 45.08.

¹¹⁷ H4, 106.00

Kokemuksellisena tapahtumana kuukautiset ovat paljon muutakin kuin lisääntymisfysiologiaa. Kuukautiset ovat naisen elämässä murrosiästä vaihdevuosi-ikäen läsnä oleva ruumiin toiminto, joka vaikuttaa naisen itsemäärittelyyn ja toimintaan. Kuten luvussa 3 tulen osoittamaan suomalaisessa kulttuurissa kuukautiset ovat kokemuksena naiselle näkymätön häpeän lähde ja huomaamattoman toiminnan kohde, ne tulee piilottaa katseelta.

Tietyin väliajoin toistuvana fysiologisena ja kokemuksellisena tapahtumana kuukautiset vaikuttavat myös naisen kokemukseen ajasta. Pohdittaessa ihmisen toimintaa suhteessa aikaan tutkimukset nimeävät kolme erilaista tapaa käsittää aika. Ensimmäkin on syklinen aika, jossa aika ymmärretään toistuvana, tiettyä kiertokulkua noudattavana ajan kulkuna. Toiseksi mainitaan subjektiivinen aika, jolla tarkoitetaan henkilökohtaisia kokemuksia siitä kuinka aika tietyissä tilanteissa kuluu hitaasti tai nopeasti. Kolmantena, edellä mainittujen rinnalle nousi 1800-luvun teollistumisen myötä hallitsevaksi aikakäsitykseksi lineaarinen aika, joka on kellon mittaamaa, laskennallista ja suunniteltua aikaa.¹¹⁸ Nämä kaikki kolme aikakäsitystä nousevat esiin naisten kuukautiselämäkertojen kerronnassa. Syklinen aika on kuukausittain toistuvan biologisen ruumiintoiminnon, kuukautiskierron, ilmentämää aikaa. Subjektiivinen aika on esimerkiksi kuukautisia odottavan, raskautta pelkäävän tai vuodottomia päiviä, raskautta toivovan naisen aikaa. Lineaarinen aika on kalenterilla mitattavaa aikaa, jossa aikaan sidottuna tarkkaillaan ruumiin toimintaa erilaisten poikkeamien havaitsemiseksi tai esimerkiksi raskauden tarkan alun ajoittamiseksi.

Historiantutkija Anne Ollila toteaa, että aika on arkista. Se on sisäänrakennettu ihmisten elämäntapaan ja toimintoihin, ja juuri tämä tekee ajasta mielenkiintoisen ja vaikean tutkimuskohteen. Ajan tutkiminen johdattaa arjen äärelle, siihen kuinka kokemus ja jokapäiväinen toiminta muotoutuvat.¹¹⁹ Kulttuurihistorian aika ei ole kronologista, asioiden tapahtumajärjestyksen aikaa, vaan aika hahmotetaan toisin. Ranskalainen historiantutkija ja niin sanotun annalistisen koulukunnan keskeinen hahmo Fernand Braudel on tuonut historiantutkimukseen uuden tavan hahmottaa aikaa; eri pitkien kestojen ajatuksen.

Braudel jakaa ajan kolmeen tasoon. Niistä ensimmäinen on *hidas, lähes liikku-maton ja muuttumaton aika*, joka kuvaa ensi sijassa ihmisen vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Braudel käyttää tästä ajasta nimitystä pitkä kesto, joka kuvaa sitä kuinka asiat muuttuvat aikojen kuluessa hyvin hitaasti, lähes huomaamattomasti. Braudel ni-

¹¹⁸ Ollila 2000, 10-11; Salmi 1996, 23; Ks. kuukautisia koskien Männistö 2003, 48.

¹¹⁹ Ollila 2000, 13-18.

meää tälle aikatasolle kuuluviksi tekijöiksi muun muassa ilmaston, luonnon, kauppatiet, viljelymenetelmät, kielen, mentaliteetit, maailmankuvat, ajatusmuodot ja ihmisten väliset arkipäivän käyttäytymiskaavat.¹²⁰

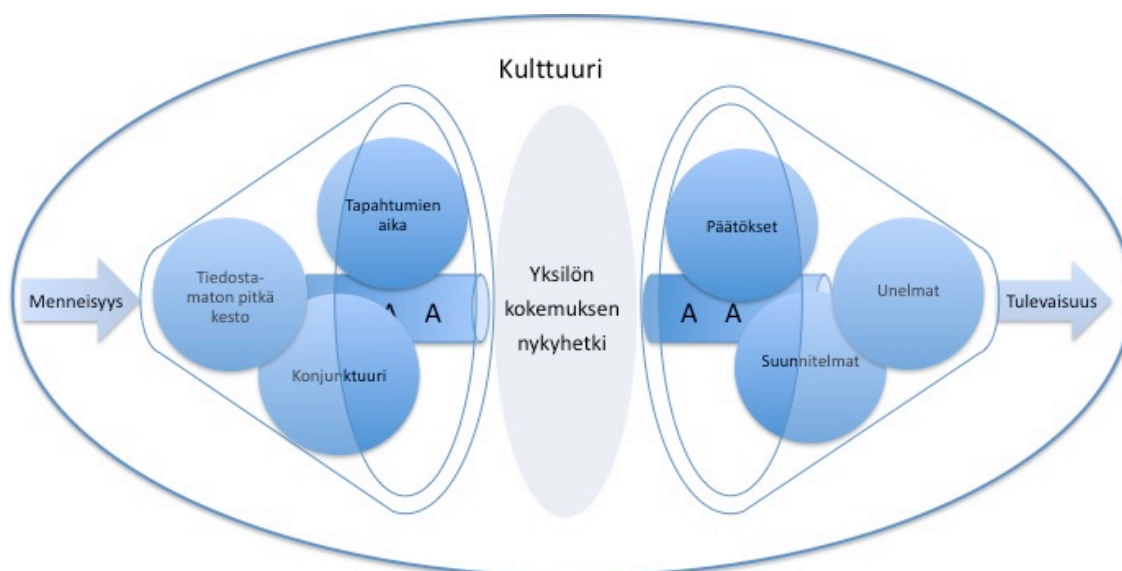
Toisen aikatason muodostavat *konjunktuurit*, jotka etenevät nopeammin kuin pitkän keston suhteellinen muuttuminen, mutta hitaammin kuin yksilön välittömästi kokema tapahtumien aika. Ilmiöitä, joita Braudel sijoittaa konjunktuurien piiriin, ovat esimerkiksi taloudelliset järjestelmät, valtiot, yhteiskunnat, sivilisaatiot ja sodan eri muodot.

Vasta kolmannella tasolla astuu kuvaan meidän perinteisesti historiaksi mieltämä aikataso. Braudel kutsuu sitä lyhyen keston tai *tapahtuman ajaksi*. Braudelin mukaan: ”Se on lyhyt aikaväli, ihmisen jokapäiväiseen elämään kuuluva, illuusioitamme ja kiireistä tietoisuuttamme mittaava – ja ennen kaikkea kronikoitsijan ja sanomalehtimiehen aika.” Tällä tasolla historia tapahtuu käytännössä. Tätä tasoa hallitsevat kunkin ajan valtaeliitit: kuninkaat, suurmiehet ja byrokraatit. Olennaista Braudelin ajattelussa on, että eri aikatasot ovat kulloisessakin nykyajassa läsnä rinnakkain, samanaikaisesti. Historiassa on siis rinnakkain monta aikaa, ja ne kulkevat eri nopeuksilla.

Kaaviossa 1 esitän yhteenvetona, miten ajan erilaiset ulottuvuudet tulevat tutkimuksessani esiin, ja havainnollistan miten ne ovat samanaikaisesti läsnä yksilön kulttuurisidonnaisen ruumiillisen kokemuksen nykyhetkessä. Lineaarinen aika mittaa kalenterin aikaa: päiviä, kuukausia, vuosia. Niiden avulla yksilö ajoittaa tapahtumia jatkumolla menneisyydestä tulevaan. Lineaarinen aika hahmottuu, järjestäytyy kokemuseronniksi avainkokemusten (A) kautta. Avainkokemuksia käsittelen alaluvussa 2.2. Syklinen aika on kuukautiskokemuksen toistuvuuden mukanaan tuomaa aikaa, joka vaikuttaa etenkin tiedostetulla tasolla sekä menneisyyden muistelussa että tulevaisuuden päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa. Braudelin aikatasot esitän kaaviossa palloina, jotka liikkuvat suppilon vapaassa tilassa vaikuttaen etäisyydestään riippuen eri tavoin yksilön nykyhetken kokemukseen. Tulevaisuussuppilossa esitetyt pallot toimivat samoin kuin menneisyydenkin, etäisyys vaikuttaa siihen, mikä on pallon merkitys nykyhetken kokemuksen muotoutumisessa. Tulevaisuuden eri aikaulottuvuuksille sijoittuvat toimintaodotukset vaikuttavat siihen kuinka yksilö ilmaisee ruumiillisen kokemuksensa nykyhetkessä.

---

¹²⁰ Braudelin eripituisten kestojen ajatuksesta: Immonen 1996, 19-21; Ollila 2000, 10.

Kaavio 1. Ruumiillisen kokemuksen ajallinen ja kulttuurinen rakentuminen.

Pyrin tutkimuksessani tuomaan näkyviin näiden eri aikatasojen läsnäolon nykypäivässä. Jotta ajan tarkastelutapa tässä tutkimuksessa konkretisoituisi, pohdin seuraavaksi kuinka antiikin ajalta peräisin oleva, pitkän keston aikatasolle sijoittuva näkemys kuukautisista paha verenä ilmenee nykypäivän tapahtuman ajassa ilmaistussa kuukautiskokemuksessa.

Vuonna 1981 julkaistussa WHO:n tutkimuksessa kartoitettiin neljäntoista eri kulttuurialueen naisten käsityksiä kuukautisvuodosta. Tutkimukseen osallistui 5322 naista 14:ltä eri kulttuurialueelta. Tutkimus aloitettiin vuonna 1973, ja tietojen keruu loppui vuonna 1979. WHO:n tutkimuksen yhtenä havaintona oli, että kaikilla tutkituilla kulttuurialueilla oli vallalla näkemys kuukautisista pahana verenä. Monissa kulttuureissa naiset nimesivät kuukautisten merkittävimmäksi tehtäväksi pahan veren ja myrkyllisten jätteiden poistamisen elimistöstä. Naiset välttivät kuukautisten aikana erilaisia toimia, jotka estävät veren vapaan valumisen pois elimistöstä. Naisten mukaan kuukautisvuodon estäminen altistaisi heidät erilaisille sairauksille: syöväälle, sydäntaudeille, näkökyvyn heikkenemiselle ja mielisairauksille.¹²¹

WHO:n tutkimuksen tulosten kaltainen näkemys kuukautisista elää myös tämän päivän Suomessa, ainakin jossain määrin, kuten Merja minulle kertoo:

Se (kuukautisveri) on mun mielest semmosta, mikä on tarkotettu tulemaan ulos. Et se poistuu elimistöstä, eikä se jää sinne. Et jos se jää sisälle, tuntuu et se ei oo terveellistä

¹²¹ The World Health Organisation 1981, 13.

ihmiselle, että sinne jää jotain. Kysyn: Vaikuttaaks tamponi sun mielest siihen, miten se veri pääsee valumaan tai siihen pääseekö se kaikki ulos mitä pitää tulla? Merja vastaa: No ehkä, jos niitä käyttäis jatkuvasti niin olis varmaan semmonen tunne ... et sielt ei ehkä valu kaikki ulos mitä pitäis päästä ulos. Ku se kuitenkin ehkäsee sitä vuotoa. ... Eihän se ime kaikkea. Ku usein tulee, ainaki tässä iässä, semmosia limakalvoklönttejä ja muuta, niin eihän se tamponi ime niitä. Korkeintaan se estää niiden ulos tulemisen. Tuntuu, et tamponi jotenki rajoittaa sitä vuotoa, mitä sielt tulee.¹²²

Delaney, Luptonin ja Tothin mukaan luottamus tamponien turvallisuuteen alkoi rapistua 1970-luvun lopulla ja tietynlainen hermostuneisuus valtasi käyttäjät. Tamponien käyttö yhdistettiin tuolloin Toxic Shock Syndromeen, TSS, jonka denveriläinen lääkäri James K. Todd nimesi ensi kerran vuonna 1978. TSS-keskustelun myötä erityisesti tamponien käyttöön, mutta myös kuukautisiin yleisemmin liittyvät negatiiviset asenteet lisääntyivät. Ajateltiin, että kuukautisveren tulee voida vapaasti valua pois elimistöstä, eikä vuotoa saa estää minkäänlaisilla tuotteilla. Delaney, Luptonin ja Tothin mukaan kyseisten kommenttien taustalla on nähtävissä viittauksia lääketieteellisiin myytteihin kuukautisista pahana, pilaannuttavana nesteenä.¹²³

Noin puolet TSS-tapauksista voidaan yhdistää tamponien käyttöön kuukautisten aikana, mutta tautia esiintyy myös lapsilla, miehillä ja naisilla, joilla ei ole kuukautisia. TSS on harvinainen, mahdollisesti kuolemaan johtava tauti, jonka aiheuttajaa ei tutkimuksista huolimatta ole pystytty varmuudella selvittämään. TSS-tapaukset ovat vähentyneet Amerikassa merkittävästi. Vuonna 1980 niitä oli 814, kun taas vuonna 1997 kuukautisiin liittyviä TSS-tapauksia oli enää viisi.¹²⁴ Vaikka varmaa yhteyttä tamponien käytön ja TSS:n välillä ei ole voitu osoittaa, ilmestyi 1980-luvun puolivälissä amerikkalaisiin tamponipakkauksiin varoitusteksti ja toimintaohjeet, kuinka tulee toimia mahdollisten TSS-oireiden ilmaantuessa. Myös Suomessa myynnissä olevista Tampax-pakkauksista löytyy edelleen kyseinen varoitus. Riikka kertoo 1970-luvun lopun tunnelmista Suomessa seuraavasti:

Mut siihen aikaan, viel täytyy sanoo tamponeist sen verran, et vaikkei täst nyt oo mitäköhän kaheksäkyt, yheksäkytluku, seiskyt ... seiskytluvun lopulla, niin peloteltiin mun

¹²² H10, 09.14.

¹²³ Delaney & Lupton & Toth 1988, 143-149. Delaney, Luptonin ja Tothin kommentti kuvaa asenneilmastoa Amerikassa ennen vuotta 1988, jolloin heidän kirjansa uusi painos ilmestyi. Edellinen painos, jossa TSS:stä ei puhuta, ilmestyi vuonna 1976.

¹²⁴ FDA 11.1.2009, <http://www.fda.gov/cdrh/consumer/tamponsabs.html>.

*mielest kauheesti jostain, just tamponin käytöst. Et hirveet on tulehdusvaarat ja kauhee jos ei muista vaihtaa sitä tarpeeks usein. Et se oli mun mielest vähä tällanen, et pitää olla vanhempi, kun sitä alkaa käyttää. Ettei vaan unohda sitä tamponia. Mä oon aina ihmetelly, et eihän nyt kukaan varmaan unohda sitä. Mä muistan aina, ... jotenki mulle on jäänny semmonen, et sitä ehkä painotettiin kauheesti opettajan toimest sillä yhteisellä opetushetkellä. ... se oli must ehkä vähä sellanen, et peloteltii jollain tavalla sil asialla. Et mulla oli tamponin käyttö todella vähästä...*¹²⁵

Nuoremmat haastateltavat eivät viittaa Toxic Shock Syndromeen. Näyttää siltä, että he eivät ole kuulleet siitä tai kiinnittäneet siihen huomiota samalla tavoin kuin vanhemmat haastateltavat. Taru, joka on ollut 5-vuotias vuonna 1979, eli suurin piirtein aikana, johon Riikka edellisessä lainauksessa viittasi, kertoo seuraavassa lainauksessa tamponin käytöstä.

*Tuntu et mä en välillä itekkää muista, et mulla oli kuukautiset. Aino, et mä huomasin sen siitä, et jos mä en huomannu käydä tamponia vaihtamassa maha tuli kipeeks. Oli semmonen pömpö maha, housut kiristi ja joku muu epämukava olo tuli. Sitte muisti, et ai niin joo, voishan sitä taas käydä vessassaki välillä kattoo mitä siel on.*¹²⁶

Se, ettei Tarulla tule mieleen TSS-oireet kertoo oletettavasti siitä, ettei TSS ollut enää julkisuudessa samalla tavoin kuin Riikan nuoruudessa. Toxic shock syndrome ei ole Tarulle kokemuksellista todellisuutta.

WHO:n tutkimuksessa, johon edellä viittasin, kartoitettiin myös naisten mahdollista halukkuutta käyttää ehkäisykeinoja, jonka käyttöön liittyy amenorhea, kuukautisvuodon merkittävä väheneminen tai loppuminen. Kulttuurista riippuen 53-91% naisista totesi, ettei hyväksyisi tällaista ehkäisymuotoa. Yhtenä syynä esitettiin veren poistumisen estyminen ja siitä aiheutuva vakavan sairauden riski. Ylipäätään naisten oli vaikea ymmärtää miten kyseinen ehkäisymuoto toimii, ja miksi se aiheuttaa vuotojen vähene-
misen tai loppumisen.¹²⁷ WHO:n tutkimuksen aikoihin suomalainen lääketehdas Leiras tutki ja kehitteli uutta ehkäisymuotoa, hormonikierukkaa, jonka yhtenä sivuvaikutuksena havaittiin olevan vuotojen merkittävä väheneminen tai loppuminen. Nykyisin lääke-

---

¹²⁵ H1, 24.38.

¹²⁶ H6, 38.00.

¹²⁷ The World Health Organisation 1981, 11-13.

tehdas Scheringin valmistama hormonikierukka Mirena¹²⁸ tuli markkinoille ensimmäisenä Suomessa vuonna 1990. Esimerkiksi Intiassa, ja Pakistanissa, maissa joissa käsitys kuukautisista pahana verenä eli vielä vahvasti 1970-luvulla tehdyssä WHO:n tutkimuksessa, hormonikierukka tuli markkinoille vasta 2000-luvun alussa.¹²⁹

Tutkimustyöni alkuvaiheessa erässä seminaarissa pyysin kanssaopiskelijoitani pohtimaan mitä kuukautisveri on. Yllättäen esiin nousi Hippokrateen opeille perustuva ajatus verestä. Eräs opiskelija totesi kuukautisten olevan pahaa verta, jonka pitää kuukausittain valua pois. Näin oli koulussa hänelle opetettu. Yritin kumota kyseistä näkemystä selittämällä, mitä kuukautisveri fysiologisesti on, mutta usko opettajan kertomaan oli selvästi minun tarinaani vahvempi. Häkellyin tuolloin ja jäin pohtimaan asiaa. Ymmärsin opiskelutoverini kommentin paremmin luettuani edellä mainitsemani WHO:n tutkimuksen ja törmättyäni haastattelussa samanlaiseen ajattelutapaan. Totesin, että pahana veren ajatus voi edelleen olla myös suomalaisten naisten kuukautiskokemukseen vaikuttava ajattelumalli.

1970-luvun alussa walesilaisten naisten kuukautis- ja vaihdevuosikäsitteitä tutkineen Viveda Skultansin mukaan kuukautisveren selittäminen pahana verenä tai ylimääräisenä verenä on ennemminkin subjektiivinen tuntemus kuin lääketieteellinen selitys kuukautisille. Naiset kokevat itsensä kuukautisten aikana turvonneiksi, myrkytytyiksi, ja heidän toiminnallisuutensa laskee. Näillä keinoilla naisen keho Skultansin mukaan ikään kuin turvaa selviytymisensä kuukautisten aiheuttamasta ”pahasta”.¹³⁰ Itse pidän tämän subjektiivisen tuntemuksen havaitsemista merkittävänä, koska sen perusteella nainen tekee esimerkiksi ehkäisykeinoihin liittyviä valintoja, kuten seuraavasta Merjan kertomuksesta voi todeta. Merja, joka jo edellä kertoi välttävänsä tamponien käyttöä, koska ne estävät veren vapaan valumisen, kokeili neljän vuoden ajan Mirena-hormonikierukkaa. Merja kertoo:

Mä voin niin hirvittävän huonosti sen kanssa. Silloin sen hormonikierukan aikana mulla jäi kuukautiset kokonaan pois, mulla ei tullu minkäänlaista vuotoa. Aina sinä päivänä, kun mul ois pitäny olla kuukautiset, mulle tuli hirvittävä migreenikohtaus. Sitten mä rupesin lihomaan, lihoihin aika holtittomasti. Sitte mulle tuli iho-ongelmia, semmosta hormoninäppylää joka puolelle. Sit kaikki seksuaaliset halut hävis kokonaan, ei tehny koskaan mieli. Sitten mieliala oli myöskin sellanen, et mie olin ku riihen seinäst revästy

¹²⁸ Aiemmalta kauppanimeltään Levonova.

¹²⁹ Schering: Mirena Marketing Authorization Status 11/2004.

¹³⁰ Skultans 1970, 643.

*perkele. En, mie en oo ikinä ollu niin kiukkunen, ei niinku minkäänlaista pinnaa. En mie oo todellakaa koskaan ollu niin ärtyny, niin kiukkunen ja niin huonosti voiva.*¹³¹

Merja alkoi pohtia:

*Semmosen fyysisen pahanolon kautta, että ei tää voi jatkuu näin. Ei ihminen voi olla vuosikausia ilman kuukautisia. Mulle tuli jossain vaihees semmonen, et mihin se veri jää? Mihin mun kuukautiset jää? Mul tuli semmonen olo, että ne jää mun sisälle kaikki. Se ei tuntunu kauheen hyvältä se ajatus.*¹³²

Merjan kierukka poistettiin hänen omasta pyynnöstään. Kierukan poiston jälkeisen tilanteen kuvaus kertoo hyvin pahan, seisonen veren ajatuksen olevan yhä voimissaan.

*Mut sen jälkeen ku se (hormonikierukka) poistettiin, niin valuin hirvittävän pitkään semmost mustaa tummaa, ihan semmosta ruskeeta. En nyt sano haisevaa, mut se mielikuva on, et se veri oli niinku vanhaa verta. Sitä tuli pitkään. Se tuntu hirveän puhdistavalta. ... Tuli semmonen olo, et sieltä tulee kaikki vanhat veret ulos. Et oli tosi runsas ja semmonen pitkäaikainen vuoto.*¹³³

Kuten voimme havaita antiikin ajalla elänyt humoraalipatologinen käsitys neljästä ruumiin nesteestä on pitänyt pintansa vuosisatojen saatossa. Käsitys kuukautisista pahan, pilaantuneen veren poistajana muuttuu hyvin hitaasti. Tämän päivän kuukautiskäsityksessä on läsnä eri aikaulottuvuuksia; antiikin lisäksi on nähtävissä esimerkiksi 1700-luvulta peräisin oleva lääketieteen selitys verenkierrolle ja lähes sata vuotta vanha selitys kuukautiskierron hormonitoiminnalle. Tapahtumahistorian taso on läsnä yksilön kokemushistoriallisessa kerronnassa. Tapahtumahistoria ja muut aikaulottuvuudet törmäävät esimerkiksi Helsingin Harjutorin saunassa, jossa perinteistä kuppaushoitoa on vielä tänäkin päivänä tarjolla, vaikka hoitomuotona verenpäästäminen, jota käytettiin klassisessa lääketieteessä nesteiden tasapainoa säätelevänä hoitomuotona, tuntuu ehkä lääketieteellisesti tarkasteltuna vanhentuneelta ajatukselta.

---

¹³¹ H10, 25.57.

¹³² H10, 28.04.

¹³³ H10, 28.04.

2.2. Kuukautiset elämäkerrallisena kokemuksena

Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan.¹³⁴ Tämä Simone de Beauvoir'n lause kiteyttää alaluvun tematiikan; kulttuurisidonnaisen naiseksi kasvamisen ja naisena olon. Tarkastelen naisena olon kokemusta sen yhden ilmenemismuodon, kuukautisten, kautta haastateltavien tuottamissa kuukautiselämäkerroissa esiintyvien muutoskohtien välityksellä. Ennen haastattelua antamassani ennakkotehtävässä pyysin naisia pohtimaan vaiheita, joissa heidän kuukautiskokemuksensa on jollain tavoin muuttunut. Naiset nimesivät kuukautiselämän avainkokemuksiksi **ensimmäiset kuukautiset, kuukautisten kanssa sinuiksi tulon, raskaudet ja imetyksen, lapset tehty mitäs nyt** -vaiheen sekä **vaihevuosien tulon** tiedostamisen.

Listaa katsoessani pohdin, miksi naiset nimesivät juuri nämä kokemukset kuukautiselämäkertojensa avainkokemuksiksi? Tarkastellessani niitä lähemmin voin huomata, että jokainen avainkokemus tuo mukanaan yksilölle uuden, edellisestä vaiheesta poikkeavan sosiaalisen roolin: siirrytään lapsesta aikuiseksi, riippuvuussuhteesta itsenäiseksi, tullaan äidiksi, eletään tyhjän sylin vaihetta ja ikäännyttään. Sosiologi Bryan Turner kuvaa ikääntymisprosessin alkulähteeksi ja tapahtumapaikaksi ruumiin. Turnerin mukaan kehon biologiset prosessit saavat merkityksensä sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Keho on elettyjen kokemusten paikka, ja se toimii yksilön identifikaation rakennuspaikkana läpi koko elämän. Erilaiset identiteetit todellistuvat kehollisissa toiminoissa, joiden kautta ikääntyminen koetaan ja ymmärretään.¹³⁵ Tätä näkökulmaa pelaillen ymmärrän haastateltavieni avainkokemusten muotoutuvan muuttuvien kehokokemusten, sosiaalisten odotusten sekä uusien sosiaalisten roolien kautta.

Ensimmäiset kuukautiset ovat merkittävä tapahtuma haastattelemieni naisten elämässä. Tutkimuksessani ne eivät kuitenkaan saa naisten kuukautiselämäkerroissa niin keskeistä sijaa kuin mitä niillä monissa muissa tutkimuksissa näyttää olevan.¹³⁶ Sosiologi Jean Elsonin mukaan suurin osa naisista kertoi ensimmäisten kuukautisten olleen merkittävä hetki ”naiseksi tulemisessa”. Monille näistä naisista oli joku läheinen ihminen kertonut heidän uudesta statuksestaan.¹³⁷ Tämä esimerkki Elsonin tutkimuksesta kertoo mielestäni siitä, kuinka naista ympäröivä sosiaalinen yhteisö odottaa naisten kokevan kuukautisten alkamisen ja kuinka naisten oletetaan aikuistuvan ja naisistuvan ensimmäisen vuodon myötä. Väittäisin oman tutkimusaineistoni perusteella, että naiset

¹³⁴ Beauvoir 2000, 154.

¹³⁵ Turner 1995, 251-255. Ks. myös Hockey & James 2003, 148, 205.

¹³⁶ Vrt. Sohlman 2007, 18-19, 21; Oinas 2001, 1, 8; Elson 2004, 71,

¹³⁷ Elson 2004, 74.

tunnistavat nämä ensimmäisille kuukautisille asetetut odotukset, mutta he eivät kokemuksen tasolla ole niitä useinkaan vielä valmiita täyttämään.

Oinas toteaa, että kuukautisten alkamisen ja naiseuden ymmärtäminen toisistaan riippuviksi tekijöiksi ei mahdollista kuukautisiin liittyvien negatiivisten tunteiden ilmaisemista. Oinaan mukaan valtaosa hänen tutkimistaan naisista kokee kuukautiset negatiivisena asiana, mutta myös positiivinen tai käytännönläheinen suhtautuminen olivat mahdollisia kokemustapoja.¹³⁸ Pysin tutkimuksessani erilaisten kokemusten ilmaisun mahdollistavaan tiedontuotantotapaan. Kuten jo edellä kerroin, haastatteleman naiset pohtivat haastattelua edeltävänä iltana kuukautiselämänsä merkittäviä kohtia, joissa heidän suhteensa kuukautisiin on jollakin tavoin muuttunut. Halusin tämän ennakkotehtävän avulla minimoida haastattelijan vaikutuksen avainkokemusten nimeämiseen. On merkittävä ero tarinan kerronnallisuuden kannalta pohtiiko nainen itse muutoskohtia vai esittääkö haastattelijä kysymyksen: ”Milloin ensi kerran todella tajusit olevasi nainen?”, kuten Elson naisia haastatellessaan kysyi.¹³⁹

Männistön mukaan 1900-luvun alussa tytöille suunnatuissa oppaissa kuukautisten alkaminen esitetään yhtenä tytön elämän suurimmista rajapyykeistä. Tytöstä tulee nainen ja naiseus samaistetaan oppaissa äitiyteen. Oppaat korostavat, että kuukautisten ilmaantuminen ei tarkoita tytön kuitenkaan vielä olevan valmis äidiksi. Vuosina 1925–1946 ilmestyneissä oppaissa esitetään tytön naisellisen hoivavietin heräävän viimeistään kuukautisten alkaessa.¹⁴⁰ Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää, miksi Forstadiusen kuukautistutkimuksessa mukana olleet, vuosina 1887–1935 syntyneet naiset mielsivät ensimmäiset kuukautiset merkinä siitä, että heistä oli kehittynyt aikuinen nainen, joka voi saada lapsia ja joka oli saavuttanut naimakelpoisuuden.¹⁴¹ Oman aineistoni perusteella aikuiseksi tulon kokemus ja raskaaksi tulon mahdollisuuden mieltäminen eivät enää tänä päivänä liity suoranaisesti kuukautisten alkamiseen, vaan vasta myöhemmään vaiheeseen, esimerkiksi seurustelun ja ehkäisy pillereiden aloittamiseen kuten Paula kertoo:

Mä mietin, kun mä tein tätä (viittaa kuukautisjanaan), niin mun mielest se (ehkäisy pillereiden aloittaminen) liitty jollain tavalla mun elämäs kuitenkin kuukautisiin, koska sit tuli niinku todellaki tietoseks siitä ... et täshän voi tulla myöhemmäs vaihees raskaaksi näist kuukautisist...

¹³⁸ Oinas 2001, 14, 69.

¹³⁹ Elson 2004, 74.

¹⁴⁰ Männistö 2003, 139-141, 57, 62.

¹⁴¹ Forstadius 1986, 23, 25.

Mistä tämä naiseksi kypsyminen kokemukseen liittyvä ero Forstadiuksen ja oman tutkimukseni välillä johtuu? Yhtenä syynä pidän kuukautisten alkamisiän varhentumista viimeisen sadan vuoden aikana tyttöjen paremman ravitsemustilan sekä tehokkaamman infektioitautien torjunnan johdosta. 1900-luvun alussa tyttö sai yleensä ensimmäiset kuukautisensa 15-16 vuoden ikäisenä,¹⁴² kun taas tämän päivän suomalaistyttöillä kuukautiset alkavat tavallisimmin 12-13 vuoden iässä¹⁴³. Forstadiuksen tutkimuksessa mukana olleilla naisilla kuukautiset alkoivat keskimäärin 14,4 vuotiaana, minun tutkimukseeni osallistuneilla naisilla aikaisemmin. Riikka kertoo ensimmäisistä kuukautisistaan: *Tietysti ensimmäisenä mun mieleen tuli kahdentoista vuoden ikä, jolloin kuukautiset yleensä alkoi, eli tuli joku suhde niihin.*¹⁴⁴ Mutta millainen suhde? Riikka jatkaa: *Sitä oli kuitenkin niin lapsi, siis mä olin kakstoista (kun kuukautiset alkoivat), ehkä mä olin jotenkin, et se kuulu jotenkin aikuisten maailmaan, enkä mä halunnu olla sellainen.*¹⁴⁵

Riikan hämmennys kiteyttää Brumbergin toteamuksen, jonka mukaan tytön ruumiin biologisen aikataulun muutos on ongelmallinen kahdella tapaa. Ensinnäkin, vaikka tytöt kaksitoista-kolmetoistavuotiaana näyttävät ulkoisesti sukukypsiltä, he eivät ole sitä vielä henkisesti. Toiseksi, yhteiskunta ei huomioi kuukautisten alkamisiän aikaistumista, vaan odottaa tytöltä biologisen iän mukaista käytöstä, jättäen huomioimatta tytön henkisen kehityksen vaiheen, jolloin tyttö jää usein vaille sitä tukea, jota hän matkalla aikuisuuteen ja naiseuteen tarvitsisi.¹⁴⁶

Haastattelemani naiset tiesivät ensimmäisten kuukautisten alkaessa yleisesti ottaen hyvin mistä on kyse. Vanhimman ryhmän naiset (46-vuotiaita) tosin toivat enemmän esiin epävarmuutta ja tiedon puutetta kuin nuoremmat (noin 30-vuotiaat) haastateltavat. Vanhemmat haastateltavat kertovat, kuinka heidän äidiltään saama tuki ja tieto on ollut hyvin vähäistä. Näiden naisten äidit ovat eläneet aikana, jota Forstadius tutki. Hänen mukaansa näille, 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kuukautiselämänsä aloittaneille naisille ensimmäiset kuukautiset olivat yleensä järkyttävä kokemus, koska heillä ei ollut niistä minkäänlaista tietoa. Tutkijat kuvaavat vuosisadan alun nuorten naisten epätoivoisia, pelosta ja järkytyksestä johtuvia tekoja.¹⁴⁷ Ehkä merkittävin ero, joka vuosisadan alun tytöillä ja haastattelemillani naisilla on, liittyy tiedonsaantimahdollisuuksiin. Jos

¹⁴² Brumberg 1997, 3-4.

¹⁴³ Saure 2002, 42,52. Normaali kuukautisten alkamisiän vaihtelu on tänä päivänä 10-16 vuotta.

¹⁴⁴ H1, 03.48.

¹⁴⁵ H1, 57.06.

¹⁴⁶ Brumberg 1997, 5.

¹⁴⁷ Forstadius 1986, 29-30; Ronkainen 1990, 66-67; Sohlman 2007, 21.

tietoa ei saanut omalta äidiltä, muilta läheisiltä naisilta tai kouluopetuksessa, eivät vuosisadan alun tytöt voineet pistäytyä kirjastossa tai käydä internetissä etsimässä vastauksia mieltään painaviin kysymyksiin.

Haastateltavat pitävät kuukautisten alkamista hävettävänä juttuna, josta voidaan keskustella lähinnä parhaan kaverin tai vanhemman sisaren kanssa. Omalle äidille *piti ilmoittaa, että näin on käynyt*¹⁴⁸ tai hänelle ei uskallettu puhua asiasta mitään, kuten Taina kertoo: *Se oli varmaan kolmas tai neljäs kerta (kun kuukautiset tulivat) ennen kuin jäin sitte kiinni, ku olin sotkenu sängyn, ja sit mä ajattelin et herran jumala nyt se äiti varmaan suuttuu mulle*¹⁴⁹. Asiasta oli kuitenkin puhuttava: *Tuli sellanen olo et pakko sanoo, et eihän se siit miksikään muutu.*¹⁵⁰ Äidille oli pakko kertoa, koska asialle *piti tehdä jotain*, toteaa myös Merja.¹⁵¹ Puhumisen motiivi on haastateltaville hyvin käytännön läheinen. Moni haastateltava oli ensin *joillain vessapaperitupoilla koittanut selvitä*¹⁵². Tarve kunnan siteisiin työntää syrjään häpeän tunteen. Vaikka *siit* (kuukautisista) *ei kodissa tehty maailman luonnollisinta*,¹⁵³ siinä vaiheessa, kun kuukautiset alkoivat niin *totta kai kotona piti ilmoittaa, että nyt ne on alkanu, että piti terveystiteitä ostaa*, toteaa Taru.¹⁵⁴

Oinaan mukaan ensimmäisistä kuukautisista kertovissa kuvauksissa ovat useimmiten läsnä äiti ja tytär. Aiemmista tutkimuksista poiketen Oinaan haastattelemat naiset eivät tuoneet esiin tarvetta keskustella heti kuukautisten alettua äitinsä tai muiden läheistensä kanssa. Hänen tutkimuksessaan naiset totesivat aivan samoin kuin minun haastattelemani naiset, että äidille oli kerrottava, jotta pystyisi selviämään uudesta tilanteesta, kuukautisarjen haasteista. Naiset kertoivat kokeneensa helpotusta, mikäli pystyivät jotenkin estämään äidille kertomisen. Oinaan mukaan ilmapiiri, jonka naiset muistavat kotona vallinneen heidän kerrottuaan kuukautisten alkaneen, ei kuitenkaan sisältänyt sen suurempaa draamaa vaan oli hyvin neutraali.¹⁵⁵

1900-luvun alun kotitekoisia kuukautissiteitä tutkinut Annukka Sohlman toteaa haastattelemiensa, vuosina 1915-1939 syntyneiden naisten kuukautissidekertomusten perusteella, että ensimmäisiin kuukautisiin liittyvä kerronta voidaan jakaa kolmeen eri kertomustyyppiin. Ensimmäinen lohduttelukertomuksiin, joille niiden positiivisuudesta huolimatta on tyypillistä häveliäisyys ja kainostelu. Toiseksi salailukertomuksiin, joissa

¹⁴⁸ H1, 06.31, 57.06.

¹⁴⁹ H3, 05.12.

¹⁵⁰ H4, 10.36.

¹⁵¹ H10, B08.44.

¹⁵² Ks. esim. H3, 05.12; H2, 08.34.

¹⁵³ H1, 08.29.

¹⁵⁴ H1, 06.31.

¹⁵⁵ Oinas 2001, 197.

kuukautiset nähdään välttämättömänä pahana, joka tulee kaikin keinoin yrittää pitää salassa. Ja kolmanneksi rohkaisukertomuksiin, joissa kuukautisia ei hävetä, vaan niihin suhtaudutaan mutkattomasti ja joissa äitien tai muiden vanhempien naisten esimerkki auttaa nuorta tyttöä rakentamaan kuukautisista positiivista kuvaa.¹⁵⁶

Samat kertomusteemat esiintyvät edelleen myös omassa aineistossani, jossa naisten syntymäajat ajoittuvat vuosien 1959 ja 1977 välille. Kun seuraan yksittäisten haastateltavien kuukautiselämänkaarta eteen päin, on havaittavissa, etteivät kertomusteemat ole pysyviä, vaan ne vaihtelevat eri elämäntilanteissa tai jopa keskustelutilanteissa, kuten seuraavista lainauksista käy ilmi:

Koska silloin, sit ku anto tavallaan luvan tulla raskaaks, et ne oli niinku mun mielest erilaiset ne kuukautiset, vaik ne oli varmaan ihan samanlaiset¹⁵⁷ ... mut sit ku yritti raskautta, niin oli kauheen tylsä toisaalta sit kun tulikin, vaikkei sul ollukkaan ehkäsy.¹⁵⁸

Riikalle ihan ok jutusta tulee raskauden yrittämisen myötä tylsä, negatiivinen asia. Tai, kuten Satu kuvaa, salailukertomuksesta tulee Sadun haastattelua koskevien ennakkoletusten myötä lohduttelukertomus, jossa kurjasta asiasta selvittää:

Ehkä sitä mä en oo kauheesti mainostanu, että aika negatiivinen suhtautuminen niihi (kuukautisiin), et kokee ne vähän niinku et voi ei taas ne on. Et oon mä sen sanonu tässä, mut en mä oo ehkä sitä niin paljon tuonu julki, kun mä välillä oikein ajattelen, et voi ei, et mä en jaksa taas. Että yrittäny sillai ehkä neutraalinakin asiana ajatella niitä tässä... koska aika negatiivinen suhtautuminen mulla on yleensä niihin.¹⁵⁹

Väitän, että vaikka kertomustyyppit ovat pysyneet samanlaisina vuosikymmenien ajan, niin jokaisen avainkokemuksen kohdalla nainen uudelleen arvioi kuukautiskokemuksensa. Tällöin kertomustyyppi voi vaihtua toiseksi kuin mitä se edeltävässä kuukautiselämänvaiheessa on ollut. Sekä Sohlman että Oinas toteavat, että aikuisuuden ja naiseuden myötä suhde kuukautisiin muuttuu neutraalimpaan suuntaan.¹⁶⁰ Oletan ettei kyse ole yhteiskunnassa vallitsevan asenneilmapiirin muutoksesta, kuten Sohlman esittää,

---

¹⁵⁶ Sohlman 2007, 23-24.

¹⁵⁷ H1, 15.43.

¹⁵⁸ H1, 16.56.

¹⁵⁹ H4, 126.32.

¹⁶⁰ Sohlman 2007, 22, 24; Oinas 2001, 82.

vaan ennemminkin yksilön kuukautiskokemuksen muuttumisesta kuukautiselämänsä eri vaiheissa.

Pohdin, miksi haastattelemilleni naisille ensimmäiset kuukautiset ovat ”vain” yksi tapahtuma muiden kuukautisiin liittyvien merkittävien tapahtumien rinnalla? Niiden muistaminen liian hyvin hämmentää. Satu pohtii, onko normaalia muista ensimmäiset kuukautiset niin hyvin kuin hän muistaa. Hän pohtii, että perheen *kauhee kriisi* äidin kuukautta aiemmin tapahtuneen kuoleman johdosta on muistiin ratkaisevasti vaikuttava tekijä, eivät niikään omat ensimmäiset kuukautiset.

*Se kun mun kuukautiset alko, oisko se jääny niin tarkkaan mieleen jos se aika ois ollu normaali, jos mun äitikin ois eläny vielä. Mä en tiedä, ku mä en oo muitten kaa jutellu, et miten ne muistaa. Mut ku mä muistan viäl sen päivän ja päivämäärän ja kaiken sen. Et onkohan muille ihmisille jääny mieleen niin tarkkaan kaikki? Ku en mä muista mun ensimmäistä seksikokemusta tai ensimmäistä alkoholikokeiluu, kaikkee mitä jotkut muistaa tosi tarkkaan. Jos ois ollu erilainen tilanne perheessä, niin miten se ois jääny mieleen? Et muistaisko sitä ollenkaan sitte?*¹⁶¹

Ensimmäisiä kuukautisia merkittävämmäksi tekijäksi yksilön kuukautiskokemusmaailman muovautumisen kannalta nousee aineistoni perusteella yläasteikä, jolloin suuri muutosmyllerrys, **hämmennyksestä sinuiksi oman ruumiin kanssa**, tapahtuu.

Kuukautisten alkaminen on hämmennyksen, pohdinnan ja muutoksen tunteen havaintopiste, josta alkaa siirtyminen uuteen elämänvaiheeseen, tytöstä aikuiseksi naiseksi. Kuten Paula, jonka kuukautiset alkoivat 14-vuotiaana, kertoo:

*Mietin että nyt on niinku jotenki aikuisempi. Tuntu että on enemmän ruvettava ajattelemaan, että mä oon tämmönen nuori nainen enkä enää niinku lapsi. Mää en oikein osaa hahmottaa, miten mää oisin ajatellu sitä aikuistumista. Mun sisko oli mua kaks vuotta vanhempi, niin mä ehkä ajattelin, että mää voin alkaa enemmän käytäytyy niinku hän. Ku hänellä kuitenkin oli ollu semmosta nuoren naisen elämää. Semmosta just, että oli käynny tansseissa ja oli sitten laittanu meikkiä. Semmosia tuli, että nyt mä alan niihin kiinnittämään huomiota. Että ehkä mä en enää voi tennareissa limpsutella, pittää laittaa korkokengät.*¹⁶²

---

¹⁶¹ H4, 129.30.

¹⁶² H2, 24.59.

Taru kuvaa seuraavassa, kuinka vaikea on tulla sinuiksi kehonsa kanssa, kun se kulttuurisilta merkityksiltään on jo naisen ruumis, mutta kokemukset ovat vielä sen tenareissa limpsuttavan pikkutyön.

15 vuotta, mun mielestä se jatku sinne asti, et mä oisin jotenki sujut ollu niiten (kuukautisten) kans. Mä vihasin niitä aina kun ne tuli. Ja jotenki tuntu, et ne aina tuli väärään aikaan. Siitä se sitte alko rauhottuu, et musta tuntuu, et mä jotenki aikuistuin siinä 15 jälkeen. Et tuntu, et nää kuuluu olla mulla.¹⁶³

Kehon muutokset eivät ole vain muutoksia itsessä, vaan koska ruumiillinen yksilö on osa häntä ympäröivää sosiaalista kenttää, toimivat kehon muutokset samanaikaisesti myös elämän kokemusten ja identiteetin muutoksen lähteenä ja kiinnittymiskohtina. Aikuistumisen kokemus on yksilöllistä ja riippuu muun muassa siitä, kuinka paljon yksilö tietää, mitä aikuisen rooliin kuuluu siinä yhteisössä, jossa hän elää.¹⁶⁴ Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että tytöt joiden kotona kuukautiset ovat *kröhöm*, nolo asia, tieto kuukautisiin liittyvistä kulttuurisista käytänteistä ei siirry sukupolvelta toiselle. Eri-tyisesti nämä naiset tuovat vielä aikuisiällä esiin, kuinka he olisivat tuolloin tyttönä kovanneet ympäristöltä jonkinlaista ohjausta, jotain vinkkiä siitä, miten tässä nyt oikein tulisi käyttäytyä. Taru pohtii:

Se (kuukautisten alku) oli niin kuin portti johonkin. Joku semmonen, vaikka on noloa, et alushousut on sotkeentunu, mutta se oli tavallaan pääsylippu siihen naiseuteen. Et se on tavallaan sääli, ettei oo mitään semmosia initiaatiomenoja. Se vois olla aika tarpeellinen siinä vaiheessa, koska sitä sit vaan yhtäkkiä tupsahtaa sinne aikusten maailmaan, jossa pitäis osata toisenlaisia asioista ja ottaa huomioon eri asioita. Niinku mun kohdalla, ku äiti oli pikkasen vanhempi, et se ei sitte kauheesti jakanu tätä tietoo.¹⁶⁵

Ranskalainen antropologi, 1900-luvun alun sosiaalikonstruktionisti Arnold van Gennep, joka on tutkinut eri kulttuurien siirtymäriittejä ja niihin liittyviä rituaalisia käytänteitä toteaa, että ihmisten elämälle on tyypillistä erilaisten erottautumis-, yhteenliittämisen-, siirtymä- ja ylimenoriittien kautta kulkeminen. Nämä limitaatio- eli kynnystilat ovat tiloja, joissa on vielä yhteys menneeseen, mutta joissa valmistaudutaan jo tulevaan.

¹⁶³ H6, 20.45.

¹⁶⁴ Hockey & James 2003, 16, 20, 26.

¹⁶⁵ H10, B00.00.

Siirtymäriitti on muutosprosessi, jota tarkastelemalla voidaan Gennepin mukaan tuottaa lineaariseen aikäkäsitykseen syklisyyttä. Syklisyys tuo muutoksen kokemuksen helpommin havaittaviksi. Gennep toteaa, että kun ikääntymisen hitaiden prosessien rinnalla tarkastellaan siirtymäriittiä, mahdollistuu ennen – sitten -vertailu, jonka kautta muutokset tulevat näkyvämmiksi.¹⁶⁶ Voitaisiinko muutokseen keskittyvien initiaatiomenojen avulla tehdä häpeällisestä ja hämmentävästä asiasta elämään kuuluva, yhteisöllisesti tunnustettu ja hyväksytty juttu? Riikka pohtii:

*Toisten naisten kans oon jutellu tai lukenu jotain kirjoja, missä joillekin tytöille hyvin varhases vaihees kerrotaan kuukautisist ja tehdään niist ihan sellanen niinko ilon juhla. Tavallaan, et hei tää on tosi kiva juttu, et nyt juhlitaan.*¹⁶⁷

Haastattelujen perusteella vaikuttaisi siltä, että suomalaisessa kulttuurissa kuukautisten alkaminen naisen elämän muutosvaiheena ohitetaan melkein huomiotta. Suomessa merkittävänä murrosiän siirtymäriittinä on kautta kristillisen ajan ollut ensimmäinen ehtoollisella käynti. Rippilapset ovat yleensä 14-16-vuotiaita.¹⁶⁸ Omassa aineistossani yksikään haastateltavista ei viittaa rippikoulun käyntiin, joka ei kuitenkaan tarkoita, että sen merkitys siirtymäriittinä olisi vähentynyt. Rippikoulun sijaan haastateltavat tuovat siirtymäriittinä esiin yläasteen. Kirkon ja vanhempien tilalla kuukautiselämän siirtymäriitin sosiaalisena yhteisönä tytöillä on yläasteiän kaveryhteisö.

Kavereiden kanssa kasvetaan kohti aikuisuutta. Aikuiseksi kypsyminen on Jallinojan tutkimuksessa tutkittavien itse määrittelemänä *omille jaloilleen astumista, itseluottamuksen kasvua ja pärjäämistä*.¹⁶⁹ Oinas toteaa, että tytöillä on tarve itsetuntemuksen ja kontrollin kasvattamiseen. Oman ruumiin hallinta voidaan saavuttaa konkreettisten keinojen oppimisen myötä.¹⁷⁰ Tämä Oinaan havainto näkyy vahvasti myös omassa aineistossani. Haastateltavat määrittelevät aikuisuutta kuukautiselämän hallinnan tunteen kautta. Kriteerinä on, että oppii pitämään kuukautisvuodon näkymättömänä, kuukautiskivut ovat hallinnassa ja kuukautiskierto ei enää heittele miten sattuu. Muutosvaiheessa tyttö tarvitsee välineitä, ohjeita, joiden avulla homman voi saada hallintaan.

Oinaan mukaan nuoren tytön tuen ja tiedon tarve sisältää kolme pääteemaa. Ensimmäkin tyttö tarvitsee tietoa normaalista kuukautiskierrosta ja vuodosta. Toiseksi tarvi-

¹⁶⁶ Van Gennep 1960, 3, 62, 89, 189.

¹⁶⁷ H1, 21.34.

¹⁶⁸ Aromaa 1990, 103.

¹⁶⁹ Jallinoja 1997, 159.

¹⁷⁰ Oinas 2001, 76, 86.

taan apua ja neuvoja erilaisten kuukautisongelmien kanssa. Kolmanneksi Oinas toteaa, että tytöt tarvitsevat tukea jokapäiväiseen kuukautiselämään liittyvien käytänteiden oppimiseen.¹⁷¹ Kun oman elämän hallinnan tunne on saavutettu, tyttö alkaa tuntea olevansa aikuinen, nainen joka pärjää ruumiinsa kanssa kulttuurisesti oikein. Hänestä on tullut itsenäinen toimija.

Kokemus oman elämän hallinnasta alkaa näkyä kuukautiselämäkerroissa pille-reiden käytön aloittamisen myötä, haastateltavilla tyypillisesti 16–18-vuotiaina. Paula toteaa: *Alko olla aika paljo helpompaa sen jälkeen. Totta kai vuodot tuli säännöllisesti, osas aina varautuu siihen, ja kivut hellitti. Alko olla ihan sellasta suht normaalii elämää.*¹⁷² Ja Taru jatkaa: *Se oli jotenki vielä helpottavampi, ei pelkästään sen ehkäsyn takia, vaan myös, et se on ihan varma, et ne kuukautiset tulee. Sitte ne oli vielä pienemmät ja niukemmat. Et jotenki tuntu, et sitte ainaki mä pärjään.*¹⁷³

Seuraavaksi muutoskohdaksi kuukautiselämässään haastateltavat nimeävät **raskauden**. Riikka kuvaa muutoskohtaa seuraavasti:

*Sit ihan oikeesti (alkoi ajatella) lapsen tekoa, niin silloin sitte jätti ehkäsyn pois, eli teki tietosen päätöksen, että ei enää ehkäse. Sillaviis tietysti liittyy kuukautisiin, ... et sit niinku anto tavallaan luvan tulla raskaaks, et ne oli mun mielest erilaiset ne kuukautiset, vaik ne oli varmaan ihan samanlaiset.*¹⁷⁴

*Kuukautisten poisjääminen on ensimmäinen elimistön kertoma reaktio, että täällä ollaan, kuten Paula toteaa.*¹⁷⁵ Kaikki haastattelemani naiset määrittelevät kuukautisten olevan merkki sukukypsässä iässä olosta.¹⁷⁶

Elsonin mukaan kuukautiset voidaan ymmärtää myös symbolisesti, biologisena siteenä, joka yhdistää naisen naisten joukkoon. Kuukautiset ovat jotain mitä miehillä ei ole.¹⁷⁷ Näin Merja kuvaa käsitystään kuukautisten merkityksestä;

Siin on joku juttu mun mielestä. Kyl se on tavallaan hienoo, et on kuukautiset. Et siin on jotain semmosta mihin ei kaikki pysty. Jos oisin soviniisti niin sanoisin, et mihin miehet ei pysty. Siin on joku semmoin juttu, joka on kauheen tärkeä. Totta kai, onhan se pyhää,

¹⁷¹ Oinas 2001, 92-93.

¹⁷² H1, 10.29.

¹⁷³ H6, 41.30.

¹⁷⁴ H1, 15.43.

¹⁷⁵ H2, 34.11.

¹⁷⁶ Ks. H1, 45.08; H2, 34.11; H3, 66.52; H4, 41.53; H6, 06.00; H10, B23.18.

¹⁷⁷ Elson 2004, 71-72.

*et ihminen pystyy synnyttään lapsia. Mul se liittyy siihen äitiyteen, aika tiukasti siihen hedelmällisyyteen.*¹⁷⁸

Luojan tekosia myös arvostellaan. Taina kyselee: *Minkä takii se pitää olla just naisen? Miksei ne voi olla miehellä? ... Miksei luoja luonu miehelle sitä (synnyttämisen) mahdollisuutta?*¹⁷⁹ Näkykö Tainan kommentissa kapinaa ajattelua kohtaan, jonka mukaan äitiys on naisen kutsumus ja sukupuolet ovat luonnostaan erilaisia. Ajattelua, jonka Beauvoir kiteyttää seuraavasti: ”Äitiydessä nainen toteuttaa fysiologisen kohdaltansa, se on hänen ”luonnollinen” kutsumuksensa, koska koko hänen elimistönsä on suuntautunut suvun jatkamiseen.”¹⁸⁰ Ilpo Helén toteaa, että ”seksuaalisuuden historiallisessa ontologiassa sukupuoliero kuuluu elämään itseensä. Se esittäytyy biologisena tosiasiana, elämän perusteena.” Helén jatkaa: ”Naisten oleminen ja elämäkäytännöt ovat leimautuneet seksuaalisiksi ja sukupuolieron määrittelemiksi.”¹⁸¹

Ennen 1700-lukua raskaus ja synnyttäminen olivat naisen oma asia, julkisen mielenkiinnon ulkopuolella. Vain poikkeustapauksissa ne osuivat lääkärin toimialan piiriin. Raskaudesta ja lapsenpäästöistä huolehtivat tuolloin kätilöt. 1700-luvulla lääketieteellisen tutkimuksen myötä kehittyi käsitys naisruumiin erilaisuudesta suhteessa miesruumiiseen. Naisen sukuelimien ei enää ajateltu olevan samat kuin miehen; vain omituisissa paikoissa ja ruumiin sisään kääntyneitä. Lääketieteellisen tietämyksen myötä kehittyi uusi oppiala, synnytysoppi eli obstetriikka. 1800-luvulla sukupuolilääketieteen alat gynekologia ja obstetriikka käsitelivät naisruumiin lisääntymiseen liittyviä erityisominaisuuksia ja –prosesseja; kuukautiskiertoa, raskautta ja synnytystä, patologian kaltaisina prosesseina, joissa oli tärkeä havaita sairauden, epänormaaliuden ja kuoleman uhka. Lääkärin tehtävänä oli erilaisten uhkien havainnointi ja äidin sekä lapsen elämän turvaaminen. Lisääntymisfysiologia alkoi määrittää naisen normaaliutta. Naisruumiin anatomian ja fysiologian ajateltiin järjestävän naisen elämän, kokemukset ja toiminnan luonnostaan reproduktion ympärille. Naisen normaalina olomuotona ajateltiin olevan biologinen äitiys.¹⁸²

Räisänen toteaa, että vuosina 1865-1920 Suomessa julkaistuissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaiden tuottamassa lääketieteellisessä diskurssissa sukupuolten erot perustuvat biologiaan ja näiden erojen kuvaamisen ideologisena tavoitteena oli saada

¹⁷⁸ H10, 16.15.

¹⁷⁹ H3, 65.00.

¹⁸⁰ Beauvoir 2000, 284.

¹⁸¹ Helén 1997, 27-28.

¹⁸² Helén, 1997, 88-89, 91, 95-96; Räisänen 1995, 65, 168.

erityisesti säätyläis- ja keskiluokkaiset naiset ymmärtämään, että naisen todellinen kutsumus oli avioliitossa ja äitiydessä. Oppaissa muistutettiin myös, ettei naisten terveydentila ollut naisten yksityisasiasia.¹⁸³ 1880-luvun ja toisen maailmansodan välisenä aikana kaikkialla Euroopassa voimistui huoli väestön vähenemisestä, sekä sen laadun ja voiman rapistumisesta. Väestöpoliittisesti katsottuna jokainen nainen oli kansakunnalle synnyttävä ruumis.¹⁸⁴ Myös Suomessa 1800–1900-lukujen vaihteessa vallinneiden sosiaalihygienistien oppien mukaan naisen keho määriteltiin suvunjatkamiskyvyn perusteella. Kärjistäen voitaneen sanoa, että kansakunnan tulevaisuuden katsottiin olevan riippuvainen naisen sukupuolielinten terveydestä.

Männistö toteaa, että naisen synnytystehtävä ja kodinhoidon vaatimuksen esittäminen on naisille suunnatuissa opaskirjoissa pysynyt vuosina 1890-1972 lähes muuttumattomana. Naisen ruumis nähtiin ongelmallisena, hankalana ja erityistoimia vaativana toiseusruumiina, johon suhtauduttiin holhoavan medikalisaation otteella. Ennen kaikkea tyttöä kehoitettiin muistamaan kohtunsa erityismerkitys oman elämänsä kannalta, sekä raskaus ja sen oikeanlainen esittäminen. Männistön tutkimissa oppaissa kohtu esitetään naisen elämänsuunnan ratkaisevana elimenä.¹⁸⁵ Myös Räisänen toteaa, että 1900-luvun alussa reproduktiotehtävä määritteli naiseuden olemuksen.¹⁸⁶ Vuosisadan vaihteen lääkäripalstoja tutkineen Halmesvirran mukaan ”siitoskyvytön nainen menetti suuren osan arvostuksestaan kansalaisena”.¹⁸⁷ Naista on siis hyvin pitkään arvotettu hänen uusintamiskykynsä mukaan.

Äitiyteen liittyvissä haastateltavien kertomuksissa nousee vahvasti esiin **imetys**. Aineistoni perusteella kuukautiskokemus ja imetys vaikuttavat toisiinsa. Etenkin haastateltavat, joilla kuukautiset ovat olleet runsaat tai muutoin vaikeat, kokevat imetyksen aikaisen kuukautisten poissaolon helpottavana. Kuukautisten poissa pysymisen ajatus saattaa heillä motivoida jatkamaan imetystä.¹⁸⁸ Toisaalta pitkän imetyksen aikana nainen monesti jo odottaa kuukautisten uudelleen alkamista. Naisten raskaus- ja imetysaika leimaa vuosia jatkuva odotuksen ja päätöksenteonvaatimuksen tunnelma: Tuleeko kuukautisia vai ei? Käytetäänkö ehkäisyä vai ei? Tehdäänkö tai saadaanko lisää lapsia vai ei?¹⁸⁹

¹⁸³ Räisänen 1995, 143-144, 166.

¹⁸⁴ Helén, 1997, 130, 137,

¹⁸⁵ Männistö 2003, 232- 238, 243, 245.

¹⁸⁶ Räisänen 1995, 137.

¹⁸⁷ Halmesvirta 1998, 165.

¹⁸⁸ Ks. esim. H4, 40.44.

¹⁸⁹ Ks. esim. H2, 34.11; H1, 16.56.

Kun **lapset on tehty**, tulee nainen taas uuteen käännekohtaan kuukautiselämässään. On aika miettiä: **mitä nyt?** Miten nainen identifioi itsensä kuukautisten suhteen aikana, jolloin hän tiedostaa, että lapsia ei tule ollenkaan tai lapsia ei tule enempää ja vielä on aikaa ennen kuin vaihdevuodet alkavat?

Haastateltavien keskimääräinen lapsiluku on kaksi. Toisin oli vielä 1800-luvulla, jolloin nainen tyypillisesti synnytti koko hedelmällisen iän ajan.¹⁹⁰ Tuolloin keskimääräinen lapsiluku oli viisi, mutta kun huomioidaan ajalle tyypillinen korkea lapsikuolleisuus, nousee synnytysten määrä äitiä kohden keskimäärin kuuteen.¹⁹¹ Naisen normaalin elämän määritelmä on siis muuttunut.¹⁹² Naisesta, joka on lähes koko hedelmällisen ajan raskaana tai imettää on tullut nainen, jolla on keskimäärin kaksi synnytystä.

Synnytysten jälkeen haastattelemani naiset pohtivat kuukautisten merkitystä itselleen. Riikka kuvaa kokemustaan seuraavasta:

Sit mä rupesin ihan oikeesti miettimään et mitä mä teen niillä nyt? Hahuunko mä vielä raskaaks?... tämä nyt riittää. Sit alko ihan oikeesti miettii, että no teenks mä näillä enää sit mitään, koska ei kerran enää tuu uutta raskautta? ... Eka kerran ihan oikeesti mielti sitä suhdetta niihin kuukautisiin että... mitä ne mulle merkitsee, vai merkitseekö ne vaan sitä (raskautta).¹⁹³

Tässä elämänvaiheessa naisilla on vielä kuukautiset, joita useat eivät enää koe tarvitsevansa ja jotka myös monin tavoin saattavat haitata heidän elämäänsä. Naiset kokevat kuukautiset *turhaksi* ja pohtivat ovatko he valmiita luopumaan niistä esimerkiksi hormonikierukan asentamisen myötä. Naiset pitävät tässä elämänvaiheessa hormonikierukkaa hyvänä ehkäisyvaihtoehtona, koska sen avulla pääsee vähän helpommalla.¹⁹⁴

Aluksi kuukautisten pois jääminen hormonikierukan käytön myötä voi hämmentää, kuten Taru toteaa: *Alkanu miettii, kun kuukautisia ei tule, ... että onkohan tää nyt sitte ihan kivaakaan, koska se kuukautisten tulo on kuitenkin merkki siitä, että elimistö puhdistuu ja sitte, et ei ole raskaana.* Hormonikierukan käytön myötä Tarun kokemus

---

¹⁹⁰ Häggman 1994,41.

¹⁹¹ Ritamies 2006, 62.

¹⁹² Delaney & Lupton & Toth 1988, 16.

¹⁹³ H1, 27.55.

¹⁹⁴ Ks. esim. H1, 48.26; H10, B23.18; H2, 48.36.

elämästä, johon kuukautiset eivät kuulu, muuttuu. Olotila alkaa tuntua ihan hyvältä ja hallittavissa olevalta.¹⁹⁵

Seuraavaa kuukautiselämänvaihetta, **vaihdevuusia**, ja naisen kypsymistä vanhuuteen kuvaa Simone de Beauvoir seuraavasti:

*Levottomuutta naiselle eivät aiheuta itse keho vaan piinallinen tietoisuus sen yhteyksistä. Henkinen paine alkaa tavallisesti kehittyä jo ennen kuin fysiologiset ilmiöt tulevat esiin ja se päättyy vasta näiden jo aikoja sitten hävittyä. ... Hän taistelee vastaan, mutta hiusten värjäys, kasvojen hoito ja kauneusleikkaukset pystyvät vain hiukan pidentämään hänen kuihtuvaa nuoruuttaan. Peiliä hän vielä saattaa pettää. Mutta kun alkaa se kohtalokas ja lopullinen tapahtumasarja, joka hajottaa sen mitä puberteetti rakensi, niin nainen tuntee itsensä kohtalon, jopa kuoleman kolhimaksi.*¹⁹⁶

Omaa oletettua vaihdevuosielämänvaiheeseen siirtymisen ajankohtaa haastateltavat hahmottelevat perintötekijöiden perusteella. Paula kertoo: *Mun täti on esimerkiksi saanu aika iäkkäänä, 47-vuotiaana, viimeisen lapsen, että voi olla, että just ne geenit on niin, ettei oo kovin äkkiä sitte tulossakaan menopausea vielä.*¹⁹⁷ Myös Satu pohtii isoäitinsä vaihdevuosien alkamisikää, mutta toteaa kuitenkin, että *eihän sitä tiedä minkä ikäsenä.*¹⁹⁸

Munasarjojen toiminta heikkenee vähitellen useiden vuosien ajan ennen menopaussia, ennen viimeisestä fysiologista kuukautisvuotoa. Naisella voi kuitenkin olla veristä vuotoa vielä menopaussin jälkeenkin. Tämä vuoto johtuu munasarjojen toiminnan satunnaisesta voimistumisesta ja sitä kutsutaan menopaussin jälkeiseksi vuodoksi. Menopaussin tapahtuma-aika voidaan vain harvoin määritellä tarkasti. Menopaussi on ennemminkin siirtymävaihe, joka sisältää sekä lyhentyneitä että epätavallisen pitkiä kuukautiskiertoja sekä vuodottomia jaksoja. Kuukautiskierto muuttuu epäsäännölliseksi 20–40 %:lla 41–45-vuotiaista naisista. Suomalaisilla naisilla vaihdevuosi-ikä on keskimäärin 51 vuotta.¹⁹⁹

Oy Organon Ab:n²⁰⁰ teettämän, vaihdevuosiin liittyviä ajatuksia kartoittavan selvityksen mukaan lähes kolmannes 577:stä vastanneista, iältään 47–60-vuotiaasta nai-

¹⁹⁵ H6, 06.00, 62.48.

¹⁹⁶ Beauvoir 2000, 321.

¹⁹⁷ H2, 6.54.

¹⁹⁸ H4, 50.30.

¹⁹⁹ Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2004, 3; Saure 2002, 13, 57-59; Delaney & Lupton & Toth 1988, 213.

²⁰⁰ Lääketehtäjä Sheringin alainen tutkimuskeskus.

sesta, oli yllättynyt vaihdevuosien varhaisesta alkamisesta. Vastanneilla ensimmäiset vaihdevuosioireet olivat tulleet keskimäärin 48 vuoden iässä. Yli puolet vastanneista kuitenkin arveli oireiden alkavan yleensä 50–52-vuotiaana.²⁰¹ Lääkeyhtiö Schering lähestyy 40–50-vuotiaita naisia julkaisemassaan *Mirena hormonikorvaushoidossa - oppaassa* seuraavasti: ”Toisin kuin isoäitinsä samassa iässä, 40–50-vuotiaat ovat siis tänä päivänä elämänsä puolivälissä. Heillä on edessään uusi elämänvaihe: vaihdevuodet.”²⁰²

Sosiologi Bryan Turner, joka tutkii ikääntymisen sosiaalista rakentumista, kuvaa kehoa käveleväksi muistiksi. Turnerin mukaan emme välttämättä koe ja tunne suoranaisesti kehon ikääntymisprosessia, vaan kehomme antaa siitä runsaasti todisteita. Yksilö havaitsee kehon ikääntymisen vertailemalla itseään sekä siihen millainen itse oli ennen että siihen millaisia samaa ikävaihetta elävät muut naiset ympärillä ovat.²⁰³ Tämä pätee myös naisten kuukautiskokemuskerronnassa. Naiset tarkkailevat kehonsa muutoksia ja vertaavat niitä toisten naisten vaihdevuosikokemuksiin, kuten esimerkiksi Riikan kertomuksesta käy ilmi.

*Kauheeta jotenki ne (viittaa hikoiluun, ärtyisyyteen ja muihin vastaaviin pre menstrual syndromen oireisiin) muistuttaa vaihdevuosista ... No en mä halua olla vielä vaihdevuosissa. Oon kuullu vanhemmilt naisilt juttua, et näin voi käydä, et tulee semmosii kuumii aaltoja. Enkä mä oo ihan viel valmistautunu siihen, et mitään sellasii halusin.*²⁰⁴

Vaihdevuosien alkaminen on yksi elämän muutoskohdista, jossa siirrytään vanhasta tutusta olotilasta johonkin uuteen. Riippuen siitä, miten nainen kokee kuukautisensa haastattelun nykyhetkessä, vaikuttaa selkeästi niihin tuntemuksiin, ajatuksiin ja odotuksiin, joilla nainen suhtautuu vaihdevuosiin. Vaikeiden, haittaavien, harmillisten kuukautisten loppua odotetaan, kun taas ”ihan ok” kuukautisten kanssa voisi pärjätä pidempäänkin.²⁰⁵

Delaney, Lupton ja Toth toteavat, että mitä positiivisempi asenne naisella on vaihdevuosiin, sitä todennäköisemmin tätä elämänvaihetta ei tarvitse erikseen hoitaa.

²⁰¹ Tutkimukseen viitataan Iltalehden artikkelissa Harmiton hormonihoido? Iltalehti, viikonvaihe 1.7.2006, 32-33.

²⁰² Schering Oy: Mirena Hormonikorvaushoidossa, potilasohje.

²⁰³ Turner 1995, 250.

²⁰⁴ H1, 37.22. Ks. myös H2, 56.28.

²⁰⁵ Ks. esim. H4, 41.53; H10, 30.54; H10, B48.49.

Kuitenkin heidän mukaansa lääketieteen ja psykiatrian piirissä kuukautisten päättymisen ei ajatella olevan naisen elimistön normaali tila, vaan sen ajatellaan vaativan erityistä hoitoa. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Akatemian yhteistyönä julkaisemassa vaihdevuosien hormonihoitoa koskevassa konsensuslauselmassa todetaan: ”Vaikka vaihdevuodet ovat luonnollinen tapahtuma, niiden aiheuttamat muutokset voivat edesauttaa sairauksien syntyä ja aiheuttaa elämänlaatua alentavia oireita.” Konsensuskokouksessa todettiin, että koska naiselle itselleen kokemus vaihdevuosista on yksilöllinen, on mahdollinen hoitokin suunniteltava yksilöllisesti.²⁰⁶

Vaihdevuosiin käytettävät hoidot ovat kehittyneet vuosien varrella. Vanhimpana hoitomuotona Delaney, Lupton ja Toth mainitsevat 1800-luvulla käytetyn verenvuodattukseen, jonka tarkoituksena oli poistaa vaihdevuosien aiheuttamasta päänsärystä kärsivien naisten päähän pakkaantunut veri. Uudempana vaihdevuosien hoitomuotoina he viittaavat naisen kastroiintiin, joko kirurgisesti tai sädetämällä. Myös apinan rauhassiirtoja sekä syntymättömän lampaan solusiirtoja on käytetty kehon nuoruuden säilyttämiseksi. Vuodesta 1966 alkaen vaihdevuosia on hoidettu pääasiassa estrogeenikorvaushoidon avulla.²⁰⁷ Vuonna 2003 yli 45-vuotiaista suomalaisnaisista 21 % käytti vaihdevuosioireiden hoitoon hormonikorvaushoitoa.²⁰⁸

Fyysisten vaihdevuosioireiden helpottamisen lisäksi naiset kokevat tarvitsevansa vertaistukea muilta samassa elämänvaiheessa olevilta. Tämän ovat tiedostaneet muun muassa Riitta Väisänen, Ulla Järvi ja Lea Geselle, joilta ilmestyi vastikään kirja *Hilmapäivät – vertaistukea vaihdevuosiin*.²⁰⁹ Anna-lehden haastattelussa Väisänen pohtii, miksi juuri nyt oli oikea hetki kirjoittaa vaihdevuosista: ”Viisi vuotta sitten ei olisi tullut mieleenkään, kun ei ollut oireitakaan, ja kymmenen vuoden päästä tämä välivaihe on toivottavasti jo unohtunut. Juuri nyt vaihdevuodet ovat meille ajankohtaiset...”²¹⁰

Haastattelemani naiset pohtivat myös koska olisi oikea aika saada tietoa vaihdevuosista. Tietoa olisi heidän mielestään hyvä saada noin neljäkymmentä vuotiaana, siis jo selkeästi ennen kuin vaihdevuosioireet alkavat. Naisilla on myös tässä elämänvaiheessa, kuten aiemmissakin, tarve oman kehon hallintaan. Naiset haluavat tietoa, jotta he osaavat varautua tulevaan.²¹¹

Kulttuurinen kuva vaihdevuosivaiheen naisesta vaikuttaa naisen kokemukseen omasta vaihdevuosielämänvaiheesta. Tämän kulttuurisen kuvan määrittelijät vaihtelevat

²⁰⁶ Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2004, 6.

²⁰⁷ Delaney & Lupton & Toth 1988, 216-218, 223.

²⁰⁸ Suomalainen Lääkäriseura Duodecim & Suomen Akatemia 2004, 2.

²⁰⁹ Väisänen & Järvi & Geselle 2009.

²¹⁰ Anna 12/2009, 9: Hilman armoilla.

²¹¹ Ks. esim. H10, 34.25.

aikojen vaihtuessa. Sosiologian tutkijoiden Hockeyn ja Jamesin mukaan toisen maailmansodan jälkeen on ollut vallalla kaksi näkökulmaa ikääntymiseen: aktiivivanhuusteorioiden, joissa vanheneminen kiinnittyy aiempien ikävaiheiden, erityisesti nuoruuden, identiteetteihin, ja riippuvuusteorioiden, joissa yksilön henkilökohtaisten resurssien katsotaan heikkenevän ikääntymisen myötä, ja yksilön ajatellaan tulevan riippuvaiseksi erilaisista sosiaalisista ja taloudellisista verkostoista.²¹² Näin ollen yksilön kokemus vaihdevuosis-ta muotoutuu erilaiseksi riippuen siitä, onko ikääntyvälle naiselle kulttuurisesti hyväksyttävää olla yhteisönsä aktiivinen toimija ja sen kunnioitettu jäsen vai määritteleekö naista ympäröivä kulttuurinen yhteisö naisen biologisesti loppuun käytetyksi, yhteiskunnallisesti hyödyttömäksi, yli-ikäiseksi yksilöksi.²¹³

Haastattelemistani naisista vanhimmat, 46-vuotiaat Paula ja Merja odottelevat tulevaa elämänvaihetta mielenkiinnolla. Kuukautisten loppuminen vaihdevuosien myötä ei vaikuta, kuten naiseudentunteeseen Paula kertoo: *Mä en sitä ajattele, että siinä jotenkin se naiseus menis. Se on se, että se lisääntymisasiä päättyy siihen, mutta se ei naisena minua muuta miksiäkään.*²¹⁴ Ja Riikka täydentää Paulaa: *Mun mielest naiseus ei loppu missään tapauksessa siihen, että kuukautiset loppuu. Naisena oleminenhan jatkuu niin kauan kun nainen vaan hengittää.*²¹⁵ Riikka ja Paula pohtivat myös vaihdevuosiin sisältyviä uusia mahdollisia rooleja: oma hedelmällisyyden kausi loppuu, mutta mahdollisen mummoksi tulon myötä alkaa ikään kuin toinen hedelmällisyyden kausi.²¹⁶

Naisen kuukautiskokemus ei ole pysyvä suhtautumistapa, vaan se muuttuu elämäntilanteiden ja ruumiin muutosten kautta aina uudeksi ja erilaiseksi. Eri elämäntilanteisiin liittyvät sosiaaliset odotteet ja roolit sekä naisen ruumiissa tapahtuvat ikäsidonnaiset muutokset vaikuttavat naisen kuukautiskokemuksen muotoutumiseen. Kuukautiset voivat samalle naiselle olla yhtäläillä naiseuden, äitiyden ja ilon kuin pettymyksen, inhon tai turhan ruumiintoiminnon aiheuttaman ärtymyksenkin lähde.

---

²¹² Hockey & James 2003, 70-71.

²¹³ Ks. esim. Delaney & Lupton & Toth 1988, 220-224; Räisänen 1995, 180.

²¹⁴ H2, 56.28.

²¹⁵ H1, 45.08.

²¹⁶ Ks. H2, 56.28; H10, B48.49.

3. NÄKYMÄTÖN HÄPEÄN LÄHDE JA HUOMAAMATTOMAN TOIMINNAN KOHDE

3.1. Häpeän hiljaa

Kuukautiset ovat henkilökohtainen kokemus, johon valtaosa naisista useissa tutkimuksissa kuvaa liittyvän ajoittaista häpeän tunnetta, epämukavuutta, harmia ja vaivaa. Tässä alaluvussa tarkastelen kuukautiskokemukseen kulttuurisesti liitettyjä häpeän ja salailun tarpeen kokemuksia.

Saksalainen 1800–1900-luvun vaihteessa vaikuttanut sosiologi ja filosofi Georg Simmel toteaa, että häpeän tunteessa yhdistyy tietoisuus minästä ja minän ideaalista. Yksilö kokee joutuvansa toisten ihmisten huomion kohteeksi tilanteessa, johon liittyy jonkin normin loukkaus. Tällaisessa tilanteessa yksilö kokee häpeän tunnetta minätunteen arvon alentumisen takia. Simmel toteaa, että nainen ei halua ympäristön tietoisuuden keskittyvän henkilökohtaisen seksuaalisuuden elämänalueeseen, joka mielletään ehdottomaksi yksityisalueeksi ja johon kajoaminen riistää minältä sen koskemattomuuden. Simmelin mukaan minätietoisuus on jatkuvaa heiluriliikettä muiden huomion ja itsetarkkailun välillä. Yksilö tarkkailee, arvioi ja tuomitsee itseään samanaikaisesti kun hän tarkkailee muiden ihmisten itseensä kiinnittämää huomiota. Häpeän tunne syntyy itsenäisen yksilön ja normittavien mielikuvien yhteentörmäyksessä.²¹⁷

Saarikoski toteaa, että ihmisen seksuaalisuus määritellään yksilön tosimpana, jonain kaikkein sisimpänä itsessä olevana. Seksuaalisuus yhdistetään länsimaisen kulttuurin kielessä positiiviseen, romanttiseen rakkauteen, mutta myös ahdistavaan syyllisyyteen ja häpeään.²¹⁸ Nämä tunteet ovat yksilön kokemuksia ja ne tulevat esiin myös omassa aineistossani naisten puhuessa kuukautiskokemuksestaan. Foucault toteaa, että on syytä pohtia miksi sukupuoli ja synty, häpeä ja vaikeneminen on pitkään liitetty toisiinsa ja selvitettävä miksi tämä yhdistäminen on tapahtunut. Foucault'n mukaan on ymmärrettävää, että pitkän historian omaava sukupuolisuuteen liitetty vaikeneminen ja häpeä eivät hetkessä muutu vapaaksi ja hyväksytyksi aihealueeksi.²¹⁹

Mistä tämä häpeä ja peittelyn tarve kumpuaa? Jallinoja, joka on tutkinut suomalaisia modernin ajan avioliittokäsityksiä, toteaa että nykyisen säädyllisyyskäsityksen

---

²¹⁷ Simmel 2005, 181-194.

²¹⁸ Saarikoski 2001, 179-233.

²¹⁹ Foucault 1998, 15-16.

juuret ovat vahvasti viktorianaanisessa säädyllisyydessä. Vaikka 1960-luvulta lähtien vahvistunut liberaalisuus näennäisesti pakottaa ihmiset avoimuuteen ja sallivuuteen, heti kuoren alla on kuitenkin läsnä viktorianaaninen säädyllisyys, joka turvautuu peittelyyn ja parhain päin puhumiseen. Jallinoja kutsuu tätä uutta avoimuuden ja peittelyn yhdistelmää moderniksi säädyllisyydeksi. Jallinojan mukaan muutos viktorianaanisesta moderniin säädyllisyyteen tapahtui Suomessa 1970-luvun alussa.²²⁰

Vaikka Jallinojan teoria perustuu julkiseen puheeseen avioliitosta, auttaa hänen kehittämänsä modernin säädyllisyyden määritelmä tarkastelemaan myös kulttuurista vaatimusta näkymättömistä, huomaamattomiksi kätkeyistä kuukautisista. Moderni säädyllisyys kannattelee salaisuuksien verhoa kuukautisten yllä. Kuukautiset ovat jotain liian yksityistä, ja niiden paljastuminen säädyllisyyden verhon takaa voi saattaa yksilön yhteisössään jopa naurun alaiseksi. Kuukautisten näkyminen altistaa tytön ja naisen julkiselle häpeälle.²²¹ Tämä kulttuurissamme läsnä oleva yksityisyyden ja kätkemisen vaatimus tulee hyvin esiin seuraavissa lainauksissa. Häpeän kokemus on läsnä haastateltavien kertomuksissa koko elämänkaaren ajan. Haluan lainausten sarjalla kuvata kokemusta siitä kuinka häpeän tunteeseen kasvetaan sisään kulttuurissamme ja kuinka sen kanssa aikuisena toimitaan.

Pikkuisena tyttönä Paula huomasi naapurissa ollessaan, että tässä on jotain, mistä minulle ei puhuta:

Vuonna 1966 mä oon ollu 6-vuotias ...me oltiin hoiossa naapurissa isomman tytön luona, joka oli jo semmonen neiti-ikäinen tyttö. Siellä talossa oli vielä ulkovessa. Me mentiin sinne ja mää sitten näin siellä, vessan ylhäällä lankun päällä, semmosia pusseja. Mä ihmettelin, että mitä ne on ne pussit? Jotenki se (naapurin tyttö) meni vaivautuneen näköseksi ja sano, että ku mulla on semmonen sairaus, että mää tarvin tämmösiä. Nää on niinku mun lääkkeitä. Mä ihmettelin sitä lapsena, että on se kummallista, että lääkkeitä säilytetään vessassa. Mikä se semmonen sairaus voi olla? Sen jälkeekin, kun mä kävin, katoin että aina ne lääkkeet oli siellä hyllyllä ja se oli mulle täysin mystinen juttu. Varmaan se oli hänen selviytymiskeino siitä tilanteesta. Se ei halunnut alkaa kertomaan mulle koko naiseuden syvintä olemusta.²²²

---

²²⁰ Jallinoja 1997, 230-233.

²²¹ Jallinoja 1997, 234; Young 2005, 108-109.

²²² H2, 08.34.

Paula kuvaa myös, kuinka hän hieman isompana tyttönä tajusi, että kuukautissiteisiin liittyi jotain salattavaa:

Äiti käytti meitä isompia kauppa-apulaisina. ... Sitte jos äidille piti tuoda kuukautissuojia, niin se oli aina pakattuna semmoseen ruskeaan käärepaperiin. Sitte sieltä myymälästä sanottiin, että nää on äidin tavaroita. Sitä pakettia ei koskaan annettu niin ettei se ois kääritty siihen paperiin, vaan aina se oli suojattu. Niin kai maar jostain semmosesta on tullu, et siinä oli jotain salattavaa.²²³

Riikka kuvaa nolouden tunnetta, joka hänellä oli, kun hän ensimmäisten kuukautisten alettua oli äitinsä kanssa kaupassa ostamassa siteitä:

Sit lähettiin yhdessä kauppaan. Sekin oli noloo mun mielest, et ei mun nyt tarvi tääl kaupassa näit katella, et sä (äiti) voit ihan rauhas kattoo ja tuoda kotiin. Mut kai se oli sit hänen (äidin) tapansa jotenkin ohjata vastuullisuuteen. En mä tiedä, mut noloo oli, tosi noloo. Jotenki, et jos pojat näkee tai kaveri näkee, et mä oon äidin kans kaupas ja pengon näitä sidehyllyjä, niin jotenkin se oli. En mä oikein tiedä, mikä siin oikein oli noloo.²²⁴

Ala-asteella pojat löysivät Tarun repusta sidepaketin, eikä kukaan tytöistä uskaltanut tulla Tarun avuksi tilanteessa, joka sidepaketin löytymisestä seurasi:

Hän meni sinne mun repulle ja löysi sieltä terveysseiteitä. Hän sitte tietysti alko ilkkumaan siitä kaikkien kuullen ja heittelee niitä mun siteitä pitkin luokkaa. Ne kiersi siellä kaikki. Mä todella itkin sitä ja häpesin. Jotenki tuntu et kukaan näistä mun tyttökaveristakaan, et ne oli niinku mukana siinä jutussa. Et he ei yhtään tukenu mua. ... He ei sitte uskaltanu tulla mun puolelle. Se oli niin nöyryyttävää ja noloo. Tuntu, et mä vajosin ihan maan alle.²²⁵

Yläasteella kuukautisten kanssa aletaan tulla jo paremmin toimeen ja tytöt alkavat huolehtia toisistaan. Edelleen kuitenkin huolestuttaa, etteivät ne vain näy kuten Satu kertoo:

---

²²³ H2, 21.13.

²²⁴ H1, 56.03.

²²⁵ H6, 17.20.

Muistan ku yläasteelle tultiin, niin siellä aina sit ku käveltiin, niin joku kavereist jäi vähä jälkeen ja katto, et näkyyks se side muka sielt pepusta ja sano et hyvä on. Sit välil aina päivän mittaan, et vitsi et tuntuu et ois tullu vähä ohi et näkyyks?²²⁶

Nolouden tunne läpäisee koko elämänkaaren. Merja tiivistää puheessaan osuvasti sen kuinka nolouden tunne seuraavan kaltaisten, toistuvien sosiaalisten tilanteiden myötä syntyy; kuinka kulttuurisesti kasvetaan huomaamaan mikä on noloa:

Mä tunsin sen siinä tilanteessa, että nyt olen mokannu jotain, et nyt olen tehny jonkun hullusti, mut en tieny miksi. Ei mul selvinny siinä vielä, et sit vasta hirvittävän paljo myöhemmin tajusin, et ahaa...²²⁷

Oinas toteaa, että kuukautiskokemusta käsittelevien tutkimusten tulokset kuukautisiin kulttuurisesti liitetyistä negatiivisista latauksista, hiljaisuudesta ja häpeästä ovat yllättävän yhtenäisiä riippumatta tutkimusten toisistaan poikkeavista tutkimuskonteksteista tai teoreettisista lähtökohdista.²²⁸ Vaikka kuukautisiin liittyvä nolouden ja häpeän tunne on syvällä kulttuurisessa kokemusmaailmassa, siinä on kuitenkin aineistoni perusteella havaittavissa jonkin asteista muutosta viktoriaanisen säädyllyisestä hieman liberaaliin, avoimempaan suuntaan. Tämä näkyy parhaiten, kun tarkastelee yksittäisten kuukautiselämäkertojen sisällä tapahtuvaa muutosta. Nuoren tytön elämässä kuukautiset olivat vielä 1970-luvulla asia, josta ei voinut oikein edes sisarusten tai kavereiden kesken puhua. Koulussa kuukautisista sai tietoa, mutta kokemukertomuksissa käy ilmi, että opetus oli ”punastelevaa” ja tiedot melko ylimalkaisia. Kun naiselle tulee ikää lisää alkaa suhtautuminen kuukautisiin muuttua. Punastelun aihe muuttuu tunteesta tiedolla käsiteltäväksi ja kuukautisista puhuminen helpottuu.²²⁹

Osittain muutokseen vaikuttaa varmasti aiemmin kuvaamani prosessi, jossa kuukautisten kanssa tullaan sinuiksi iän myötä. Toisaalta pohdin, kuvastaako tämä kuukautispuheessa havaitsemani suhtautumistavan muutos yleisempää muutosta? Ovatko kuukautiset hitaasti muuttumassa kulttuurisesti sallituksi keskustelunaiheeksi? Aineiston perusteella voin todeta, että kuukautisista voidaan tänä päivänä, ainakin jossain määrin puhua ääneen ja niiden oikealla nimellä.

²²⁶ H4, 119.54.

²²⁷ H10, B03.27.

²²⁸ Oinas 2001, 12, 105.

²²⁹ Ks. esim. H10, 03.00; H10, 40.08; H10, B10.00; H10, B58.01.

3.2. Pidän säädyllisesti piilossa

Antropologi Mary Douglas toteaa, että koska lika uhkaa järjestystä on se vastenmielisyytensä takia siivottava pois. Douglas pohtii teoksessaan *Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajanvedon analyysi*, miksi ruumiinjätteet ymmärretään monissa kulttuureissa vaaran ja voiman symboleiksi. Hän toteaa, että ruumiillisuuteen liittyvä symboliikka perustuu yksilön kokemukseen ja on siten vahvasti tunnepitoinen. Douglasin mukaan ruumiin aukot symboloivat erityisen haavoittuvia kohtia ihmiskehossa ja siitä syystä niistä vuotavan aineen katsotaan monissa kulttuureissa olevan marginaalista. Douglas toteaa, että ehdotonta likaa ei ole olemassa, vaan katsoja määrittelee puhtaan ja likaisen rajan. Likaisuuskäsitys on kulttuurisidonnaista. Joissakin kulttuureissa kuukautisvuoto on kuolemanvaarallista, toisissa asiaa ei ajatella juuri lainkaan. Douglasin mukaan käsitys liasta muodostuu sekä vakiintuneiden tottumusten kunnioittamisesta että hygieenisyyden vaalimisesta.²³⁰

Douglasin analyysiin perustuen päättelen, että suomalaisessa kulttuurissa kuukautisvuoto luokitellaan liaksi silloin, kun suojaus pettää ja kuukautisveri tulee näkyväksi. Näkyvä veri edustaa poikkeamaa ja symboloi uhkaa. Suomalaiset naiset pyrkivät toteuttamaan näkymättömyyden vaatimusta kuukautissuojien ja vaatetuksen avulla. Kuten aiemmin, ensimmäisiä kuukautisia käsitellessäni kävi ilmi, haastateltavat kertovat kuukautisten alkamisesta yleensä äideilleen tai esimerkiksi sisarelleen. Ei sen takia, että heillä olisi tarve keskustella ensimmäisistä kuukautisistaan, vaan koska heillä on tarve saada homma jollain lailla hallintaan.²³¹ ”Homman hallinnalla” haastateltavat tarkoittavat esimerkiksi ensimmäisten siteiden hankintaa. Kuukautisten säädyllisesti piilossa pitämiseen tytöt tarvitsevat tietoa ja vinkkejä myös pukeutumisessa. Seuraavaksi käsittelem kuukautissiteitä ja niihin liittyviä haastateltavien kokemuksia tarkemmin sekä erilaisia kuukautisten aikaiseen pukeutumiseen liittyviä huomioita, joita haastateltavat tuovat esiin.

Itse tehtyjä siteitä käytettiin Annukka Sohlmanin mukaan Suomessa 1800-luvun lopulta 1900-luvun puoliväliin saakka. Tuolloin käytössä olleet puuvillalangasta tai kankaasta valmistetut siteet tehtiin usein itse kotona tai ostettiin valmiina kulkukauppiaalta, torimyyjältä tai kutojalta. Tehdastekoisia siteitä alkoi saada maalaiskaupoista 1930–1940-luvulla, mutta laajemmin niitä alettiin käyttää vasta 1960-luvulla.²³² 1970-

²³⁰ Douglas 2000, 47, 53, 190, 237.

²³¹ Ks. myös Oinas 2001, 197.

²³² Sohlman 2007, 2, 33-34, 44.

luvulla, jolloin vanhimmat haastateltavistani tulivat kuukautisikään, saatettiin vielä käyttää sidevyöhön kiinnitettäviä siteitä, kuten Paula kertoo:

*Terveysiteetkin oli erilaisia. Ne oli sellasia puuvillasia ja siihen terveysiteen paikalleen laittamiseen tarvittiin semmonen sidevyö ... Onhan se valtavaa ollu se kehitys, kun aattelee tätä päivää ja sitä silloin (noin vuonna 1974). Nii tietääkö ees, en oo kenenkään nuoren neidin kanssa keskustellu, et tietääkö ne edes mikä semmonen sidevyö on? Varmaan ne luulee, et se on joku kauhea juttu.*²³³

Myös Merja toteaa, että *ne ensimmäiset siteet oli semmosii pumpuliverkon sisällä. Siinä piti olla sidevyössä ne solmut ja kaikki. Et oli se varsinaista.*²³⁴

Kuukautissiteiden teollinen kehitys alkoi, kun ranskalaiset sairaanhoitajat ensimmäisen maailmansodan aikana havaitsivat, että selluloosa imee veren, myös kuukautisveren paremmin kuin kangasliinat. Sodan jälkeen, vuonna 1921 Amerikassa tuli markkinoille ensimmäinen kertakäyttöside *Kotex*.²³⁵

Brumberg toteaa, että teollisten kuukautissiteiden tultua markkinoille, niistä muodostui Yhdysvalloissa nuorten naisten keskuudessa nopeasti amerikkalaisuuden tunnusmerkki. Maahanmuuttajilla, joista valtaosa kuului työväenluokkaan, oli harvoin varaa ostaa teollisesti valmistettuja kuukautissuojia. Maahanmuuttajaperheiden äidit yrittivät opettaa tyttäriin vanhan maailman arvoja ja tapoja, joita tytöt väheksyivät. Siirtolaisperheiden äidit mielsivät teollisesti tuotetut kuukautissuojat luksukseksi, johon heillä ei ollut varaa. Tytöt puolestaan halusivat itselleen uuden maailman ruumiin. He halusivat kuulua nuorten työssäkäyvien naisten ja yliopisto-opiskelijoiden joukkoon, joka loi ensimmäiset massamarkkinat teollisille kuukautissuojille. Siirtolaisperheiden tytöt havaitsivat, että näillä amerikkalaisilla tytöillä on erilainen tapa selviytyä kuukautistensa kanssa: tapa, joka edellytti kulutusyhteiskunnan markkinoille osallistumista.²³⁶

Myös Suomessa kuukautissuojan valintaan on vaikuttanut perheen taloudellinen asema. Sohlman mainitsee, että eräs hänen vuonna 1923 syntynyt haastateltavansa toteaa kirkonkylän rouvilla olleen varaa ostaa valmiiksi kudotut siteet kylän kutojalta.²³⁷ Myös omassa aineistossani on viitteitä siitä, että perheen talous ja kulutuskulttuuri vaikuttavat sidevalintoihin. Taina kertoo, että *äitihän on ollu aina hirveen nuuka. Se osti*

²³³ H2, 8.32, 61.57.

²³⁴ H10, 07.20.

²³⁵ Delaney & Lupton & Toth 1988, 58, 139.

²³⁶ Brumberg 1997, 41, 44-45.

²³⁷ Sohlman 2007, 33.

*niitä kaikkein halvimpia mitä oli, semmosia pieni teippi ja paksu kun mikä, semmonen mötikkä.*²³⁸ Satu puolestaan toteaa:

*Mä en jotenki mitään Vuokkosia, tai mitään vähän halvempia, mitään Pirkka. Must ne ei oo niin hyvälaatuisia. Mä ostan mielummin, maksan vähän enemmän ja ostan jotain Alwaysia tai Libressee, koska ne tuntuu mukavammilta ja on käytössä parempia. Mä muistan joskus, mä lainasin mun äitipuolelt jotain Pirkka-tamponia ja se oli must ihan kauhee. Se vaan must tuntu ihan hirveeltä. Sit oiskohan se joku Vuokkonen side, jota mä oon joskus joutunu lainaa. Must ne ei ollu niin laadukkaita, et mul ei oo ollu puhdas olo.*²³⁹

Vaikka edellinen sukupolvi käyttää jo teollisesti valmistettuja siteitä, on Tainan ja Sadun 1980- ja 1990-luvuille ajoittuvissa kommentteissa sama sävy kuin Brumbergin kuvaamisissa kuukautissuojiiin liittyvissä keskusteluissa 1900-luvun alun Amerikan-siirtolaisten kotona: tarve parempaan kuin mitä edellinen sukupolvi voi ja osaa tarjota, kulutukseen osallistumisen tarve sekä merkki- ja laatutietoisuus.

1900-luvun alun lehdistössä ei, joitakin pieniä ilmoituksia lukuun ottamatta, kuukautissiteiden valmistusohjeita tai myyntipaikkoja mainostettu.²⁴⁰ Toisin on tänä päivänä; televisiossa ja lehdistössä törmää jatkuvasti kuukautissuojamainoksiin. Vaikka mainostajat jakavat runsaasti tietoa siteistä eri viestintävälineiden kautta, on äidin ja kavereiden merkitys kuukautissuojien kanssa pärjäämisen kannalta ollut haastateltaville edelleen ensiarvoisen tärkeää. Näitä haastateltaville merkittäviä muita käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

Lähes jokaisella haastattelemani naisella on jonkinlainen kuukautissuojia valmistavalta yritykseltä mainoslahjana saatu kotelo, jossa hän kuljettaa mukana siteitä ja tamponeja. Kuukautissuojia kuljetetaan käsilaukussa, taskuissa, housuissa vyötärönauhan alla tai niitä pidetään varalla auton hansikaslokerossa. Mitä runsaammat kuukautiset ovat, sitä enemmän suojia kuljetetaan mukana ja sitä suurempi käsilaukku naisilla on käytössään kuukautisten aikana. Haastateltavat kuvaavat, että ennen yksittäispakattujen siteiden markkinoille tuloa, siteet kulkivat *repuun sivutaskussa ja joskus tuntu, että on nää niin nuhrusen näkösiä että mitähän näille tapahtuu.*²⁴¹ Siteet olivat tuolloin *sellasia pitkän mallisii, mut ne ei ollu taitettuja. Muistan, et mä niit johonkin minigrip*

²³⁸ H3, 60.59.

²³⁹ H4, 33.18.

²⁴⁰ Sohlman 2007, 9, 63.

²⁴¹ H2, 75.34.

*pussiin tai talouspaperiin laitoin ja sit reppuun.*²⁴² Yksittäispaketut siteet saattavat olla naisista kiusallisia, sillä rapina paljastaa, että niitä kantaa mukanaan.²⁴³

Kuukautissuojien kuljettamisella mukana varaudutaan vuodon mahdolliseen alkamiseen sekä lisä- tai vaihtosuojan tarpeeseen vuotopäivien aikana. Varautuminen on tärkeää, ettei vain pääse käymään niin, ettei suojaa ole saatavilla, kun sitä tarvitsee. Jos kuukautissuojat ovat loppumassa, niitä ostetaan seuraavaa kiertoa varten valmiiksi kaappiin odottamaan.

Kotona siteitä säilytetään WC:ssä tai sen välittömässä läheisyydessä, niin että ne ovat varmasti ulottuvilla, kun niitä tarvitsee. Paula kertoo, kuinka kuukautissuojia tyyppillisesti kotona säilytetään: *En mää oo koskaan piilotellu. Ne on ollu siellä vessassa ja äidin tavaroita. Sitte lapset on kysyny, että mitä nämä on, niin mä oon sitte kertonu että mitä ne on.*²⁴⁴ Työpaikoilla siteitä säilytetään tyyppillisesti sosiaalitalan kaapissa tai jos on runsaat kuukautiset, niin voi joutua toimimaan kuten Taru: *Mul on taskut täynnä tamponoja, en mä kerkiä hakee laukusta.*²⁴⁵ Taru joutuu myös aina uudessa työpaikassa tutkimaan tarkkaan vessan, jotta tietää varmasti pärjäävänsä, kun kuukautisten runsaimmat vuotopäivät osuvat työpäivien kohdalle.²⁴⁶ Kuukautissuojia lainataan myös toisilta naisilta, jos oma varautuminen ei ole ollut riittävää. Työpaikan kahvihuoneessa voidaan huudella: *Nyt mulla alko kuukautiset, oisko sulla antaa sidettä?*²⁴⁷

Sohlmanin mukaan kuukautissuojiiin liittyvät kokemusmuistot välittyvät naisten kertomuksissa erityisesti tuntoaistin välityksellä.²⁴⁸ Oman aineistoni perusteella olen Sohlmanin kanssa samaa mieltä. Ensimmäisiä Suomessa myynnissä olleita teollisesti valmistettuja, 1970-luvulta 1990-luvun alkuun asti käytössä olleita siteitä naiset kuvaavat *kömpelöiksi, navasta ristiselkään ulottuviksi vaipoiksi, tumpuiksi*. Siteet olivat *hervittävän paksuja ja eihän ne pysyny paikoillaan kunnolla, et ne saatto mennä mihin satuu.*²⁴⁹ Paksut siteet tekivät myös kuukautisten alkutaipaleesta vaikeamman kuin mitä se tämän päivän nuorille ehkä on. Merja kertoo:

Nykyään ne (siteet) on niin älyttömän hyviä ja tehokkaita ja imukykyisiä et mikäs niitä on käyttäessä. Ku kuukautiset alko, se tavallaan rajoitti. Mikähän vuosi se on ollu 71-72, 72-73? Kun ei ollu semmosia siteitä kun nykyään, niin se vei sen lapsen leikin pois.

²⁴² H1, 26.25.

²⁴³ H3, 55.32.

²⁴⁴ H2, 72.41.

²⁴⁵ H6, 86.00.

²⁴⁶ H6, 34.00.

²⁴⁷ Ks. esim. H2, 75.34; H6, 89,50.

²⁴⁸ Sohlman 2007, 12.

²⁴⁹ H10, 05.19.

*Se oli ärsyttävää, et ajoittain joutu käyttää niit isoja siteitä, et ei voinu tehdä kaikkee mitä oli lapsena tehny.*²⁵⁰

Suomen markkinoilla ei vielä 1990-luvun alussa, jolloin nuorimpien haastateltavien kuukautiset alkoivat, ollut tuotekehityksen viimeisimpiä malleja. Satu kuvaa perheen matkaa Japaniin ja tutustumistaan sikäläisiin kuukautissidevalikoimiin:

*Ku mä oon ollu 12, me lähettiin Japaniin. Mähän olin ihan taivaassa. Kun vertas japanilaisiin kuukautissiteisiin, tai mitä siellä myytiin, siis varmaan ne on kansainvälisiä, mutta mitä Suomessa oli ja mitä siellä oli, nehän oli aivan taivaallisia. Mähän toin niitä kotiin ja mun isä sano, että sä oot kyllä ihan pimee, et muut ostaa matkamuuistoja niin sä tuot kuukautissiteitä ... silloin jo vuonna 90 siellä oli ohuita hengittäviä, mitä nyt on vasta tullu viimisen viiden vuoden aikana Suomeenki, että se pintamateriaali oli niissä ihan eri ku täällä Suomessa.*²⁵¹

Tutkimuksessani mukana olleiden naisten kuukautiselämän aikana kuukautissiteet ovat kehittyneet nopeasti. Siteet ovat ohentuneet ja niiden muotoilua, kiinnitystä ja hajunsyöjäominaisuuksia on paranneltu. Myös yösiteet ovat tulleet markkinoille. Mutta onko tuotekehityksessä menty jo liian pitkälle. Alkavatko siteet käyttäjien mielestä olla jo liiankin kehittyneitä? Ovatko ne liian huomaamattomia, jolloin tuntoaistin kautta välittyvä turvallisuudentunne siteen paikallaolosta ja pintakosteuden välittämä tieto vaihtotarpeesta katoaa? Tällaisen käsityksen saan Internetin keskustelupalstalla siteiden ominaisuuksia pohtivasta keskustelusta. Kirjoittajien mukaan siteet ovat:

*Kamalia nykyisin, ärsyttävän ohuita, koko ajan täytyy ravata vessassa vaihtamassa siteitä. Ovat ohentuneet niin, että kohta pitää siirtyä vaippoihin. Siteet ovat niin ohuita, ettei niissä ole enää kuin se jumalaton liimakerros, joka sitten takertuu mennen tullen kaikkeen mihin se osuu.*²⁵²

Siteiden kehittymisen myötä osa entisistä tamponien käyttäjistä on siirtynyt käyttämään siteitä. Kuten esimerkiksi Paula toteaa: *Sitten taas, kun ne siteetkin on kehittä-*

---

²⁵⁰ H10, 07.20; Ks. myös H6, 25.00.

²⁵¹ H4, 33.18.

²⁵² Verkkosivu,

http://keskustelu.suomi24.fi/terveys_show.fcgi?category=97&conference=4000000000000040&posting=22000000003432439&view_mode=flat.

*tyny, niin kyl määkin sitten taas palasin niihin siteisiin.*²⁵³ Haastateltavista lähes kaikki ovat pääsääntöisesti käyttäneet sidettä kuukautisten aikana. Vain yksi heistä kokee tamponin käytön selkeästi parempana kuin siteen. Taru kertoo:

(Käytin) *Tampaxeja mis oli asetin ... tuntu et tarvi vaan pikkuhousunsuojan sen kanssa. Jotenki tuntu, ettei olis niitä kuukautisia, koska ei ollu sitä kömpelöä sidettä siellä housuissa.*²⁵⁴

Delaney, Lupton ja Toth toteavat vuonna 1976 ilmestyneessä painoksessa, että vaikka pääosa amerikkalaisista naisista käyttää edelleen yksinomaan siteitä, on tamponien myynti kasvanut noin 12% vuosittain viimeisen viiden vuoden ajan.²⁵⁵ Olisi mielenkiintoista tarkastella tämän hetken suomalaisia kuukautissuojien myyntitilastoja. Onko siteiden myynti, kuten oletan, suurempaa kuin tamponien?

Yksi syy siihen, etteivät haastattelemani naiset käytä tamponeja yhtä paljon kuin siteitä, on että äidit eivät juurikaan ole opastaneet tyttäriään tamponin käytössä. Taru ja Merja kertovat, etteivät heidän äitinsä *oo koskaan käyttäny tamponeita*. Merja toteaa, *että se (äiti) ei semmost voinu edes ehdottaa, tietenkään, missään tapaukses. Et eihän sellast voinu lapselle ehdottaa, et ois käyttäny.*²⁵⁶ Näkyykö tässä Merjan kommentissa kaikuja myytistä, johon Tampaxin valmistaja törmäsi tuodessaan Tampaxin markkinoille vuonna 1933, myytistä, jonka mukaan tamponi tuhoaa tytön neitsyyden?²⁵⁷ Tamponien käyttöön liittyy myös pelkoja ja epämiellyttäviä tuntemuksia. Pelätään esimerkiksi vapaan veren valumisen estämisestä johtuvia seurauksia kuten Toxic Shock Syndromea (TSS).

Huolimatta tamponin käyttöön liitetyn TSS:n vaarasta tai ajatuksesta, että tamponi estää veren valumisen aiheuttaen pahan veren kerääntymisen elimistöön, monet naiset käyttävät tamponia. Tamponia käytetään nuorena tyttönä, kun on ensimmäiset vakavat seurustelut ja hyväilyt, privaattiharrastusten kuten balettianssin parissa tai töissä. Tamponi on myös mahdollistanut uimapuvun käytön kuukautisten aikana. Itse uimisesta kuukautisten aikana haastateltavat olivat hyvin yksimielisiä: *Ei nyt kukaan varmaan uimahalliin mee uimaan ilman tamponia,*²⁵⁸ *ihan siitä syystä, että se ei ois ollu*

---

²⁵³ H2, 61.57.

²⁵⁴ H6, 22.50.

²⁵⁵ Delaney & Lupton & Toth 1988, 140.

²⁵⁶ H6 22.50; H10, 03.00.

²⁵⁷ Delaney & Lupton & Toth 1988, 109-110, 139.

²⁵⁸ H1, 34.30.

hygieenistä.²⁵⁹ Tamponin käyttö mahdollistaa siis monia asioita, koska sen avulla kuukautiset ovat entistä näkymättömämmät, säädyllyisesti piilossa. Kuten Taru toteaa, kun kysyn mitä sitten, kun hän otti tamponit käyttöön: *Sitte oikeestaan, oli tilanne ku tilanne, pysty menee ja tuntu, et kukaan ei sitä huomaa.*²⁶⁰

Naiset pyrkivät myös vaatetuksen avulla siihen, etteivät kuukautiset tule näkyviksi. Kuukautisvuodon aikaista pukeutumista naiset kuvaavat seuraavasti: *Kyl mä mietin mitä alakerrassa on päällä,*²⁶¹ toteaa Taina. Merja jatkaa: *Ehkä miettii vähän, et näkyyks se side läpi, et mitä laittaa päällensä. Kyl se on semmonen iso osa aina sitä yhtä viikkoa.* Löfström toteaa, että vaatetukseen sisältyy erilaisia merkityksiä ja arkielämän käytänteitä esimerkiksi siten, että tiettyjä vaatteita käytetään tietyinä ajankohtana, tietyllä tavalla.²⁶² Naisten kuvauksissa kuukautisvuodon aikaisesta pukeutumisesta tulee mielenkiintoisesti esiin suomalaisen kulttuurin naiselle asettamia pukeutumiskoodeja ja vaatteiden värille annettuja merkityksiä. Tarinoista voidaan löytää myös tietoa vaatemuodin kehityksestä. Vaatteisiin liittyvät kokemukset välittyvät sekä ruumiillisesti koetun mukavuuden tai epämiellyttävyyden kautta että kulttuurisen hyväksynnän tai häpeän tunteen kautta. Vaatevalintoja perustellaan turvallisuudella. Oikeilla valinnoilla nainen voi taata kuukautistensa salassa pysymisen.

Valtaosa haastattelemistani naisista on Tarun kanssa samaa mieltä: *Jos oli joku valkoinen vaate, niin se oli ihan punanen vaate mulle.*²⁶³ Valkoinen väri edustaa kulttuurisesti esimerkiksi neitseyttä, viattomuutta ja puhtautta. Verinen tahra valkoisten housujen takapuolessa on ristiriidassa näiden valkoiselle värille annettujen merkitysten kanssa. Tarun kommentissa, vaateen värin lisäksi, kiinnitin huomiota menneeseen aikamuotoon. Valkoinen vaate ei siis enää ole Tarulle kauhistus. Miksi? Hormonikierukan käytön myötä Tarulta ovat jääneet kuukautiset lähes kokonaan pois. Elämän aikana omakсутut tavat ja asenteet ovat kuitenkin melko pysyviä. Vaikka valintaan vaikuttava syy, eli kuukautisvuoto poistuu, tavat ja asenteet pysyvät samoina, kuten Paula kuvaa:

En oo koskaan tykänny, et ois ollu kovin vaaleet housut. Sisäsyntysesti alkaa niinku miettimään, että ei tykkää vaaleista housuista. Varmaa se on vieläki (vaikka kuukautiset

---

²⁵⁹ H2, 48.13.

²⁶⁰ H6 38.00.

²⁶¹ H3, 49.40.

²⁶² Löfström 2000, 216.

²⁶³ H6, 34.00.

ovat hyvin niukat hormonikierukan aloittamisen jälkeen). *Onks se jo niin opittu juttu, ku on niin monta vuotta jo varonu.*²⁶⁴

Kuukautisten aikana naiset pukeutuvat eri tavoin kuin vuodottomina päivinä. Esimerkiksi Merja toteaa normaalisti käyttävänsä stringejä, mutta kuukautisten aikana *käytän erilaisia alushousuja, käytän alushousuja joissa voi pitää sidettä*. Merja käyttää näitä *kokonaisia housuja* siitakin huolimatta, että hänen mielestään ne *painaa nivusista ja hankaa tuolta ja hiertää tuolta*.²⁶⁵ Runsaasta vuodosta kärsiville ei pelkkä housumallin muutos riitä, vaan tarvitaan *kahdet pikkuhousut päällekkäin*. *Se tuntu varmemmalta. Se side ainaki pysyy paikallaan*.²⁶⁶

Alushousujen käyttöön liittyy odotuksia ja tilannesidonnaisia käyttötapoja. Kuten useat haastateltavista, myös Taina käyttää kuukautisten aikana *Sloggeja* vaikka hänen miehensä mielestä *pitäis käyttää jotain pitsiröyhelöitä, ... mut mä tykkään, ku ne (Sloggit) on just semmoset jämäkät, et ne tuntee, et ne on*. *Juhlatilanteissa käytän sit aina hepeneitä. Silloinki mä käyttäisin kyl Sloggeja, mut mä saan kuulla siit sitte*.²⁶⁷ Vastakkain ovat miehen toiveet ja alusvaatteiden käyttömukavuus sekä näkymättömyyden varmistaminen. Myös monen muun haastateltavan mielestä mukavuus ja varmuus koetaan kuukautisten aikana miehen miellyttämistä tärkeämmäksi. Ehkä siitä kertoo jostain myös se, että Suomessa myydään *Sloggin* valmistajan mukaan vuosittain yli 3 miljoonaa Sloggi-tuotetta. *Sloggit* esiteltiin ensimmäisen kerran naisille 1980-luvun taitteessa. Ne edustivat tuolloin uuden polven puuvilla-alusasuja, jotka tuottajan mainoksen mukaan olivat ”mukavampia kuin koskaan ennen ja istuivat kuin toinen iho”.²⁶⁸ Naisten kuvaukset alushousuvalinnoista kuukautisten aikana kertovat, että tuotekehitys on tavoittanut käyttäjäkunnan tarpeet.

Kuukautisten aikana naiset eivät halua käyttää kiristäviä housuja, koska heidän alavatsansa turpoaa. Verryttelyhousut ovat tuolloin suosittu vaate ja farkkukankaiden kehityksen myötä myös joustavat stretchfarkut²⁶⁹ ovat nousseet suosituksi housuvalinnaksi. Vielä 1970-luvulla, kun siteet olivat isoja ja farkut eivät vielä olleet stretchiä, farkkumuodin tulo vaikutti kuukautissuojan valintaan. Paula kertoo:

²⁶⁴ H2, 47.05.

²⁶⁵ H10, B36.18.

²⁶⁶ H6, 34.00; Ks. myös H3, 60.59.

²⁶⁷ H3, 65.53.

²⁶⁸ http://www.sloggi.com/fi/page_1586_SLOGGIN_SALAISUUDET.php 14.1.2008.

²⁶⁹ <http://fi.wikipedia.org/wiki/1980-luku> 14.1.2009. Stretchfarkut tulivat markkinoille 1980-luvulla.

Piti olla ne farkut ... ja tuntu, että se side jotenki näkyy sieltä. Mä luulen, että melkein kaikki nuoret naiset, ... oli trendikästäkin käyttäjä tamponia, ennenku haluttii, että se näkyy mitenkään päällepäin.²⁷⁰

Kuukautissuojien kehittyminen on lisännyt naisen mahdollisuutta toimia kulttuurisesti määritellen oikein, pitää kuukautiset muilta piilossa. Oikein toimiminen edellyttää jatkuvaa varautumista ja oikeanlaista pukeutumista. Oikein toimimisesta, onnistumisesta seuraa turvallisuuden tunne, joka välittyy tuntoaistin kautta kehollisena kokemuksena.

3.3. Olen puhdas

Näkymättömyys, hajuttomuus ja puhtaus ovat termejä, joilla haastateltavat kuvaavat kuukautiselämänsä tavoitteita. Sidemainokset huutavat: ole näkymätön, huomaamaton, suihkunraikas. Kuukautissuojat ja oikeanlainen pukeutuminen auttavat naista huolehtimaan kuukautistensa visuaalisesta näkymättömyydestä, mutta se ei riitä. Kuukautisiin liittyy myös fyysinen puhtauden vaatimus. Kuukautisten aikana naisen tulee huolehtia henkilökohtaisesta hygieniasta ja varmistaa, että kuukautiset ovat paitsi näkymättömät myös hajuttomat. Naiset peseytyvät kuukautisten aikana useammin kuin tavallisesti. He pyrkivät monin eri keinoin viestittämään ympäristölleen: Olen puhdas!²⁷¹

1800–1900-luvun vaihteen lääkäripalstalla naista neuvottiin kuukautisten aikana kiinnittämään erityistä huomiota henkilökohtaiseen hygieniaan ja huolehtimaan siitä tietynlaisten puhdistautumisrituaalien avulla. Tuolloin painotettiin yksilön omaa tietoisuutta ja vastuuta hyvinvoinnistaan. Hygieniaopetuksessa korostuivat kansallismieliset, kristilliset sekä julkis-moralistiset piirteet ja perinteet. Tuon ajan henkeä kuvastaa Halmesvirran mukaan sanonta ”terve sielu terveessä ruumiissa”, joka sai kristillis-hygienisesti tulkittuna julkis-moralistisen ja poliittisen sisällön. Jokaisen kansalaisen tuli taistella sekä moraalisia että materiaalisia taudinaiheuttajia vastaan.²⁷²

1900-luvun alun likaisuuskäsitys on Douglasin määrittelemää symbolista likaa, joka uhkaa tuhota järjestyksen.²⁷³ Männistön mukaan vuosisadan alussa puhtaus yhdistettiin tiukasti moraaliin: Puhtaalla tytöllä oli edellytykset myös ajatuksissaan ja käytöksessään puhtauteen, kun taas likainen tyttö oli moraalisesti epäilyttävä. Suosituksena oli,

²⁷⁰ H2, 61.57.

²⁷¹ Forstadius 1986, 58-61; Kabata 2002, 78, 89, 97-98, 100; Mänistö 2003, 85.

²⁷² Halmesvirta 1998, 40-42, 169.

²⁷³ Douglas 2000, 239.

että tyttö kylvettää sukuelimensä mielellään päivittäin ja käy saunassa viikoittain. Männistö toteaa, että tiukentuneet puhtausvaatimukset olivat vuosisadan alussa suhteellisen tuore tapa, ja ne voidaan nähdä osana keskiluokan siveellisyyskampanjointia ja hygienististä ruumiskäsitystä. 1920-luvulta alkaen puhtautta ei enää Männistön mukaan painotettu nuorille naisille suunnatuissa oppaissa yhtäläillä kuin aiemmin. Katsottiin, että ruumiin liikunto ja säännöllinen peseytyminen riittivät nuoren naisen kauneenhoidoksi. Männistö toteaa, että heti sodan jälkeen ilmestyneissä oppaissa alettiin kiinnittää huomiota siihen, ettei läheskään kaikilla ole kotona mahdollisuuksia jokapäiväiseen peseytymiseen.²⁷⁴

Itsensä puhtaana pitäminen on tämän päivän naisille helpompaa kuin vielä vuosisata sitten. Vessa, jossa voi käydä yksityisesti ja suorittaa samalla myös alapesun, on Suomessa melko tuoretta ylellisyyttä. Paula kertoo seuraavasti erilaisista vessoista, joita hän vuonna 1974 käytti:

*Meillä kotona oli sisävessa, mut siellä naapurissa oli ulkovessa ... Koulun vessatkin oli semmosia isoja yhtenäisiä tiloja: Ei siellä mitään tämmösiä henkilökohtasia vessoja ollu, vaan kaikki istu rivissä siellä pöntöillä. Sillai häkellyttävä tietysti se kokemus oli, kun siellä vessassa oli muitakin.*²⁷⁵

Paulan kokemus kuvastaa hyvin yleistä vessatilannetta maassamme 1970-luvun alussa. Vesivessat alkoivat hiljalleen yleistyä toisen maailmansodan jälkeen. Vasta 1960–1970-luku oli vesivessojen varsinaista läpimurtoaikaa. Siihen saakka tarpeet oli hoidettu joko maanvaraisessa kuivakäymälässä eli huussissa tai öiseen aikaan pottaan. Nämä molemmat helpotusmuodot olivat levinneet suomalaisten talonpoikien käyttöön vasta 1800-luvun lopulla. Kaupungeissa vesijohto ja -vessat levisivät Helsinkiä lukuun ottamatta hitaasti. Vuonna 1910 helsinkiläis-talouksista 32 %:lla oli vesivessa ja 61 %:lla juokseva vesi. Vuonna 1930 vessa oli jo 59 %:lla ja vesijohto 74 %:lla helsinkiläistaloudessa. Suurimmissa suomalaisissa kaupungeissa, Helsinki mukaan lukien, vastaavat luvut olivat vuonna 1910 9 % ja 21% ja vuonna 1930 26% ja 47%.²⁷⁶

Kun juoksevaa vettä ei ole, on intiimialueiden pesu naisille kuukautisten aikana haastavaa. Sohlmanin haastattelema, vuonna 1939 syntynyt nainen kertoo kantaneensa kuukautisten aikana vesipulloa mukanaan, jotta hän pystyi tarvittaessa peseytymään.

²⁷⁴ Männistö 2003, 85, 154, 185; ks. peseytyminen myös Räisänen 1995, 177.

²⁷⁵ H2, 08.34.

²⁷⁶ Juutti & Wallenius 2005, 50, 52, 120

Sohlmanin haastattelemat naiset toteavat myös, että kesällä peseytyminen oli helppoa, koska silloin utiitiin paljon. Talvella oli vaikeampaa, kun saunassa käytiin vain kerran tai kaksi viikossa, eikä sielläkään ollut juoksevaa vettä.²⁷⁷ Vaikka nykyisin on juokseva vesi, peseytymismahdollisuus yleisissä vessoissa huolestuttaa silti, kuten Satu toteaa:

Et ei viitsi miettiä, et vitsi siit on nyt niin ja niin kauan, ku mä oon käyny vessas, et pitäiskö nyt käydä ja onko siel bideesuihkuu? Ja joku ravintolan vessa, onnistuuko siel (peseminen)?²⁷⁸

Maksuttomien julkisten vessojen määrä on 1950-luvulta lähtien vähentynyt selvästi suomalaisissa kaupungeissa. Katukuvasta ne poistuivat lähes kokonaan 1980-luvulta lähtien ja 2000-luvulla maksuton julkinen vessa alkaa olla jo melkoinen harvinaisuus.²⁷⁹ Kuukautisten aikana etenkin naiset, joilla on runsaat kuukautiset, joutuvat miettimään menonsa melko tarkkaan vessojen sijainnin mukaan. Taina toteaa: *Kyl mun täytyy vähän miettiä sitäki, et mä oon sellasis paikois muutaman tunnin välein, et mä pääsen tarkistamaan tilanteen.*²⁸⁰ Tarulle tilanne oli vielä vaikeampi: *Ei voinu poistuu kotoa, jos ei tiennyt, et vessa on jossain lähellä, pelko tilanne. ... Kuukautisveri tavaltaan sitoo mua tonne vessaan.*²⁸¹

Vessan merkitystä naiselle kuukautisten aikana kuvaa mielestäni hyvin Tarun kommentti miehensä tulevaisuudennäkymistä. Mitä elämä tulee olemaan neljän naisen kanssa?

Se on tässä naislaumassa, kun mul kaikki on tyttöjä, enemmänki huvittunu siitä, että mitä se olotila tulee olemaan täs kotona hänelle, ainoolle miehelle, sit ku me kaikki neljä podetaan kuukautisia. Ku meil on tosiaan tässä vaiheessa vaan yks vessa tässä talossa. Pitääkö hänelle oma huussi rakentaa pihaan vai mikä on?²⁸²

Vaikka henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen on helpottunut, onnistuuko kuukautisten salassapito nykynaiselta vai paljastaako haju, että on se aika kuukaudesta? Männistön mukaan nuorille tytöille suunnatuissa oppaissa vuosina 1949-1972 muistutetaan tyttöjä pesemään sukuelimensä ja vaihtamaan side kuukautisten aikana

²⁷⁷ Sohlman 2007, 57-58.

²⁷⁸ H4, 64.45.

²⁷⁹ Juutti & Wallenius 2005, 140.

²⁸⁰ H3, 49.40.

²⁸¹ H6, 04.30, 09.20.

²⁸² H6, 41.30.

niin usein, että hän voi olla täysin varma hajuttomuudestaan.²⁸³ Kabata epäilee, että *tuskin kuukautisveri kenenkään mielestä tuoksuu.*²⁸⁴ Haastattelemani naiset kuitenkin liittävät kuukautisiin tiettyjä ominaishajuja: selluloosan ja ruskean veren hajun. Nykyisiä siteitä naiset kuvaavat hajuttomiksi, mutta vielä 1970-luvun puolivälissä esimerkiksi Merjan mielestä siteiden *haju oli hyvin vastenmielinen.*²⁸⁵

Aineistoa läpikäydessäni huomiotani kiinnitti, että vanhemmat haastateltavat mainitsevat kaikki, että *ainahan kotonakin painotettiin nimenomaan sitä sellast puhta-utta,*²⁸⁶ *just se et joutuu peseytymään, joutuu kattomaan sen hygieniatason.*²⁸⁷ Kuukautisten aikana *korostu se alapään hygieenisyyks.*²⁸⁸ Nuoremmat haastateltavat eivät kerro, että heitä olisi erityisesti kehoitettu huolehtimaan hygieniasta kuukautisten aikana. Uskon, että parantuneet peseytymismahdollisuudet ja kehittyneemmät kuukautissuojat auttavat naista huolehtimaan hyväksytysti kuukautistensa näkymättömyydestä ja hajuttomuudesta siinä määrin, ettei heille ole enää ollut tarpeen asiaa erikseen painottaa.

3.4. Oloni ailahtelee

Kaikkea kuukautisiin liittyvää ei voi katseilta peittää. Haastateltavat kuvaavat moninaisia kuukautiskiertoon liittyviä oireita. Esimerkiksi kättäisyys ja kiukkuisuus, energisyys, huonosti nukkuminen, väsymys sekä herkkyys ovat oireita, jotka naisten kokemuksien mukaan alkavat noin viikkoa ennen kuukautisia ja kestävät vaihtelevasti aina vuodon alkuun saakka. Delaney, Lupton ja Toth ovat nimenneet tätä aikaa käsittelevän luvun kirjassaan *The Storm Before the Calm: The Premenstrual Syndrome.*²⁸⁹ Kuukautisia edeltävä myrskyn tunnelma välittyy myös haastattelemini naisten kertomuksista: *Muutamilla näistä mun äitikavereista kyllä näkyy jo parkkipaikalla, et äh. Se on jo ne otteet, millä ne lapset tulee autosta ulos, miten se kassi menee olalle,*²⁹⁰ toteaa Satu ja Tiina jatkaa syvän huokauksen saattelemana: *Niin siis mä hypin seinille, mä en kestä yhtään, mä en kestä mitään poikkipuolista sanaa, mä en kestä yhtään kitinää.*²⁹¹

²⁸³ Männistö 2003, 223.

²⁸⁴ Kabata 2002, 87.

²⁸⁵ H10, 05.19; Ks. myös H3, 21.20; H3, 22.55.

²⁸⁶ H1, 24.38.

²⁸⁷ H10, B36.18.

²⁸⁸ H2, 63.55.

²⁸⁹ Delaney & Lupton & Toth 1988, 83-103.

²⁹⁰ H4, 131.20.

²⁹¹ H3, 33.20.

Useisiin tutkimuksiin viitaten Delaney, Lupton ja Toth toteavat PMS-oireiden esiintyvän voimakkaimpina 30-40-vuotiailla naisilla.²⁹² Neljäkymmenen vuoden rajaa lähestyvä Riikka toteaa: *Itse asias, nyt ku miettii asiaa, niin ehkä se on vähän niinku laantunu jollain lailla ne oireet, et ehkä tos muutamii vuosii sitte.*²⁹³

Mutta mistä PMS-oireissa oikein on kyse? Sitä eri alojen tutkijat ovat yrittäneet selvittää vuosikymmenien, ellei jopa tuhansien ajan. Ensimmäisen kerran naisilla juuri ennen kuukautisia esiintyvän jännittyneisyyden kirjasi ylös Roomassa 100-luvulla toiminut lääkäri Soranus, joka oli perehtynyt erityisesti synnytysten ja naistentautien hoitoon. Vuonna 1931 amerikkalainen gynekologi Robert Frank totesi kuukautisia edeltävän jännityksen johtuvan naishormonin, estrogeenin, lisääntymisestä. Karen Horney nimesi tämä naisten oireilun *Die Premenstruellen Vertimmungen*, mutta hänen selityksensä oireiden syystä oli toinen. Horneyn mukaan oireet tulevat naisille, jotka joutuvat työntämään taka-alalle raskaaksi tulon toiveet. Oireita on eri tutkimuksissa perusteltu joko naisen elimistön fysiologisilla tai psykologisilla seikoilla, kulttuurista näkökulmaa, ja etenkin uskontoa unohtamatta.²⁹⁴ Aineistossani tulevat esiin sekä fysiologiset että psykologiset selitysmallit ajoittain erikseen ja joidenkin haastateltavien tarinoissa toisiinsa kietoutuneina.

Psykologisina oireina ja persoonaan kuuluvina piirteinä kuukautisia edeltävää kärtyisyyttä selittää muun muassa Satu, joka toteaa: *Mun mielestä se on ehdottomasti se persoona ja miten yleensä kokee kaikki asiat.*²⁹⁵ Riikka jatkaa: *Mul on ihan selviä tällasii, no ehkä osa saattaa olla ihan psyykkisiikin oireita, mut niinku ei ehkä ihan jaksa olla se oma minä, tai onhan se tietysti minua...*²⁹⁶ Naisen selittävät psyykkisten oireiden johtuvan hormoneista. Kuten Minna toteaa, kun kysyn, mistä oireet hänen mielestään johtuvat: *En mä osaa sanoa, mut kylhän se niin iso hormoniryöppy menee naisessa, et en mä yhtään ihmettele, että siinä olis psyykekin sekasin. Et en yhtään ihmettele, et itkee ja nauraa siinä vaiheessa, et on se ihme juttu.*²⁹⁷

PMS-oireita, eikä muitakaan kuukautisiin liittyviä vaivoja, ei enää selitettä kohutulähtöisesti. Hippokrateen perinnön, *kohtu on tuhansien tautien lähde*, tilalle ovat tulleet hormoniselitykset. Enää eivät lääkärit naisen vaivoja hoitaessaan kiinnittä huomiotaan vain lantion alueelle. Sanonta ”Nainen on kohtu, vaivan syy löytyy sieltä”, kuten

---

²⁹² Delaney & Lupton & Toth 1988, 85.

²⁹³ H1, 37.22.

²⁹⁴ Delaney & Lupton & Toth 1988, 83-103.

²⁹⁵ H4, 131.20.

²⁹⁶ H1, 23.30.

²⁹⁷ H6, 15.30.

G. Stanley Hall vuonna 1908 totesi, on vanhentunut.²⁹⁸ W.O. Johnsonin vuonna 1939 ja Norman Millerin vuonna 1946 julkaisemat artikkelit sisältävät kuitenkin vielä tällaista ajattelua. Niissä todetaan, että tunne-elämän ongelmista suuren osan voidaan selittää johtuvan lantion seudun ongelmista.²⁹⁹

Delaney, Lupton ja Toth peräävät sekä 1976 että 1988 painoksissa positiivista asennetta PMS-tutkimukseen. Heidän mukaansa kuukautisia edeltävät oireet voitaisiin nähdä voimavarana kiinnittämällä huomio niistä seuraaviin positiivisiin seikkoihin, jollaisena he mainitsevat muun muassa energiatason nousun.³⁰⁰ Haastattelemani naiset kokevat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta PMS-oireet elämäänsä hankaloittavana ja epämiellyttävinä. Mutta kieltämättä, ehkä seuraavasta kotona lasten kanssa olevan Tainan kommentista voi jotakin positiivista löytää: *Kai mul joku siivoushulluus siinä iskee. Mun on pakko etsii sellast korvaavaa toimintaa.*³⁰¹ Ainakin perheellä on siisti koti. Työssä käyvä Paula puolestaan toteaa:

*Mää oon omalla tavalla aika tasane luonne, että mulla ei oo mittää niinku joku saa kuuleman mukaan jonku hirveen siivouskohtauksen ennen kuukautisia, mutta mulla ei semmosta oo, että tämmönen puuhailuvaihe tulis mut kyllä semmosia mielialan liikkeitä on selvästi olemassa.*³⁰²

Edellä olevassa kotiäiti Tainan kommentissa saattaa näkyä viitteitä Ollilan esittämästä 1800-luvun lopulla vallinneesta sivistyneistön tapajärjestelmästä, jossa työ edusti yhtä itsehillinnän muotoa. Työn avulla naisen oli mahdollista hallita ja purkaa ei-toivottuja tunteita. Ollilan mukaan naiset pyrkivät työnteon avulla lisäämään itsekontrollin tunnetta. Sen sijaan, että he olisivat keskittyneet tunteiden pohtimiseen tai niistä puhumiseen he keskittyivät työntekoon. Ollila toteaa, että naiset tyypillisesti hallitsivat tunne-elämän kaaosta siivoamisella.³⁰³ Delaney, Luptonin ja Tothin mukaan useat kotiäidit³⁰⁴ kertovat kuukautisia edeltävästä siivouspuuskasta.³⁰⁵ Psykologi Karen Paige toteaa, että vaikeimmista PMS-oireista kärsivät naiset, jotka ovat lasten kanssa kotona ja

²⁹⁸ Delaney & Lupton & Toth 1988, 48.

²⁹⁹ Skultans 1970, 642. Johnsonin mukaan 65% ja Millerin mukaan 31% tunne-elämän ongelmien syy löytyy lantion alueelta. Skultans kertoo erään yleislääkärin todenneen, että yllättävää kyllä luvut ovat suurin piirtein samoja kuin neuroosin esiintyvyys naisilla yleensä.

³⁰⁰ Delaney & Lupton & Toth 1988, 95-97, 102-103.

³⁰¹ H3, 33.20.

³⁰² H2, 40.30.

³⁰³ Ollila 2000,25.

³⁰⁴ Kyseessä amerikkalainen kotiäiti -kulttuuri 1970-luvulla.

³⁰⁵ Delaney & Lupton & Toth 1988, 84

toimivat perinteisessä äidin roolissa. Kotiäidit ovat Paigen mukaan herkempiä tarkkailemaan ja havaitsemaan kehonsa ja mielialojensa muutoksia kuin työssäkäyvät naiset. Tätä väitettä tukee eräs washingtonilainen gynekologi, joka on todennut Delaneylle, Luptonille ja Tothille, että naiset, jotka käyvät töissä kodin ulkopuolella kertovat hyvin harvoin kärsivänsä PMS-oireista.³⁰⁶

Haastateltavat esittävät arvelunsa myös siitä vaikuttaako parisuhteessa tai sinkkuna eläminen PMS-oireiden kokemiseen. Sadun mielestä:

*Näillä mun niin sanotuilla sinkkuystävillä mä en oo huomannu semmosta, että heillä korostuis se, että on kuukautiset tulossa... Hän (yksinelävä sisko) ei oo mitenkään kärttynen, ku hän asuu yksin niin ei hänel oo ketään kenelle hänen pitäis olla kärttynen.*³⁰⁷

Parisuhteessa elävä Minna puolestaan toteaa:

*Mä oon semmonen aaltoihminen, riippuu tietenkin kuinka asiat kotona sujuu, et jos on ongelmia vaikka parisuhteessa taikka harmittaa, taikka mietityttää enemmän joku asia, niin tuntuu et on kaksin verroin viäl herkimmillään.*³⁰⁸

Onko parisuhteella siis kuitenkin merkitystä siihen kuinka voimakkaina nainen kokee PMS-oireet? Tämän aineiston perusteella en voi ottaa asiaan kantaa, mutta ongelmaan ovat kiinnittäneet huomiota myös muut kuin haastateltavani. Vuonna 1965 Yhdysvalloissa tutkittiin 59 naista, jotka olivat tarkoituksellisesti pyrkineet vahingoittamaan itseään. Tutkimuksessa todettiin, että todennäköisimmin nainen yrittää itsemurhaa kuukautisia edeltävän seitsemän vuorokauden aikana. Mielenkiintoinen tulos oli, että suurin riski päätyä vahingoittamaan itseään kuukautisten aikana on naisilla, jotka elävät miehen kanssa.³⁰⁹

Vain sata vuotta sitten kuukautiset merkitsivät lääkäreiden mukaan sekä ruumiillista että henkistä häiriötilaa naisten elämässä. Tästä syystä he kehottivat naisia viettämään aikaansa vuodelevossa kuukautisten lähestyessä, niiden aikana ja myös muutaman vuorokauden niiden loputtua. Pisimmillään naisen oletettiin, Räsäsen tutkimien avio- liitto- ja seksuaalivalistusoppaiden mukaan, lepäävän vuoteessaan joka kuukausi vähin-

³⁰⁶ Delaney & Lupton & Toth 1988, 86-87. Kirjoittajat viittaavat tutkimukseen Paige, Karen: Woman Learn to Sing the Menstrual Blues. Psychology Today. September 1973, 41-46.

³⁰⁷ H4, 131.20.

³⁰⁸ H6, 15.30.

³⁰⁹ Delaney & Lupton & Toth 1988, 91.

tään viikon ajan. Vaatimuksen perustana oli ajatus, että naisten oli rajoitettava muuta toimintaansa, koska heidän energiansa kuukautisten aikana keskittyi lantion ja synnytyselinten alueelle.³¹⁰

Haastateltavat haaveilevat omasta tilasta kuukautisten aikana tai niiden kynnyksellä. Tilan haaveilu tuottuu esiin konkreettisen tilan kautta, mutta ymmärrän sen tarkoittavan sekä henkistä että fyysistä tilaa. Haastateltavat viittaavat kuukautismajoihin, joihin naiset perinteisissä kulttuureissa saatetaan eristää tai joihin nainen eristäytyy joikinkin päiväksi kuukautisten vuotovaiheen aikana.³¹¹ Satu kertoo lukemastaan romaanista:

Se oli jotenki hirveen helpottavaa, et hänel (romaanin päähenkilöllä) oli semmonen paikka, mihin hän meni. Vaik tää päähenkilö ei ite siitä tykänny, mut jotenki must se oli kauheen ihanaa, et silloin ku ne kuukautiset on ollu, niin mua aina harmittaa ... et just joku savimaja ois ihana.

Savimaja näyttäytyy naisten kertomuksissa paikkana, johon pääsee pakoon arjen vaatimuksia, kuten Satu jatkaa:

Ehkä se liittyy siihen, ku mä en koe itteeni silloin kauheen hehkeeks ja puhtaaks kuukautisten aikana. ... ja sit ehkä jotenki, nyt ku ei oo sitä omaa aikaa ittelle, niin sit se ois sellane, et jos joutuu menee jonneki pois, niin sen vois käyttää, et lukis kirjoj ja tekis välillä jotain. Et nyt ku tuntuu, et se oma aika jää niin vähäseks, et ehkä kaipaaki tietylä tavalla jotain sellasta omaa savimajaa.³¹²

Taru kertoo nuoren tytön tunnelmista kuukautisten aikana:

Siinä vaiheessa, ku ne alko, tuntu et ei suju mikään eikä huvittanu mikään. Mä olin aika lailla omissa oloissani. Silloin tosissaan en kyllä lähteny huoneestani mihinkään.³¹³

Tarun kommentti sai minut pohtimaan, onko nykypäivän perheenäidillä ollenkaan omaa tilaa. Nuoren tytön tila on hänen oma huoneensa. Koska aikuisella äidillä, Sadulla, ei tätä tilaa kotonaan ole, alkaa hän haaveilla omasta ”savimajasta”, voidakseen irrottautua

³¹⁰ Räisänen 1995, 179-180.

³¹¹ Delaney & Lupton & Toth 1988, 9-10.

³¹² H4, 67.45.

³¹³ H6, 32.00.

arjen haasteista edes hetkeksi, ollakseen yksin, ilman esimerkiksi puolisoa, jolle pitäisi olla kärttyinen. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että haastateltavat kokevat arjessa toimimisen kuukautisten aikana niin haastavaksi, että halu vetäytyä hetkeksi syrjään tuottuu tarinoihin mukaan välillisesti kuukautismajojen kautta. Ymmärrän tämän syrjään vetäytymisen toiveen ilmaisuna ympäristön vaatimusten ja henkilökohtaisen jakamisen välisestä epäsuhdasta.

3.5. En likaa petivaatteita ja huolehdin ehkäisystä

Kuinka tämä omaa rauhaa haluava, kärttyiseksi itsensä määrittelevä nainen suhtautuu fyysiseen läheisyyteen puolisonsa kanssa kuukautisten aikana? Forstadius toteaa, että Suomessa 1800–1900-luvun vaihteessa sukupuolinen kanssakäyminen kuukautisten aikana oli kiellettyä tai sitä pidettiin ainakin sopimattomana. Hänen aineistonsa mukaan ajanjakson 1910–1940 aikana oli edelleen mainintoja sukupuoliyhteyttä koskevista rajoituksista, mutta niitä esiintyi vähemmän kuin vielä vuosisadan vaihteessa. Forstadius epäilee, että sukupuoliyhteyden rajoittamista esiintyi tuolloin edelleen, mutta asiaa pidettiin ehkä liian arkaluontoisena tai itsestään selvänä, jotta sitä olisi mainittu. Naisten oli vuosisadan vaihteessa siinä määrin vaikea huolehtia henkilökohtaisesta hygieniasaan, että se varmasti osaltaan vaikutti yhdynnästä pidättäytymiseen vuodon ajaksi.³¹⁴

Kuten jo luvussa 2 totesin, uskonto säätelä aiemmin ihmisten jokapäiväisen elämän toimintoja, myös kuukautisten kanssa toimimista, huomattavasti enemmän kuin tänä päivänä. 1600-luvun Englannissa vallinneita kuukautisasenteita tutkinut Patricia Crawford toteaa, että tuolloin kirkko ja sen välittämät uskonnolliset selitykset kuukautisista vaikuttivat vahvimmin aikalaisten käsityksiin.³¹⁵ Uskonto vaikutti käytökseen ja asenteisiin ja siihen turvauduttiin elämän kaikissa tilanteissa. Kristityn tuli suojella terveyttään ja moraaliaan.³¹⁶ Raamatun viittauksista löytyi apu. Viittauksille oli tuolloin ominaista rajan asettaminen pyhän ja epäpyhän välille. Kirkonmiehet puhuivat kansalle muun muassa Mooseksen asettamasta yhdyntäkiellosta kuukautisten aikana.³¹⁷ Mooseksen 3. kirjan käännöksessä todetaan: ”Kun naisella on kuukautisvuoto, hän on epäpuhdas seitsemän päivää.” Raamatun mukaan myös yhdyntää kuukautisten aikana tuli välttää: ”Jos mies makaa kuukautistilassa olevan naisen kanssa ja yhtyy häneen, he ovat

³¹⁴ Forstadius 1986, 54, 56-57, 61-62.

³¹⁵ Crawford 1981, 49.

³¹⁶ Harley 1996, 273.

³¹⁷ Crawford 1981, 57-58.

molemmat paljastaneet naisen veren lähteen. Heidät on poistettava kansansa keskuudesta.”³¹⁸ 1600-luvun Englannissa kuukautisten ajateltiin olevan erityisen vaarallisia naisen partnerille. Kuukautisveren ajateltiin olevan myrkyllistä, saastaista nestettä. Menstruoiva nainen oli tabu, kirouksen symboli.³¹⁹

Skultans kritisoi Helena Deutschin vuonna 1965 esittämää väitettä, jonka mukaan varsin yleinen uskomus on, että yhdynnässä syntyy myrkyllisiä aineita, jotka naisen elimistö poistaa kuukautisten muodossa. Deutschin mukaan tämä näkemys kuvastaa seksuaalisuuteen yleisemmin liitettävää syyllisyyden tunnetta, joka synnyttää puhdistautumisen ja syntien sovittamisen tarpeen.³²⁰ Vielä ainakin 1970-luvulla, jolloin Delaney, Luptonin ja Tothin kirjoittama *The Course* ilmestyi ensimmäisen kerran, oli edelleen monissa sekä alkuperäis- että eurooppalaisissa kulttuureissa vallalla uskomus, että sukupuoliyhteys menstruoivan naisen kanssa on vaarallista. Vaikka kyseinen uskomus on lääketieteellisesti osoitettu paikkansa pitämättömäksi, silti osa naisista kieltäytyy edelleen seksistä kuukautisten aikana. Yleisin selitys, joka kieltäytymiselle annetaan, ei ole sen vaarallisuus miehelle, vaan sen likaisuus.³²¹

Haastattelemi naiset määrittävät likaisuuden kuukautisvuodon aikana veritahroista johtuvaksi esteettiseksi likaisuudeksi. Likaa ei ymmärretä enää symbolisena uhkana, vaan konkreettisena, elämiseen todellisesti liittyvänä likana.³²² Yhdyntä kuukautisten aikana ei ole enää suomalaisessa kulttuurissa symbolisen likaisuuden ja vaarallisuuden takia tabu, vaan sen kuvataan olevan konkreettisesti *sotkusta, sottasta, tuhrusta ja likasta*. Seuraava lainaus Merjan kertomuksesta kuvaa hyvin haastateltavien keskimääräistä käytännöllistä näkemystä seksistä kuukautisten aikana:

*Sitä nykyään jotenki vähän kattoo. Et ei, se on niin tuhrusta sitte. Sit sitä joutuu pesemään niin monet lakanat. Et kyllä sitä malttaa sen muutaman päivän odottaa. Mut ei siin oo mitään tabua sillä lailla, et ei vois jos tekee mieli. Kyllä seksiä voi harrastaa sitte vaik olis minkälaiset veriroiskeet seinissä. Mutta ehkä sitä on tullu sen verran laiskemmaks, et ei viitsi enää sitä siivoomista harrastaa.*³²³

³¹⁸ Raamattu, 3. Moos.15:19, 3. Moos. 20:18.

³¹⁹ Crawford 1981, 60-61.

³²⁰ Skultans 1970, 647. Skultans viittaa Deutsch, Helena: the psychiatric component in gynaecology. Teoksessa *Neuroses and character types*. Hogarth Press. London 1965.

³²¹ Delaney & Lupton & Toth 1988, 20, 23. Ks. myös Douglas 2000, 222-223; Kabata 2002, 74-75.

³²² Ks. symbolisen ja konkreettisen lian erottelusta Douglas 2000, 239-240

³²³ H10, B40.02.

Delaney, Lupton ja Toth toteavat, että kuukautiset voivat olla naiselle myös hyväksyty tapa torjua rakasteluehdotus.³²⁴ Omassa aineistossani tämä ei tule esille. Enemmänkin asia on päinvastoin, miehiä yököttää seksi kuukautisten aikana: *Mies ei tykänny... hän koki sen semmosena erittäin sottasena touhuna... hän siihen kyllä tokas, että ootetaan kuukautiset, ku ne loppuu. Hän koki sen pahana, mul ei ollu mitään väliä* toteaa Taru.³²⁵ Myöskään Tainan mies ei halua seksiä kuukautisten aikana, koska: *Sit sitä yököttää, jos se näkee. Et se oksentaa muutenki. Se on hirveen herkkä.*³²⁶ Myös Delaney, Lupton ja Toth toteavat, että miehet saattavatkin olla syy siihen, ettei pariskunta harrasta yhdyntää kuukautisten aikana: *Miehet eivät halua.*³²⁷ Kumpi siis tänä päivänä lausuukaan sanat *not tonight Dear?*

Monet haastateltavista kertovat, että *ei se silloin nuorempana juurikaan vaikuttanu, et silloin ei ollu niin väliä*³²⁸ *ja ollaan sitä joskus ennen lapsia*³²⁹. Kaiken kaikkiaan *se kuuluu tähän nuoruuteen ja rakastumiseen...*³³⁰ Rakastelu kuukautisten aikana kuuluu siis nuoruuteen, hullaannuttavan rakastumisen aikaan, ei aikuisen arkeen, jossa pitää pestä itse lakanat. Tässä puheessa kuvastuu mielestäni selkeästi Jallinojan määrittelemä moderni säädyllyisyys. Nuoruus on ikävaiheena hetkellinen 60-luvun liberaalisuus, ennen kuin aikuisuuteen liittyvät, pinnan alla olevat, viktoriaaniset äänet kertovat: eihän tämä ole sopivaa.

Yhdyntään, rakasteluun, sukupuoliyhteyteen, mitä termiä nyt kukakin sitten käyttää, liittyy väistämättä erilaisten ehkäisyvaihtoehtojen pohdinta. Viime kädessä nainen kantaa ruumiissaan epäonnistuneen ehkäisyn seuraukset. Valtaosa käytettävistä olevista ehkäisymuodoista aiheuttaa muutoksia naisen ruumiissa ja siksi niiden tarkastelu myös tässä tutkimuksessa on tärkeää. Tarkastelen tässä vain niitä ehkäisymuotoja, joiden haastateltavat ovat kertoneet muuttaneen heidän kokemustaan kuukautisista.

Eri ehkäisyvaihtoehtojen tarkastelu ja itselle parhaan mahdollisen vaihtoehdon valitseminen on melko uusi asia naisen kokemusmaailmaa tarkasteltaessa. Suomalaisen perhesuunnittelun historiaa tutkinut Marketta Ritamies toteaa, että vuosina 1910–1964 Suomessa alettiin tiedostaa laajemmin, että perhettä oli lupa ja mahdollisuus suunnitella. Hedelmällisyyslukujen kehityksen perusteella voidaan Ritamiehen mukaan päätellä, että ehkäisykäytännöt alkoivat Suomessa yleistyä 1930-luvulla. Lapsilukua säänneltiin

³²⁴ Delaney & Lupton & Toth 1988, 23.

³²⁵ H6, 44.52.

³²⁶ H3, 52.27.

³²⁷ Delaney & Lupton & Toth 1988, 27.

³²⁸ H10, B40.02.

³²⁹ H4, 103.13.

³³⁰ H1, 59.22.

tuolloin enimmäkseen keinoin, jotka eivät edellyttäneet erityisten ehkäisyvälineiden käyttöä. Parit turvautuivat keskeytettyyn yhdyntään, pidättäytymiseen ja varmoihin päiviin. Erilaisten mekaanisten ja kemiallisten ehkäisyvälineiden käyttö alkoi myös lisääntyä. Kondomi ja pessari sekä erilaiset sienet, huuhtelut ja kemialliset aineet toivat uusia mahdollisuuksia ehkäisyyn.³³¹

Suomalaisten seksuaalinen vapaus lisääntyi 1960-luvun seksuaalivallankumouksen myötä. Seksuaalisuuteen liittyvät käsitykset vapautuivat; yhdynnän ehtona ei enää useinkaan pidetty avioliittolupausta, ehkäisyvälineiden kehittyminen vapautti parit nauttimaan sukupuolielämästä ja naisten aktiivisempi rooli sukupuolielämässä hyväksyttiin. Ritamiehen mukaan ehkäisy pillerin markkinoilletulo 1960-luvulla ja kierukan 1970-luvun alussa muuttivat ehkäisykäytäntöjä ratkaisevasti. Ehkäisyn käyttö alkoi etääntyä yhdyntätapahtumasta, ja ehkäisyvastuu siirtyi pääasiassa naiselle. 1980-luvun lopussa käytetyimmät ehkäisymenetelmät Suomessa olivat ehkäisy pillerit, kierukka ja kondomi.³³²

Ritamies toteaa, että vuoden 1965 jälkeen, eli kaudella jolloin haastatteleman naiset ovat aloittaneet sukupuolielämän, sukupuoliasioita ja ehkäisyä koskeva tietämys on parantunut ja markkinoille on tullut entistä luotettavampia ehkäisymenetelmiä.³³³

Tästä huolimatta aineistoni perusteella näyttäisi, että Delaney, Luptonin ja Tothin väite, jonka mukaan murrosikäisen tytön kodissa ruumiin kehitykseen liittyvistä asioista ei käydä yleistä normaalia keskustelua, vaan siihen viitataan ”kuiskaamalla”, pitää aivan paikkansa.³³⁴ Ehkäisyasioistakin haastateltaville on kotona kerrottu peitellysti, mutta varoittavaan ja käskevään sävyyn. Merjan äiti aina varotti, et miehet kyttää vaan sitä yhtä asiaa. Et se oli oikeestaan semmonen ainut mitä äiti (opetti).³³⁵ Paulan samat neuvot eivät olleet juuri kummoisempia:

Mun äidiltä saama ehkäisyneuvo oli semmonen, et me oltiin sitte käyty kaupungissa asioilla ja sitten käytiin äidin työpaikalla hakemassa jotain tavaraa. Sitte me oltiin lähössä siitä työpaikalta, niin siinä oli kerrostalo ja siinä sitte lähti just semmonen hyvin nuoren näkönen nainen, joka pani lasta kärryyn. Niin äiti sitte sano, että katohan, ettei sulle

³³¹ Ritamies 2006, 192, 196, 208, 295.

³³² Ritamies 2006, 228-230, 274, 285, 296-7.

³³³ Ritamies 2006, 296.

³³⁴ Delaney & Lupton & Toth 1988, 107.

³³⁵ H10, B06.46.

*sitte käy tuolla lailla. Se on varmaan suurin ehkäisyvalistus, minkä mä oon kotoa saanut. Että kyl mää muualta sen tiedon oon kuitenkin sitte saanut.*³³⁶

Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan liki puolet alle 25-vuotiaista käytti tutkimushetkellä ehkäisytabletteja ja 25–29-vuotiaistakin vielä runsas kolmannes. 35–39-vuotiaista enää 12 % ja 40–44-vuotiaista 6 % käytti ehkäisytabletteja.³³⁷ Tablettien käyttö painottuu siis selkeästi nuorempiin ikäryhmiin. Luvussa 2 totesin, että joillekin tytöille tablettien aloittaminen on tuonut aikuistumisen tunteen, tunteen siitä, että hallitsee oman ruumiinsa toimintaa ja omaa elämää. Riikka jatkaa vielä samasta aiheesta: *Vuodot tuli säännöllisesti, osas aina varautuu siihen ja kivut hellitti. Alko olla ihan sellasta suht normaali elämää.*³³⁸ Elämän hallinnan kokemus löytyy myös lomamatkoja kuvaavista kertomuksista. Matkalla valuvat kuukautiset *inhottavat ja ärsyttävät*. Tabletit mahdollistavat valinnan teon, kuten Riikka toteaa: *Kyl mä mielummin siirsin niitä, kun viikon olin kuukautisissa etelän auringossa.*³³⁹ Tablettien ehkäisyvarmuuden kanssa voi kuitenkin tulla ongelmia, kuten Satu kuvaa:

*Meni oikeestaan ihan hyvin, mut sit rupes tulee tämmöstä, et mä en muistanu ottaa niitä, ja mul oli aika paljo päänsärky niitten kans. Todettiin (miehensä kanssa), et mun hektisellä aikataululla ja mun muistamisella se on parempi, et se on joku sellanen jota ei tarvi muistaa.*³⁴⁰

Kierukkaa käyttäessä ei tarvitse päivittäin muistaa huolehtia ehkäisyvarmuudesta. Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan yli 30-vuotiaiden ikäryhmässä kierukan käyttö alkaa olla selvästi suurempaa kuin ehkäisytablettien.³⁴¹ Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että kierukan käyttöä ei suositella synnyttämättömille naisille.³⁴² Monet haastateltavista ovat käyttäneet ensimmäisen synnytyksensä jälkeen kuparikierukka tai pohtineet sen käyttöä. Taru kertoo kokemuksestaan:

Kuparikierukka asennettiin (ensimmäisen lapsen jälkeen). Sen asennuksen jälkeen se lääkäri kysy, että minkälaisia kuukautisia sulla on ollu. Mä, että tosi runsaat. Sitte se

³³⁶ H2, 28.45.

³³⁷ Kansanterveyslaitos 2004, 54.

³³⁸ H1, 10.29.

³³⁹ H1, 34.30.

³⁴⁰ H4, 06.40.

³⁴¹ Kansanterveyslaitos 2004, 55.

³⁴² Ks. esim. Ritamies 2006, 270.

*vaan pudisteli päätänsä, että voi voi ku ois tullu tää puheeks aikaisemmin, ... tää kuparikierukka voi sitte lisätä vielä sitä kuukautisten määrää.*³⁴³

Tarun elämä kuparikierukan kanssa ei ollut helppoa: *Vuoto oli ihan mieletöntä, asuin vessassa ensimmäiset kolme päivää.*³⁴⁴ Kokemuksestaan huolimatta Tarulle laitettiin toisen synnytyksen jälkeen kuparikierukka uudestaan. Hän kertoo:

*Oli taas se tilanne sen (synnytyksen) jälkeen, se ehkäisy asia. Mulla oli silloin jo tietoo hormonikierukasta, mut se oli ihan älyttömän kallis. Mä jotenki koin, et mul ei oo tohon rahaa, taikka sit mä en edes kehdannu kysyä mun mieheltä sitä rahaa. Mä koin et tää on mun juttu, et mun tarvii se ite kustantaa. Niin sit mä taas otin kumminkin sen kuparikierukan*³⁴⁵

Lääketieteen kehittymisen myötä ehkäisyyn liittyvät valinnan mahdollisuudet ovat laajentuneet. Kehitetyt ehkäisykeinot ovat olleet pääosin naisten käyttöön tarkoitettuja, ja siten naisen vastuu perhesuunnittelussa on keskeinen.³⁴⁶ Valinnan mahdollisuus sisältää aina myös ajatuksen valinnan pakosta.³⁴⁷ Taru kokee edellisessä lainauksessa sekä henkisen päätöksenteon että rahallisen vastuun olevan itsellään. Kontula kuitenkin toteaa, että 1990-luvun lopulla nuoret olivat jo valmiita jakamaan ehkäisyvastuun tasan kummallekin osapuolelle.³⁴⁸ Seuraavassa Satu kuvaa tilannetta, jossa periaatteessa vastuu ehkäisystä kannetaan yhdessä. Hänen kertomuksestaan kuitenkin kajastaa läpi ajatus, että vastuu on viimekädessä Sadulla itsellään. Pariskunta on päätenyt siihen, ettei perheen lapsiluku enää kasva, mutta Satu kuitenkin elättelee vielä ajatusta pikku prinsessasta. Sterilisaatiosta mahdollisena ehkäisykeinona on myös ollut perheessä puhetta:

*Mut ei me varmaan kumpikaan oltais oltu valmiita siihen. Saatikka et mun miehelle ois tehty. Et en usko, et hänkään ois ollu siihen (valmis). Et tää (hormonikierukka) oli meidän perheelle sopiva ratkasu tällä hetkellä*³⁴⁹

---

³⁴³ H6, 56.40.

³⁴⁴ H6, 02.40.

³⁴⁵ H6, 58.40.

³⁴⁶ Ritamies 2006, 265-266; Helsingin Sanomat 20.11.2006: Vapaus kasvaa ehkäisyssä.

³⁴⁷ Hockey & James 2003, 155.

³⁴⁸ Kontula et.al. 2001, 81.

³⁴⁹ H4, 45.04.

Naisen sterilointi suoritetaan yleensä tukkimalla mekaanisesti munanjohtimet. Sterilisaatio voidaan saada aikaan myös kohdunpoistolla. Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan sterilisaatioiden määrä on lähes puolittunut vuodesta 1996 vuoteen 2002. Osaltaan tätä selittää miesten sterilisaatioiden määrän kasvu, osaltaan hormonikierukan käytön yleistymisen. Tutkijoiden mukaan myös synnytysten siirtyminen yhä vanhemmalle iälle vaikuttaa sterilisaatioiden määrän vähenemiseen. Naiset haluavat säilyttää mahdollisuuden lastentekoon myös iäkkäämpinä.³⁵⁰

Kohdunpoisto on aiemmin ollut runsaiden, terveydelle haitallisten kuukautisten yleisin hoitomuoto. Hormonikierukan teho runsaiden kuukautisten hoitomuotona on lähes kohdunpoiston luokkaa³⁵¹ ja sen on todettu olevan myös kustannustehokas vaihtoehto kohdunpoistolle³⁵². Haastattelemistani naisista moni on kärsinyt runsaista kuukautisista, mutta yksikään heistä ei kerro, että kohdunpoistoa olisi esitetty heille runsaiden kuukautisten hoitovaihtoehtoksi. Hormonikierukka onkin korvannut kohdunpoistot runsaiden kuukautisten ensisijaisena hoitomuotona.

Haastateltavien kokemus hormonikierukan käytöstä jakautuu kahteen, joskaan ei kovin tarkkarajaiseen, ryhmään. Naiset kokevat kuukautisvuodon selkeän vähenemisen tai loppumisen hormonikierukan myötä joko helpottavana tai kielteisenä ajatuksena. Vuodottomuuteen liittyy sekä positiivisia tuntemuksia että negatiivisia tunteita jopa pelkoa. Myös normaaliuden käsite pohdituttaa; miten ruumiini tulisi normaalisti toimia hormonikierukan asettamisen jälkeen?

Osa haastateltavista, erityisesti naiset, joilla kuukautiset ovat olleet runsaat, kokevat hormonikierukan käytön erittäin helpottavana, koska vuodot vähenevät tai niitä ei tule ollenkaan. Esimerkiksi Paula, jolle hormonikierukka on laitettu jo toisen kerran kertoo, että hormonikierukka *tuntu niin suurelta helpotukselta tähän naisen elämään. Mä oon ollu siihen tyytyväinen ja halunnut sitten käyttää sitä niin kauan kun se on tarpeen.*³⁵³ Samanlaisia kokemuksia välittyi myös ensikäyttäjiltä, joilla hormonikierukka on ollut vasta vähän aikaa, kuten Satu kertoo: *Vast kuukaus on menny, mut nyt ainaki näyttää hyvältä. Jotenki mä ajattelen, että (nyt on) viis vuotta sellasta lepposaa aikaa. ... Tällä hetkellä luulen, et en palaa mihinkään muuhun ehkäisykeinoon.*³⁵⁴

³⁵⁰ Kansanterveyslaitos 2004, 61.

³⁵¹ <http://www.kapahoito.fi/kh/kapahoito?suositus=hoi50033> 9.9.2005.

Kohdunpoiston myötä 100 %:lla ja levonorgestreelia vapauttavan kohdun sisäisen ehkäisimen myötä 98 %:lla potilaista vuoto vähenee.

³⁵² Hurskainen & Paavolainen 2001, 1267.

³⁵³ H2, 02.03.

³⁵⁴ H4, 45.04.

Joskus oma keho ei kuitenkaan toimi niin kuin mainoslehtisessä kerrotaan. Oinaan mukaan naisella on tarve tietää ovatko he normaaleja, toimiiko heidän ruumiinsa normaalisti? Ruumiintoiminnan muutostilanteessa, kuten kuukautisten alkaessa tai esimerkiksi hormonikierukan käytön alkuvaiheessa, on vaikea tietää mikä on normaalia, miten ruumiin tulisi toimia.³⁵⁵ Taina kuvaa pettymystään, kun kuukautiset tulevat hormonikierukasta huolimatta miten milloinkin. Hänen ruumiinsa ei toimi siten kuin hän ymmärtää, että sen tulisi toimia.

*Mä oon vaan pettynyt tähän omaan elimistööni, et se ei reagoi niinku yleensä naisten elimistöt reagoi kierukkaan ja sit on helppo elämä seuraavat viis vuotta.*³⁵⁶

Osa haastateltavista taas kokee hormonikierukan käytön jopa ahdistavana, kuten luvussa 2 kuvattu Merja, joka poistatti hormonikierukan, koska ei kokenut vuodotonta olotilaa normaalina tai terveenä. Riikka puolestaan on pohtinut hormonikierukan laittamista, jotta hän pääsis vähän helpommalla. *Oishan se ihan kiva vaihtoehto.* Jokin Riikkaa kuitenkin epäilyttää:

*Mä oon miettiny tätä asiaa jo useemman vuoden. Jotenki ois kiva, kun ne (kuukautiset) ois pois, koska ne on aika rasittavat välillä ne vuodot kaiken suhteen. Mut toisaalta en mä tiedä sitte, että elämä ilman niitä, osaisko sitä olla. ... Mut hormonikierukas mua vähän viel jännittää, se et jos ne kuukautiset jää pois, mitä sille hormonitoiminnalle tapahtuu? Et jos, ei niin varmaan käy, mut jos mä haluunkin raskaaks ja ottais hormonikierukan pois, niin vaikka tiedän, et normaalisti (kuukautiset) palautuu, mut kuitenkin semmonen pieni ajatus ehkä, et jos ne jää kokonaan pois ja taas jos ne lähtee uudestaan päälle, että ihan niinku terveyden kannalta. Et onks se kauheen järkevää tai kauheen terveellistä.*³⁵⁷

Hormonikierukan markkinoille tulon myötä naisille on tullut ensi kertaa mahdolliseksi valita haluavatko he kuukautisten olevan läsnä arjessaan, vai haluavatko he lähes tai kokonaan poissaolevat kuukautiset. Aineistoni perusteella kumpikin valinta on yhtä mahdollinen ja haluttava. Merkittävää on, että naiselle on hormonikierukan myötä tullut mahdollisuus todella valita kuinka hän haluaa ruumiinsa toimivan. Kaiken kaikkiaan ehkäisymenetelmien kehittyminen on tuonut naiselle mahdollisuuden suojautua ei

³⁵⁵ Oinas 2001, 83, 93, 202.

³⁵⁶ H3,75.25.

³⁵⁷ H1, 00.00 & 48.26.

toivotulta raskaudelta, josta naiset aineistoni perusteella edelleen kokevat olevansa viime kädessä vastuussa yksin, esimerkiksi silloin jos toinen osapuoli ei halua lasta.³⁵⁸ Ehkäisyn lisäksi ehkäisyvalmisteet vaikuttavat myös kuukautisiin eri tavoin. Pillereitä käytettäessä kuukautisvuoto tulee säännöllisemmäksi ja kivuttommaksi. Kuparikierukan käyttäjillä vuoto yleensä lisääntyy ja hormonikierukkaa käytettäessä vuoto vähenee selvästi tai loppuu kokonaan. Eri elämänvaiheissa nämä vaikutukset koetaan eri tavalla omaan elämään sopiviksi tai sopimattomiksi.

---

³⁵⁸ Esim. H6 46,20-55,50. Taru kertoo raskaudestaan. Hän oli 20-vuotias ja päättänyt saada lapsen yksin, kun mies ei sitä halunnut. Taru toteaa: *Me erottiin... mul tuli kauheen vahva olo että kyllä mä selviän tästä... uhosin sitä ittekseni, et musta tulee yksinhuoltaja*. Tarun raskaus päättyi keskenmenoon.

4. PUHETTA, TIETOA, VERTAILUA

4.1. Kanssakokijat ja yksityisen tilan vaikuttajat

Edellisessä luvussa totesin, että kuukautisiin liittyvä häpeäntunne on kulttuurin syvära-kenteessa. Yleinen väite on, että seksuaalisuudesta puhuminen on salailtavaa, että se suljetaan keskustelun ulkopuolelle. Foucault kuitenkin toteaa, että 1700–1800-luvuilla muun muassa lääketieteen ja rikosoikeuden sisällä puhe sukupuolisuudesta lisääntyi. Sukupuolisuutta alettiin valvoa ja kontrolloida. Siitä tuli varoittelun, suojelun ja paran-tamisen kohde. Siitä pakotettiin puhumaan kasvattajien, lääkäreiden, viranomaisten ja kirkonmiesten toimesta. Sukupuolisuus oli Foucault'n mukaan modernissa yhteiskun-nassa salaisin sala, josta jokaisen oli pakko puhua.³⁵⁹ Salaisin sala ja puhumisen pakko näkyvät myös omassa aineistossani, mutta niiden rinnalle on tullut ehkä enemmän sävy-jä. Julkinen tunkeutuu yhä enemmän yksityisen alueelle, mutta samanaikaisesti henki-lökohtaisen raja hakeutuu kohti julkisuutta.

Elämäkerrallinen kerronta on oman elämän arviointia, jossa kuvataan eri elä-mänvaiheita ja -kokemuksia. Tarinoissa astuu Vilkon mukaan esiin omaelämäkerralli-sesti merkittäviä toisia, jotka osallistuvat tapahtumiin, joiden kanssa tai kautta arvioi-daan elettyä elämää.³⁶⁰ Yksilön socialisaatioprosessi tapahtuu vuorovaikutuksessa eri toimijoiden kanssa. Tässä luvussa tarkastelen haastateltavien omaelämäkertoissa esitte-lemiä merkittäviä toisia, jotka ovat olleet kuukautiselämässä mukana esimerkiksi tie-donlähteenä, kanssakokijana tai vertailupintana, läsnä ja kokemukseen vaikuttavina te-kijöinä, merkittävänä, jonain, jonka haastateltava muistaa. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen henkilöitä, jotka nousevat haastateltavien kuukautiselämäkerroissa tärkeiksi henkilöiksi. Tarinaan kutoutuvat mukaan äiti, isä, sisarukset, omat lapset, puoliso sekä tyttökaverit ja naiset yleensä. Toisessa alaluvussa tarkastelen julkisia instituutioita ja niiden edustajia: mediaa, koululaitosta ja opettajia, sekä terveydenhuoltoa, lääkäreitä ja terveyden- tai sairaanhoitajia. Minulla on haastattelujen jälkeen tunne, että voin luoki-tella itseni kuuluvaksi niiden naisten joukkoon, joiden kanssa kuukautisista puhutaan. Mutta koska tutkijan roolissa edustan julkista instituutiota, käsittelen omaa rooliani ja haastatteluiden kuukautiskokemuskerrontaa toisessa alaluvussa.

---

³⁵⁹ Foucault 1999, 28-32.

³⁶⁰ Vilko 1997, 196-197.

1800-luvulla perheen tärkeimpänä tehtävänä ajateltiin olevan lasten kasvattaminen siveellisiksi ihmisiksi ja kansalaisiksi. Mikäli perhe tämän tehtävän onnistui hyväksytysti hoitamaan, osallistui se omalta osaltaan yhteiskunta- ja valtioelämän siveellisyyden ylläpitoon. Siveellisyydellä ei tarkoitettu tuolloin vain sukupuolista siveellisyyttä, vaan sillä viitattiin kaikkeen moraalisesti positiiviseen, yleisesti ottaen hyvään tapaan ja ihmisten hyveisiin. Snellmanin valtio-opin mukaan äitiys, lastenkasvatus ja perheen piri edustivat pysyvyyttä. Perheen onni riippui siitä, miten hyvin nainen ymmärsi kutsuksensa kotona. Yhteiskunnan ja valtion onnen ajateltiin riippuvan perheyksikön siveellisestä tilasta, josta huolehtiminen oli naisen vastuulla. Perheen katsottiin olevan yhteiskunnan siveellisyyden perusta. Perheen sydämenä ja sieluna oli nainen, vaimo, emäntä ja äiti, joka synnytti sukuun lapsia ja jonka tuli huolehtia lasten kristillisestä ja moraalista kasvatuksesta. Perheessä lapset oppivat naisena ja miehenä olemisen kulttuuriset ja yhteiskunnalliset sisällöt.³⁶¹

Äidin roolia siveelisyyskasvatuksen antajana korostettiin 1900-luvun alussa sillä perusteella, että äiti oli lasten arjessa läsnä. Ellen Sandelin toteaa vuonna 1903 julkaistussa teoksessa *Nuorisomme siveellisestä kasvatuksesta* aiheesta seuraavasti:

*... Edellyttää tarkinta huomaavaisuutta vanhempien, semminkin äidin, puolelta, koska hän enimmäkseen seurustelee ja puhuu lasten kanssa. Jos siis äiti huomaa toisen tahi toisen sattuman johdosta, että hänen lapsensa puhuvat näistä asioista, tahi jos he, onnellista kyllä, suorastaan kysellen kääntyvät hänen puoleensa, niin älköön hän kieltäytykö velvollisuudestaan, joka tässä kohden on selittää lapsille hellällä, hienotunteisella, arka-
luontoisella tavalla se, minkä tahtovat tietää.*³⁶²

Männistön tutkimissa nuorille tytöille suunnatuissa oppaissa 1900-luvun alussa osasyllisiksi tyttöjen vaaralliseen tietämättömyyteen oman ruumiinsa erityispiirteistä todettiin äidit, jotka laiminlöivät liian ujoina ja väärän häveliäisyyden vallassa heille määrätyn opastamistehtävän.³⁶³ Tilanne ei juurikaan ole vuosisadan kuluessa muuttunut. Haavio-Mannilan ja Kontulan mukaan tilastollisesti näyttäisi siltä, että 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneistä yhä harvemmat ovat kokeneet saaneensa lapsuudenkodistaan

---

³⁶¹ Häggman 1994, 179-181, 185, 188.

³⁶² Sandelin 1903, 15-16.

³⁶³ Männistö 2003, 40.

riittävästi seksuaalisuutta koskevaa tietoa.³⁶⁴ 1970-luvun nuoret odottivat tutkimuksen mukaan vanhemmiltaan luottamusta, ymmärtämystä ja sukupuoliasioiden avointa kertomista. Kuitenkin vain neljäsosalle tytöistä oli tuolloin heidän oman kokemuksensa mukaan kerrottu kotona seksuaalisuuteen liittyvistä asioista avoimesti ja rehellisesti ja vain 24 % tytöistä oli saanut neuvoja äidiltään.³⁶⁵

Ritamiehen mukaan 1900-luvun alussa vanhemmat eivät juurikaan puhuneet sukupuoliasioista lapsilleen. Tuolloin ajateltiin, että pitämällä nuoret tietämättöminä sukupuoliasioista, voitaisiin heidän sukupuolista käyttäytymistään valvoa paremmin.³⁶⁶ Forstadius toteaa, että kodeissa on tapahtunut muutos avoimempaan suuntaan. Hänen tutkimukseensa osallistuneista naisista, jotka ovat syntyneet vuosina 1887–1935, jo hyvin moni oli kertonut omille tyttärilleen kuukautisista ennen niiden alkamista. Suuri osa niistä, jotka eivät olleet tyttärilleen asiasta puhuneet, eivät olleet itsekään saaneet kotoa tietoa. Forstadius toteaa, että vaikenemisen perinne jatkui.³⁶⁷

Kiinnitin myös omassa aineistossani huomiota siihen, kuinka eräät haastateltavista kertovat, etteivät he ole saaneet äidiltään minkäänlaista informaatiota kuukautisista. Naiset eivät kertomansa mukaan ole myöskään voineet puhua äitinsä kanssa mistään kuukautisiin tai seksiin liittyvistä asioista. Kuitenkin heidän kertomuksissaan nousee esiin kohtia, joissa äiti on kuukautisista puhunut. Merjan tarina saa toimia tästä esimerkkinä:

*Ei äidin kans voinu puhuu tämmösist asioista. Äidiltä en oikeestaan oo saanu mitään sellasta informaatioo mikä liittyis ylipäänsä naiseuteen. Se ei ainakaan puhunu mitenkään silleen, et ois jääny jotain semmosta oikeeta informaatioo mieleen. Jos äiti puhu jotain, niin se oli negatiivista, et kaikki naiseuteen liittyvä oli negatiivista ja ikävää ja semmosta, et naiset on marttyyrejä. Eikä mitään asiallista tietoo siitä, mitä oli olla yleensä nainen edes fyysisesti, et ei synnytyksestä, ei mistään.*³⁶⁸

Merja kertoo kuitenkin erilaisista tapahtumista, joista hänen äitinsä on hänelle kertonut. *Äiti kerto sitte huvittuneena myöhemmin (siskon kuukautisten alkamisesta). ... äiti kertoi, että hänen äitinsä ja tätinsä on kakskytluvulla kulkeneet ilman alushousuja. Ne on*

³⁶⁴ Haavio-Mannila & Kontula 2001, 66–67.

³⁶⁵ Taipale 1971, 160; Saviaho 1971, 120.

³⁶⁶ Ritamies 2006, 170.

³⁶⁷ Forstadius 1986, 40–41.

³⁶⁸ H10, B06.43.

*ollu pitkissä hameissa ilman alushousuja. ... Se on harmi, et äiti ei oo kyennyt kertomaan siitä, miten ne on suhtautunu kuukautisiinsa.*³⁶⁹

Merjan kertomusta tarkastellessani havaitsen, että äiti on puhunut kuukautisiin liittyvistä asioista, mutta ei sillä tavalla kuin Merjan mielestä olisi ehkä ollut tarpeen. Haavio-Mannilan ja Kontulan mukaan sukupuoliasioihin liittyvää tiedon määrää ja laatua arvioidaan vanhemmalla iällä tiukempien kriteerien avulla kuin nuorena. He toteavat, että ilmiössä on todennäköisesti kyse siitä, että omat muistikuvat lapsuudenkodista eivät enää sovi joukkotiedotuksen luomaan uuteen kulttuuriseen ihannemalliin kotien tehtävästä seksuaalikasvatuksessa.³⁷⁰ Onko Merjan tapauksessa kyse tästä ilmiöstä, en tiedä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että seksuaalisuus voi samanaikaisesti olla puheessa läsnä ja poissaoleva. Uskon, että tämä liittyy myös kulttuuriseen malliin, asiasta ei ollut sopivaa puhua. Kuten Merjan kanssa saman aikakauden haastateltava Paula toteaa:

*Mä oon sitä mieltä, että mä en oo koskaan sitä (kuukautisista) äidille kertonu. ... Mulla on kuitenkin hyvin mukava ja semmonen herttanen äiti, että ei se mitään semmosta pelottavaa oo. Joku tämmönen ehkä opittu häveliäisyys tätä asiaa kohtaan vois olla se (syy).*³⁷¹

Kokemus äidin vaikenemisesta saattaa johtua myös siitä, että naisten elämäkertakerronnassa äidit yleensä Vilkon mukaan vaikuttavat olevan arjen jatkuvan läsnäolon vankeja. Vilkkko pohtii pakenevatko äitiä koskevat muistot muistelijaa? Samaistuuko nainen oman äitinsä toimintoihin, etenkin huolenpitotehtäviin siinä määrin, ettei hän pysty irrottamaan arjen kulusta erillisiä eläväisiä muistoja?³⁷² Omassa aineistossani, kuukautiselämäkerroissa, äiti on esillä, mutta taustalla, varmistelijan ja auttajan roolissa, ei aktiivisena toimijana. Äiti on mukana tyttärensä kuukautiselämäkerrassa arkisena tukena, henkilönä, joka opastaa huolehtimaan hygieniasta ja pukeutumaan oikein kuukautisten aikana sekä henkilönä, joka tulee mukaan kauppaan ostamaan ensimmäisiä kuukautissuojia. Äidiltä on saatu käytännön neuvoja, mutta sukupuolisuuteen tai naiseksi kasvamiseen eivät haastateltavien äidit ole opastusta antaneet. Myös Brumberg toteaa, että äidit painottavat tytoilleen hygieenisyyttä, näkyvää puhtautta, tahrattomia vaatteita,

³⁶⁹ H10, B06.43; B46.08.

³⁷⁰ Haavio-Mannila & Kontula 2001, 67-68.

³⁷¹ H2, 21.13.

³⁷² Vilkkko 1997, 221-224.

kehon ulkoisen puolen hallintaa sen sijaan, että he kertoisivat kuukautisten sisäisistä merkityksistä.³⁷³

Kuukautiset ovat perheen sisällä naisväen juttu ja äiti on perinteisesti se henkilö, jonka vastuulle lankeaa tyttärensä opastaminen sukupuoliasioissa. Haastateltaville, jotka eivät ole puhuneet äidin kanssa kuukautisista, on muutamaa vuotta vanhempi isosisko saattanut olla merkittävä tukija kuukautiselämän alkutaipaleella. Ne haastateltavat, jotka kertovat saaneensa tukea ja tietoa kuukautisasioissa isosiskoltaan, kuvaavat sitä hyvin saman sisältöisesti kuin ne, jotka ovat saaneet tiedon äidiltään. Opastus on ollut käytännönläheistä, koskien sitä kuinka arjessa selvittää kuukautisten kanssa. Isosiskoon liittyy kuitenkin yksi erityispiirre, joka äiteihin liitetystä muistelusta puuttuu. Kuukautisten myötä suhde isosiskoon muuttuu monessa tapauksessa tasavertaisemmaksi. Pikkusisko siirtyy isojen tyttöjen luokkaan kuuluvaksi. Siskosten *minä-nuo* -asetelma muuttuu *me isot tytöt* -asetelmaksi. Äidin kanssa tätä roolin vaihtumista ei tapahdu, vaan tytär kokee usein, ettei ole valmis liittymään äidin edustamaan ryhmään, aikuisiin. Aineiston perusteella vaikuttaisi siis siltä, että samaistuminen isoihin tyttöihin on ensimmäisten kuukautisten alettua helpompaa kuin ajatuksellinen siirtymä aikuisten ryhmään.

Haastateltavat pohtivat myös omaa rooliaan kasvattajana ja sukupuoliasioihin opastavana äitinä. Haastateltavat toteavat, että he ovat kertoneet tai tulevat kertomaan omille lapsilleen avoimesti ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Omien lasten kanssa halutaan siis toimia toisin kuin miten omat vanhemmat ovat toimineet. Taina kertoo kokemuksestaan ja antaa samalla esimerkin siitä kuinka herkästä ja vaikeasta asiasta nuorten opastamisessa on kyse:

*Olin kaheksan -vuotias, kun äiti istutti mut yks kaunis ilta sohvalle: Kuule, kun sinä olet nyt tuon ikänen, niin minun pitää kertoa, et kohta sulla alkaa kuukautiset. Mulle on jäänyt se mieleen. Päätin sen, et jos mul on tyttölapsia, niin mä en ikinä tee sitä asiaa noin. Se oli ihan hirvee tilanne istuu siinä.*³⁷⁴

Taina koki olonsa vaivautuneeksi ja uhatuksi tilanteessa, jossa äiti pyrki tukemaan tyttärtään naiseksi kasvamisessa. Oinas muistuttaa, että tytöillä on tarve säilyttää itsemääritysoikeutensa. Tietoa tulisi tarjota niin, että tytöillä on koko ajan mahdollisuus säilyttää ”julkisivunsa”.³⁷⁵ Merjan kuvaus siitä, kuinka hän on opastanut lapsiaan, sisältää aja-

³⁷³ Brumberg 1997, 30; Ks. myös Forstadius 1986, 32.

³⁷⁴ H3, 05.12.

³⁷⁵ Oinas 2001, 96, 111.

tuksen nuoren omasta alueesta, joka ei vanhemmille kuulu, vaan jonka nuori määrittelee itse:

Mä oon yrittäny mahollisimman avoimesti kertoa kuukautisista ja naiseudesta omista lähtökohdistani. Siitä on saanu vapaasti kyllä tietoo kotoo. On hankittu myös kaiken maailman kirjat luettavaks, et jos on jotain sellasia asioita, joita ei kerta kaikkiaan kehtaa kysyä, niin sitte on materiaali mistä voi lukee ne asiat. Oon yrittäny kuukautisiin ja seksuaalisuuteen liittyivistä asioista puhuu mahdollisimman avoimesti menemättä hänen intiimialueelleen.³⁷⁶

Kysymykseen ”kuinka kertoa lapsille?” ei ole yksiselitteistä vastausta. 2000-luvun alussa, jolloin ensimmäiset haastateltavien lapsista olivat jo sen ikäisiä, että sukupuolikasvatuksen antaminen kotona alkoi tulla ajankohtaiseksi, Kontulan ja tutkijakollegoiden mukaan koti oli edelleen ensisijainen ja suositeltavin seksuaalikasvatuksen antaja. He pitävät kuitenkin ongelmana vanhempien ehkä puutteellisia tietoja tämän päivän riskeistä ja ehkäisymenetelmistä.³⁷⁷ Samaan tulokseen oli myös osa haastattelemissani naisista tullut omien vanhempiensa kanssa. Taru kertoo, kuinka hän oli omatoimisesti varannut ajan gynekologille e-pillereiden hankkimista varten. Jälkeenpäin äiti oli hänelle todennut: *Sä olit ihan fiksu, et menit tämmösen tekemään. Hän ei ois kyllä sitte osannu sua enää neuvoa.*³⁷⁸ Myös Taina kertoo näkemyksestään äitinsä seksuaalitetämyksestä:

En mä tiedä, oisinks mä nyt loppujen lopuks mitään selvityst siinä naisasiassa halunnu, ja ois käsittänykkää mitä se sit käytännössä on. En mä tiedä omasta äidistäkään, en mä nyt sinänsä hänen viisauttaan yhtään epäile, mutta en mä tiedä oisko hän loppujen lopuks tienny sitä koko mekanismia, mistä kaikki johtuu. Mää uskoisin oikeestaan, et muuna on kanaa viisaampi ainaki täs asiassa.³⁷⁹

Kontula tutkijakollegoineen päätyi vuonna 2001 suosittelemaan työnjakoa, jossa vanhempien tehtävänä on turvata lapsen normaali kehitys, tukea lapsen itsetunnon kehitystä sekä pyrkiä antamaan eväät arvomaailman kehittymiselle. Koulun vastuulle tutkijat jättäisivät riittävän seksuaaliterveystiedon tarjoamisen. Kouluissa olisi heidän mu-

³⁷⁶ H10, 34.25.

³⁷⁷ Kontula et.al. 2001, 97.

³⁷⁸ H6, 41.30.

³⁷⁹ H3, 11.34.

kaan mahdollista toteuttaa jokaiseen ikävaiheeseen sovellettua, uusimpaan tutkimustietoon perustuvaa ja kaikille tasa-arvoista seksuaalikasvatusta.³⁸⁰ Nykykeskustelussa vedotaan vanhempien tiedonpuutteeseen. Aiemmin keskustelussa tahdon puute nousi merkittävänä opastusta haittaavana tekijänä esiin, kuten seuraava lainaus vuoden 1933 Suomen naisten Kansallisliiton Siveellisyyskomitean kirjoituksessa osoittaa:

*Sitä paitsi on todettava se valitettava tosiasia, että yhä useammat kodit ovat viime aikoina yhä enemmän jättäneet nuorten kasvatuksen koulujen huollettavaksi. Kodit eivät ehdi enää siinä määrin kuin ennen seuraamaan lastensa sisäisen elämän kehittymistä ja myötävaikuttamaan luonteen muovailuun. Eivätkä ne aina tahdokaan – pääsee helpommalla jos saa siitäkin jättää vastuun koululle!*³⁸¹

Aineistoni perusteella tämän päivän äideillä on tahtoa lastensa opastamiseen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Haastateltavien kertomuksissa lapset hyörivät äitinsä kuukautisarjessa mukana. Tarinat sattumuksista lasten ja kuukautissiteiden kanssa kertovat, kuinka äidit normaaleissa arjen touhuissa opettavat lapsilleen, sekä tytöille että pojille, naiseuteen ja kuukautisiin liittyviä asioita. Lapsille saatetaan hankkia opaskirjoja osaltaan tiedon lähteeksi, mutta myös yksityisen alueen suojaamiseksi. Kaiken kaikkiaan kuukautiset eivät enää aineistoni perusteella ole asia, josta tarvitsisi erikseen sohvalla istua keskustelemaan. Toisaalta tästä herää kysymys ovatko myös aiempien sukupolvien äidit kertoneet kuukautisista tyttärilleen arjen touhujen ohessa ja siksi, kuten Vilkkö toteaa, siitä ei ole jäänyt haastateltaville elävää muistijälkeä? En usko, että asia on näin. Kulttuurinen ilmapiiri on muuttunut myös yleisemmällä tasolla tarkasteltuna avoimemmaksi, joten uskon että havaitsemani muutos äitien toiminnassa on todellista. Kuukautisista puhutaan tänä päivänä lasten kanssa kotona.

Kuukautiselämän lähipiiriin, tärkeisiin muihin, jotka nousevat kuukautiselämäkertamuistelussa esiin, kuuluvat etenkin kuukautiselämän alkuvaiheessa tyttökaverit. Kun kuukautisikä ja varmuutta oman ruumiin kanssa toimimiseen tulee lisää, laajenee tuki- ja keskusteluverkosto laajemmin haastateltavien perheen ulkopuolisten naisten; ystävien, kavereiden ja tuttujen piirin käsittäväksi.³⁸²

Sohlman toteaa, että 1950- ja 1960-luvuilla naiset eivät juurikaan vaihtaneet keskenään kokemuksia erilaisista sidemalleista. Kuukautisista ei hänen mukaansa juuri

---

³⁸⁰ Kontula et.al. 2001, 97.

³⁸¹ Salovaara 1933, 4.

³⁸² Ks. myös Forstadius 1986, 31-32.

edes ystävien kanssa puhuttu. Kuukautiset olivat salaperäinen, pelottava ja häpeällinen asia.³⁸³ Oma aineistoa tarkastellessani havaitsen, että iältään vanhimpien haastateltavien tarinoissa 1970-luvulta kaverit eivät myöskään nouse esiin, vaikka Saviahon mukaan nuorten tyttöjen tärkein informaationlähde tuolloin olivat toverit.³⁸⁴ 1970-luvun alussa oppikouluikäinen Merja vastaa seuraavasti, kolmasti kieltäen, kun kysyn häneltä puhuttiinko kuukautisista hänen nuoruudessaan toisten tyttöjen kanssa:

*Ei, ei, ei puhuttu. Korkeintaan niinku kohoteltiin vaan ymmärtäväisesti kulmakarvoja, et ai sullakin on, et säkään et voi jumpata, eikä voi mennä uimahalliin. Et joo mullakin on. Et se oli se, et ei niistä puhuttu sillä taval. Se ei ollu mikään keskustelun aihe.*³⁸⁵

1980-luvun puolivälin jälkeen silloisten yläasteikäisten haastateltavien tarinoissa tärkeään rooliin nousee, parhaan kaverin lisäksi, tyttöporukka, jolta saadaan tietoa ja tukea. Kaveriporukoissa kuukautisista puhutaan usein rehvastelevaan sävyyn, kuten Satu kertoo:

*Se oli semmost huumorii. Sit mä luulen, et aina sanottiin vaan, et joo hyvin meni ja ollaan oltu ja ei häirinny kuukautiset, vaikka ei oikeesti ois ollukkaan. Et sitä totuutta ei sitte kuitenkaan kerrottu, vaikka ne oli muka tosi hyviä kavereita.*³⁸⁶

Toisten naisten kokemukset koetaan tärkeiksi ja niistä sekä omista kokemuksista puhuminen muuttuu iän myötä avoimemmaksi.³⁸⁷ Vaikka kuukautisista puhuminen muuttuu luonnollisemmaksi, tarvitaan haastateltavien mielestä keskusteluun kuitenkin naisten kesken tietty läheisyys, kuten Paula toteaa:

*Kyllähän siin tietysti täytyy olla luottamuksellinen, että ei kaikissa työyhteisöissä voi puhua. ... niistä ehkäsyasioista ja kuukautisasioista. Musta tuntuu jotenki, että synnytysasioista puhutaan enemmänki, jos vähä vieraampia ihmisiä ollaa. Et ei se (kuukautiset) ihan yleinen keskustelunaihe oo.*³⁸⁸

---

³⁸³ Sohlman 2007, 65.

³⁸⁴ Saviaho 1971, 120.

³⁸⁵ H10, 40.06.

³⁸⁶ H4, 17.47.

³⁸⁷ Ks. esim. H6, 75.11, H2, 31.07, H4, 20.57, H10, B59.10.

³⁸⁸ H2, 31.07.

Tulkitsen Paulan puheesta, että kuukautiset ovat yksityisempään alueeseen kuuluva asia kuin raskaus ja synnytykset. Kuvastaako tämä sitä, että raskaus on kulttuurisesti sallittu, naiselta jopa toivottava olotila. Kuukautiset ovat jotain, joka todistaa, ettei raskaus ole alkanut ja näin ollen siitä puhuminen on hävettävämpää ja suljetaan yksityiseen alueeseen kuuluvaksi. Kuukautiset eivät ole kulttuurisesti sopiva tai toivottava puheenaihe. Kuukautisista voi puhua vain riittävän läheisten naisystävien kanssa. Kuukautisista puhuessaan naiset kertovat keskustelewansa ehkäisystä, kuukautiskivuista, kuukautisvuodosta ja siitä, miten kuukautiset ovat muuttuneet esimerkiksi synnytysten myötä. Kuukautiset ovat tai ennemminkin niistä iän myötä tulee naisille ihan luonnollinen juttu. Riikka toteaa: *Mä voin nykyään puhua ihan oikeestaan kenen kans vaan kuukautisista. No en nyt ehkä ihan miesten kanssa. Ei niit nyt asia kiinnosta.*³⁸⁹

Miehet suljetaan tai he itse sulkeutuvat kuukautispuheen ulkopuolelle. Ajatellaan ehkä kuten Merja: *Onhan se semmonen juttu, mitä et voi jakaa kenenkään miehen kanssa. Kukaan mies ei voi perimmiltään ymmärtää sitä kokemusta, mikä naisella on.*³⁹⁰ Seuraavaksi tarkastelen lähemmin miehiä, isiä ja kumppaneita, jotka esiintyvät naisten kuukautiselämäkerroissa.

Miten isän rooli on ymmärretty ja ymmärretään tyttären kasvatuksessa yleensä ja seksuaaliksitymyksissä erityisesti? 1800-luvulla isän roolista perheen lasten kasvattajana puhuttiin huomattavasti vähemmän kuin äidin. Isän tehtävänä ajateltiin tuolloin olevan perheen oikeuksien puolustaminen yhteiskunnassa. Miehellä oli katekismuksesakin lausuttu velvollisuus rakastaa, suojella ja kunnioittaa vaimoaan, sekä kasvattaa lapsensa kurissa ja herran nuhteessa. Isän tuli elättää ja rakastaa perhettään, mutta miehen tärkein toimintapiiri nähtiin kuitenkin olevan kodin ulkopuolella, perheen ulkopuolisessa työssä.³⁹¹ Vielä 1970-luvun alussa tehdyn nuorisotutkimuksen mukaan kukaan tutkimuksessa mukana olleista tytöistä ei ollut saanut seksuaaliasioihin liittyviä neuvoja isältään.³⁹² Onko tilanne tänä päivänä muuttumassa, kun koti alkaa olla myös miehen toimintapiiriä? Iältään nuorempien naisten haastatteluissa on kuvauksia miehistä, jotka ovat kotona hoitovapaalla ja käyvät lasten kanssa perhekerhossa. Muuttuuko tämän sukupolven myötä isän rooli henkilöstä, joka ei puutu tyttärensä seksuaalikasvatukseen millään lailla isäksi, joka lisääntyneen arjen läsnäolonsa kautta osallistuu tyttärensä kasvun tukemiseen sen eri osa-alueilla, sisältäen myös seksuaalikasvatuksen?

---

³⁸⁹ H1, 08.29.

³⁹⁰ H10, B23.18.

³⁹¹ Häggman 1994, 193-194.

³⁹² Saviaho 1971, 120.

Vilkon tutkimissa naisten omaelämäkertoissa isät nousevat elämäkertakerronnassa esiin enemmän kuin äidit. Vilkkoo pohtii, johtuuko isän näkyvämpi esiintyminen elämäkertakerronnassa siitä, että isän läsnäolo tyttären elämässä on harvinaista, tavallisesta poikkeavaa ja siksi mieleenpainuvampaa kuin äidin jatkuva läsnäolo.³⁹³ Omassa aineistossani isät ovat läsnä vain ohimennen *isä oli ankara ihminen*³⁹⁴ tai *mä oon ollu aina isän tyttö*³⁹⁵ -tyyppisinä mainintoina. Uskon, että tämä ristiriita Vilkon ja oman tutkimukseni isien läsnäolossa tyttäriensä kertomuksissa liittyy tutkimusaiheeseen. Isien poissaolo kertomuksista vahvistaa näkemystä, jonka mukaan haastateltavien nuoruudessa kuukautiset ja seksuaalisuudesta puhuminen oli perheessä edelleen äitien vastuulla.

Isät eivät, ainakaan vielä silloin, kun haastatteleillani naisilla alkoivat kuukautiset, ole puhuneet tyttäriensä kanssa kuukautisista. Tätä näkemystä vahvistaa Sadun kertomus, jossa äidin poissaolo ikään kuin alleviivaa sitä millainen isän rooli seksuaalikasvatuksen antajana yleensä suomalaisessa kulttuurissa ajatellaan olevan. Sadun äiti kuoli kuukautta ennen kuin Sadun kuukautiset alkoivat. Sadun isä jäi kolmen lapsen, 12-, 8- ja 4-vuotiaiden, yksinhuoltajaksi. Kuukautisten alkaessa Sadulta puuttui äiti, se henkilö jolle hänen kulttuurisen koodiston mukaan olisi pitänyt kuukautistensa alkamisesta kertoa. Satu pohtii silloista tilannetta seuraavasti:

*Mä en puhunu meidän isälle mitään. Jotenki mä ajattelin, et mä lisään meidän isän taakkaa. Mä luulen, et meidän isä ei ollu valmis, mä olin valmis mut meidän isä ei ollu.³⁹⁶ ... Sit meni pitkää, ennen ku me käytiin kauppas (siteitä ostamassa). Hän Iltasanomien ja Iltalehden väliin laitto ne mun sidepaketit ostoskärjessäki ja must se on hirveen huvittavaa. Se oli hänelle hirveetä varmaan ... Jotenki se oli ihan hirveetä ker-
to³⁹⁷ ... Mä luulen, et hän ei koskaan edes ajatellutkaan, et se ois hänen tehtävä. Et hän jotenki luotti, et yhteiskunta ja koulu.³⁹⁸*

Isät eivät vielä haastateltavien nuoruudessa 1970–1990-luvuilla kuuluneet tyttäriensä kuukautisarkeen. Entä puoliset tämän päivän kuukautisarjessa, näkyvätkö he naisten kuukautiselämäkertoissa? Vielä 100 vuotta sitten suomalaisessa kulttuurissa eli muun muassa uskomus, että kuukautiset tulee salata miehiltä, jotta ne pysyvät mahdolli-

³⁹³ Vilkkoo 1997, 221-224.

³⁹⁴ H6, 81.34.

³⁹⁵ H3, 39.47.

³⁹⁶ H4, 10.36.

³⁹⁷ H4, 11.53.

³⁹⁸ H4, 15.56.

simman niukkoina. Forstadiuksen tutkimukseen osallistunut, vuonna 1913 syntynyt Kerttu kertoi kuinka vaikeaa *hygieniasta huolehtiminen kuukautisten aikana oli, varsinkin kun se piti tapahtua salassa perheen miehiltä.*³⁹⁹ Muutos näihin kuvauksiin on ai-neistoni perusteella suuri. Haastateltavien kuukautiskerronnassa puoliset ovat nyt mer-kittävästi läsnä: *Mää sanoin mun miehelle, mun mies oli tai mun mies ei halunnu, mutta myös meidän perheelle sopiva ja me haluttiin.* Läsnä on siis joko minä ja mies tai me yhdessä aiheesta ja yhteisymmärryksen tilasta riippuen.

Aiheet, joista haastateltavat keskustelevat miehensä kanssa liittyvät valtaosalla ehkäisyyn ja perheen lapsimäärään. Naisen kuukautiskokemukseen vaikuttavat selkeästi esimerkiksi miehen mielipide perheen lopullisesta lapsimäärästä. Kuten jo luvussa 3 totesin naisen kuukautiskierto vaikuttaa monilla pariskunnilla myös seksielämään. Val-taosa haastateltavista ei harrasta seksiä kuukautisten aikana. Kuukautiset tuovat parisuh-teeseen syklisen aikakäsityksen, kiertokulun, joka on kuukautisista riippuvainen.⁴⁰⁰

Siitä huolimatta, että naiset puhuvat kuukautisista puolisonsa kanssa, ovat ne kuitenkin naisten juttu. Satu kertoo, kuinka hän näytti ennakkotehtävää miehelleen, ja mies totesi, että:

*On teillä naisillakin jutut. Sadun mielestä oli jotenkin huvittavaa, kun se oli hänen (aviomiehen) mielestään vaan jokin asia tuolla jossain, joka ei hänen elämään vaikuta. Mut toisaalta, jos mies on käyny ruokakaupas ja mä oon pyytännyt siteitä tai tamponeita, niin kyllä se on ne aina tuonut, et ei se kuitenkaan ollut mikään hävettävä juttu.*⁴⁰¹

Kuukautisista puhuminen oman miehen kanssa on muuttunut selkeästi avoi-mempaan suuntaan. Muiden kuin oman miehen kanssa kuukautisista puhutaan – jos yli-päättään puhutaan – hyvin vähän ja sivulauseessa, mutta luonnollisena asiana, ei vitsail-len ja lähinnä tutun porukan, pariskuntien, kesken.⁴⁰² Puhetta säätelee tuttuuden lisäksi myös sukupolvien välinen raja, kuten Satu kertoo:

Mä luulen, et mun sukupolvi, yleisesti ei ne miehetkään kavahda jos naiset rupee kahvi-pöydäs jotain jutteleen. ... Mä luulen, et mun sukupolvi, oli se sit mies tai nainen, pystyy keskustelemaan, vaihtamaan muutaman sanan. ... Mut jos on vähän vieraampi, ... mä luulen, et en mä ainakaan mun kummisedän tai mun tädin miehen kaa pystyis mitään

³⁹⁹ Forstadius 1986, 37, 48.

⁴⁰⁰ Ks. esim. H1, 27.55, 48.26; H4, 100.13.

⁴⁰¹ H4, 00.00.

⁴⁰² Ks. esim. H1, 60.54.

(keskustelemaan kuukautisista). *Mä voin sanoo, et mul on vähän huono olo, et on naisten vaivoja.*⁴⁰³

Edellä esitettyjen äitien, sisarusten, kavereiden, naisten, lasten, isien ja miesten lisäksi törmäsin kuukautiselämäkerroissa myös ennalta odottamattomiin tärkeisiin muihin, naisiin, jotka elävät toisenlaisen kulttuurisen koodiston ympäröimänä kuin haastattelemani naiset. Kulttuuriset toiset ovat kertomuksissa lestadiolaisia, muslimeja, romaneja, brasilialaisia, amerikkalaisia, ketä kenelläkin. Haastateltavat pohtivat omaa toimintaansa ja omia kokemuksiaan suhteessa näihin vieraisiin, outoihin, oman kulttuuripiirinsä ulkopuolisiin. Naiset tuovat kertomuksissaan esiin toiminnassa ja kuukautiskokemuksessa esiintyviä eroja itsensä ja näiden muiden välillä. Kulttuurisen identiteetin muodostumista tutkinut Stuart Hall toteaa, että eroilla on merkitystä, koska ne asemoivat yksilöt joko samoiksi tai erilaisiksi. Haastateltavat positioivat itsensä oman kulttuurinsa vaikutuspiiriin ja tarkastelevat omaa kulttuurista identiteettiään etsimällä ”todellisen minänsä” rakennuspalikoita heitä ympäröivästä kulttuurista. Näiden erojen ja samankaltaisuuksien osoittamisen ja uudelleen tuottamisen avulla yksilö rakentaa identiteettiään, joka on aina osa laajempaa kulttuurista verkostoa. Tätä kulttuurista identiteettiä tuotetaan ja vahvistetaan kertomalla menneisyydessä olevia vahvuuksia ja jatkuvuuksia yhä uudelleen.⁴⁰⁴

Seuraavaksi esitän kaksi esimerkkiä siitä, kuinka naiset omaa kulttuurista ”kuukautisidentiteettiään” rakentaessaan peilaavat itseään näihin toisiin, pohtien esiin nousevia eroja ja samankaltaisuuksia. Riikka pohdiskelee eroja *romanikulttuurin* ja *meidän valkolaisten* välillä:

*Esimerkiks romaanikulttuuriin, joille on hyvin hävettävä asia tää kuukautissysteemi. Jos heihin vertaa, niin ei meidän kulttuurissa ole ... Et ihan omat jutut. Näihin ku törmää, ku must tuntuu, et en mä ainakaan meidän niin sanottujen valkolaisten kulttuurissa oo Suomen maassa törmänny sellaseen häveliäisyyteen, kun se on heillä ... et mun mielest en oo itse ainakaan kokenu millään tavalla, että syrjäytyis jostaan tai eri tavalla käyttäytyis (kun on kuukautiset).*⁴⁰⁵

---

⁴⁰³ H4, 114.20.

⁴⁰⁴ Hall 1999, 223-231.

⁴⁰⁵ H1, 41.22, 43.44.

1970-luvun alussa, aikana jolta seuraava esimerkki on, oli jo nähtävillä, että suomalainen kulttuuri oli maallistumassa.⁴⁰⁶ Uskonnollisiin kysymyksiin viitataan aineistossani vain satunnaisesti, mutta tietyillä alueilla uskonto oli kuitenkin vielä voimakkaasti läsnä, kuten Paula kertoo lapsuudestaan ja nuoruudesta alueella, jolla lestadiolaisuus vaikutti vahvasti:

*70-luvulla se lestadiolaisuus oli erilaista kuin se on tänä päivänä. Lestadiolaisuushan on muuttunu kovasti, että seitytluku oli semmosta rajottunutta aikaa tai heillä oli paljon niitä sääntöjä ja kieltoja. ... Paljo oli tämmösiä seksuaalisuuteenkin liittyviä asioita, et ne oli tabuja tai mä ainakin koin. Mä en itse ole lestadiolaisesta perheestä, mut mul on ystäviä jotka on ollu siitä. ... mutta ehkä joku tämmönen häveliäisyys täällä pohjoissuomessa on tullu nimenomaan, että on ollu lestadiolaisia ja sitte sanotaan näitä ei uskovaisia. Jotku semmoset asiat on varmaan vaikuttaneetkin.*⁴⁰⁷

Perinteinen ajattelutapa, jonka mukaan äidin ajatellaan olevan tyttärensä tärkein opastaja kuukautiselämän saloihin, ei haastattelemieni naisten kokemukseronnan perusteella toteudu. Äidit ovat kertomuksissa taustalla, käytännön tiedon antajina. Haastateltavat pyrkivät itse äitinä toimimaan toisin, olemaan lastensa kuukautiselämässä läsnä sekä tiedon välittäjänä että käytännön tuen tarjoajana. Nuorten tyttöjen tärkeimmäksi tuen ja tiedon antajaksi koetaan paras kaveri ja kaveriporukat. Iän myötä kuukautisista puhumisen koetaan muuttuvan avoimemmaksi ja kertomuksiin tulee tässä vaiheessa mukaan laajeneva naisten joukko, ystäviä ja kavereita. Isät ja muut miehet eivät kuulu kuukautispuheen piiriin. Puolisot ovat tulleet kuukautiskokemuksen jakamisen piiriin vasta 1900-luvun loppupuolella. Odotan mielenkiinnolla kuinka isien roolin muuttuminen perhekeskeisemmäksi vaikuttaa tulevaisuudessa heidän rooliinsa tyttäriensä seksuaalikasvatuksen antajana. Kuukautistarinoissa tärkeänä vertailupintana ja nais-identiteetin rakennuspalikoina toimivat myös oman kulttuuripiiriin ulkopuoliset, muut.

4.2. Julkisen tilan merkittävät muut

Nuoret saavat yhä enemmän tietoa kuukautisista median kautta ja sen värittämänä. Äidin asenne kuukautisia kohtaan ei Susan Stoltzmanin mukaan enää vuonna 1986 vaikut-

---

⁴⁰⁶ Saviaho 1971, 118.

⁴⁰⁷ H2, 08.34, 66.32.

tanut tyttären asenteen muotoutumiseen siinä määrin kuin aikaisemmin.⁴⁰⁸ Perinteisesti tytöt ja pojat on kasvatettu tietoisesti naisiksi ja miehiksi. Esimerkiksi 1800-luvun yleis-eurooppalaisen viisauden mukaan ajateltiin, että tyttöjen ja poikien kasvatusoppaat on kirjoitettava erikseen.⁴⁰⁹ Onko tämä ajattelutapa muuttunut? Eipä juuri, edelleen kouluissa on valtaosin tapana järjestää sukupuolikasvatuksen tunnit erikseen tytöille ja pojille. Nuorille suunnatut oppaat myös kohdistetaan tytöille ja pojille erikseen; tiedot saatetaan tosin yhdistää saman kirjan vastakkaisista kansista alkaviksi, kuten esimerkiksi vuonna 2006 ilmestyneessä kirjassa *Mitä kummaa minussa tapahtuu*⁴¹⁰ on tehty.

Suomessa julkaistiin ensimmäinen suomenkielinen nuoren naisen opas vuonna 1890. Männistön tutkimuksessa mukana olleista oppaista viimeinen ilmestyi vuonna 1972, jonka jälkeen seuraava opas ilmestyi vasta vuonna 1984. 2000-luvulla on ilmestynyt jo useampia nuorille naisille suunnattuja oppaita. Männistö toteaa, että oppaita mitä ilmeisimmin myös luetaan, koska niitä sitkeästi painetaan vuodesta toiseen ja joistakin otetaan useampia painoksia.⁴¹¹ Tutkimukseeni liittyen olen aina silloin tällöin käynyt eri kirjakaupoista tiedustelemassa nuorille, sekä tytöille että pojille, suunnattuja oppaita. Niitä ei ole ainakaan pariin vuoteen ollut saatavilla lainkaan. Syksyllä 2008 olin taas kerran etsimässä nuorten oppaita Tapiolan Akateemisessa kirjakaupassa. Koska en löytänyt niitä nuorisokirjallisuuden osastolta, kysyin apua henkilökunnalta. Sain kuulla, että nuorten oppaat on luokiteltu kasvatuskirjoihin kuuluvaksi. Oppaita ei siis kirjakaupassa ole suunnattu nuorille vaan aikuisille. Onko ajatuksena, että vanhemmat ostavat kirjan nuorelle kasvatusmielessä? En usko, että nuoret omatoimisesti löytävät oppaat kasvatuosastolta, ja tuskin he kysyvät kirjoja myyjältä.

Nuorilla on kuitenkin tarve etsiä tietoa aktiivisesti myös itse, säilyttää oma toimijuus. Kuten jo luvun alussa totesin, 1970-luvulla kuukautiselämänsä alkutaipaleella olevat tytöt eivät juurikaan saaneet opastusta kotoaan. Aineistoni perusteella kirjaston kirjat, nuorten lehdet ja radio ovat olleet pääasiallinen tiedonhankintakanava.⁴¹² 1970-luvun alussa tehdyn nuorisotutkimuksen mukaan tytöt turvautuivat tietokirjoihin selvästi poikia useammin.⁴¹³ 1970-luvulla nuorista 96 %:lla oli mahdollisuus kuunnella radioa ja valtaosa nuorista myös kuunteli sitä päivittäin ainakin jonkin aikaa. Anneli Tem-

⁴⁰⁸ Delaney & Lupton & Toth 1988, 113. Kirjoittajat viittaavat Susan Stoltzmanin tutkimukseen *Menstrual Attitudes, Beliefs and Symptom Experiences of Adolescent Females, Their Peers, and Their Mothers*. Teoksessa *Culture, Society and Menstruation*. Toim. Virginia L. Olsen & Nancy Fugate Woods. Washington, D.C. Hemisphere, 1986.

⁴⁰⁹ Häggman 1994, 183-184.

⁴¹⁰ Meredith 2006.

⁴¹¹ Männistö 2003, 28.

⁴¹² Ks. esim. H2, 17.02, H10, 01.49.

⁴¹³ Saviaho 1971, 121.

pakan nuorille suunnattu radio-ohjelma ja Suosikki-lehti olivat merkittäviä seksuaaliterveystiedon välittäjiä.⁴¹⁴ Lehtien merkitys seksuaaliterveystiedon välittäjinä näyttää edelleen pysyneen merkittävällä tasolla. Vuonna 1999 tehdyssä tutkimuksessa kahdeksas luokkalaiset tytöt ilmoittivat nuortenlehdet tärkeimmäksi tietolähteekseen. Seksuaalitetoutta mittaavien kysymysten perusteella tutkijat totesivat, että parhaat tiedot seksuaaliterveydestä on juuri näillä nuortenlehtiä lukevilla tytöillä.⁴¹⁵

Internet ei vielä omassa aineistossani tule tiedonlähteenä esiin, mutta uskon että sen merkitys tiedonjaon ja -haun kanavana on merkittävästi lisääntynyt viime vuosien aikana. Roope Mokka ja Aleks Neuvonen ovat tutkineet internetissä toimivaa kuukautiskupin käyttäjien Kuukuppikunta-sivustoa, joka on vuonna 2004 verkkoon perustettu sosiaalinen yhteisö. Kuukuppikunta on heidän mukaansa esimerkki uudeltaisista sosiaalisista yhteisöistä, joissa yksilöt voivat jakaa kokemuksiaan ja omia totuuksiaan verkossa. Sivuston käyttäjäkunta tuottaa yksilön ympärille laajan vertaistukiyhteisön. Mokka ja Neuvosen mukaan tällaiset uudet yhteisöt mahdollistavat myös elämäntilanteista yksityisimpään alueeseen, seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen kuuluvien asioiden käsittelemisen ja ymmärtämisen.⁴¹⁶ Mielestäni tämä kertoo myös siitä, että yksilö haluaa yhä tiukemmin saada oman ruumiin ja kuukautiset sen toimintona henkilökohtaisen kontrollin alaisuuteen.

1800-luvun alussa käytiin julkisuudessa vilkasta keskustelua tyttöjen kasvatuksen tavoitteista: tuotetaanko meillä Suomessa salonkineitoja vai puhtaita ja ahkeria kotirouvia, valistuneita vaimoja sekä omantunnonherkkiä äitejä ja lastenkasvattajia? Keskustelun yhtenä vaatimuksena oli julkisten tyttökoulujen perustaminen.⁴¹⁷ 1900-luvun alussa keskustelu tyttökouluista jatkui edelleen ja pohdittiin muun muassa kuinka tyttöjen sukupuolikasvatus tulisi järjestää. Julkiselta puheelta suljettu sukupuolisuus oli koululaitoksessa vahvasti läsnä murrosikäisten tyttö- ja poikakoululaisten seksuaalikasvatuksen tarpeennäkökulmasta.⁴¹⁸ Ellen Sandelin kuvaa vuonna 1903 ilmestyneessä kirjassa *Nuorison siveellisestä kasvatuksesta* tilannetta seuraavasti:

...viime vuosina vaatimalla, että koulujen tulee antaa opetusta siitinelimien anatomiasa, fysiologiassa ja hygieniassa. Tämä tieto on luonnollisesti perustuksena ja ydinkohdina kaikessa opetuksessa sukupuolielämän laeista. Vuonna 1898 keskusteltiin Naisklu-

---

⁴¹⁴ Minkkinen 1971, 135-136.

⁴¹⁵ Kontula et.al. 2001, 68, 75.

⁴¹⁶ Mokka & Neuvonen 2006, 15-17.

⁴¹⁷ Häggman 1994, 151.

⁴¹⁸ vrt. Foucault 1999, 26-28, 85.

*bissa Tukholmassa kysymystä tämänsuuntaisista uudistuksista luonnontieteen opetuksessa; samaten v. 1901 eräessä Fredrika Bremer Liiton kokouksessa, ja samana vuonna tohtori Karolina Widerström piti esitelmän tästä kysymyksestä Tukholmaan kokoontuneessa Yleisessä Tyttökoulukokouksessa. On myöskin mainittava, että useissa pääkaupungin korkeammissa tyttökouluissa viime vuosina ihmisruumiin opetus on siten järjestetty, että se käsittelee myös siitineliimiä. ... Mitä tyttökouluihin tulee, on lisäksi otettava huomioon se vaikeus, joskin se on ohi menevää laatua, ettei ole saatavissa päteviä opettajavoimia, mutta niitä kyllä vähitellen saadaan, sitten kun seminaareissa tutkinnon suorittaneet opettajattaret ovat saaneet tarvittavia tietoja anatomiassa. Pätevyys anatomian ja terveystieteen opettamiseen tyttökouluissa ei näet tästedes, jos se tarkoittaa ihmisruumiin täydellisen tuntemisen antamista, tule rajoittumaan yksinomaan siihen, että asianomaisella on siihen tarvittava tieteellinen kehitys, vaan edellyttää se vielä yhtä ehtoa: sitä että opettaja on nainen.*⁴¹⁹

Sandelinin kirjoituksesta huolimatta suomalaisissa kouluissa seksuaalikasvatusta on suunnitelmallisesti annettu oppilaille vasta 1950-luvulla syntyneiden ikäluokasta alkaen.⁴²⁰ Näin ollen voin olettaa kaikkien tutkimukseeni osallistuneiden naisten saaneen koulussa kuukautisiin liittyvää opetusta. Haastattelemani naiset viittaavat koulun vaikuttaneen heidän kuukautiskokemuksensa muotoutumiseen kahdella eri tavalla. Ensinnäkin naiset ovat saaneet koulun seksuaalikasvatuksen myötä tietoa kuukautisista, ja toiseksi kouluissa jumppatunneilla vallinnut käytäntö, jonka mukaan kuukautisten aikana liikuntatunneille ei ollut suotavaa osallistua tai niiltä sai olla luvan kanssa poissa, osoitti selvästi mihin ryhmään kukakin kuului ja että liikunta kuukautisten aikana ei ole suotavaa.

Forstadiuksen tutkimukseen osallistuneiden, vuosina 1887-1935 syntyneiden naisten keskuudessa koulun merkitys seksuaalikasvatuksen antajana oli vähäinen.⁴²¹ Tämä on ymmärrettävää kun tarkastelee vuonna 1971 tehdyn nuorisotutkimuksen tulosta, jonka mukaan vain 7 % tytöistä oli saanut seksuaalikasvatusta koulussa.⁴²² Juuri ennen kyseisen tutkimuksen tekoa, vuonna 1970, oli tehty päätös, että Suomen kouluissa aloitetaan suunnitelmallisen seksuaalikasvatuksen antaminen kaikille oppilaille. Opetussuunnitelmissa edellytettiin ensimmäistä kertaa, että peruskouluissa tulee antaa oppilaille seksuaalista kehitystä ja sukupuolisuutta koskevaa opetusta. Koululaisten seksuaali-

⁴¹⁹ Sandelin 1903, 12-13.

⁴²⁰ Haavio-Mannila 2001, 70.

⁴²¹ Forstadius 1986, 33.

⁴²² Saviaho 1971, 121.

terveyttä tarkastelevassa tutkimuksessa vuodelta 2001 todetaan, että lisääntynyt panostus koulujen seksuaalikasvatukseen alkoi näkyä 1960-luvun jälkeen nuoruuttaan eläneiden ikäluokissa.⁴²³ Vanhimmat tutkimukseeni osallistuneet haastateltavat olivat nuoria 1970-luvun alussa. Myös he, kuten nuoremmat haastateltavat, ovat saaneet perustiedot sukupuoliasioista koulussa, kuten Merja kertoo: *Sitte ku meni yläasteelle, silloiseen oppikouluun, silloin 70-luvun alus, biologian kirjassa oli peräti oikein hienosti kuvat ja kaikki siitä mitä ihmisen sisällä tapahtuu.*⁴²⁴

Koulussa opetus tapahtui tuolloin tyttöjen seksuaaliseen kehitykseen ja tiedon tarpeeseen nähden liian myöhään, kuten Paula toteaa:

*Semmonen koulumuisto on tästä, että minkälaista valistusta on ollu siitä naiseksi tulemisesta. Mulla itellään oli ne kuukautiset sitte alkanu jo. Sillai mä ajattelin, että varmaan kaikilla siellä luokassa oli mun mielestä jo sitte alkanu. No en tietysti varma voi olla. Se oli musta siihen aikaan liian myöhään.*⁴²⁵

Tutkimuksensa perusteella Kontula kollegoineen suosittelee, että nuorille taa-taan kaikki perustieto seksuaaliasioista seitsemännen luokan loppuun mennessä. Näitä perustietoja voitaisiin heidän suosituksensa mukaan sitten laajentaa ja syventää 8. ja 9. luokalla.⁴²⁶ Oman aineistoni perusteella pidän tätä suositusta tyttöjen osalta ongelmallisena. Mikäli tytöt saavat tiedot kuukautisista vasta 7. luokalla, tulee tieto pääosalle heistä vasta sen jälkeen, kun heidän kuukautisensa ovat jo alkaneet. Myös Oinaan mukaan tietoa olisi annettava nuorille jo ennen kuin ruumiin muutoksista on tullut todellista arkipäivää, jonka kanssa pitäisi siinä vaiheessa jo osata tulla toimeen. Riittävän ajoissa annettu opetus rauhoittaa ruumiinsa muutoksia ihmettelevää nuorta tyttöä. Oinaan tutkimuksessa mukana olleilla naisilla olisi ollut tarve tietää ajoissa, ovatko he ja heidän ruumiissaan tapahtuvat muutokset normaaleja. Tytöt tarvitsevat käytännön neuvoja selviytyäkseen muutoksista. He tarvitsevat ruumiin anatomiaa ja fysiologiaa koskevan tiedon lisäksi tietoa myös seksuaalisuuden sosiaalisista merkityksistä.⁴²⁷ Kouluopetuksen oikea ajoittaminen tiedon tarpeeseen nähden on vaikea kysymys myös siitä näkökul-

---

⁴²³ Kontula et.al. 2001, 6-7.

⁴²⁴ H10, 34.25.

⁴²⁵ H2, 08.34.

⁴²⁶ Kontula et.al. 2001, 99.

⁴²⁷ Oinas 2001, 101, 142-146, 201-205.

masta, että tyttöjen murrosiän muutokset alkavat keskimäärin vuotta aiemmin kuin pojilla.⁴²⁸

1970-luvun nuorista valtaosa oli sitä mieltä, että opettajat eivät koulussa kykene neuvomaan, heitä sukupuoliasioissa.⁴²⁹ Aihe ei ole tainnut muuttua opettajille vuosien varrella yhtään sen helpommaksi, koska Kontula kollegoineen vielä 2000-luvun alussa toteaa: *Ihmissuhteet ja seksuaalisuus tuntuvat joskus hankalasti opetettavalta aiheelta. Ne koetaan usein yksityisyyden piiriin kuuluviksi henkilökohtaisiksi asioiksi eikä niiden opettamiseen ole saatu riittävää opastusta tai koulutusta.*⁴³⁰ Terveystiedon opettaja Tuija Suistomaa peräänkuuluttaa Helsingin Sanomien mielipidesivulla vuonna 2008 seksuaalikasvatuksen didaktiikkaa. Hän toteaa, että opetuksen ohjenuorina toimivat tällä hetkellä lähes pelkästään yleinen mielipide, oppikirjojen sisällöt ja omat kokemukset. Suistomaa kysyy: ”Saako terveystiedon opettaja olla innostunut seksistä ja hankkia siitä monipuolista tietoa ilman, että hänet leimataan moraaliltaan löyhäksi ja kyseenalaiseksi?”.⁴³¹

Koulussa annettavaa seksuaalikasvatusta, työnjakoa ja ajoitusta 1980-luvun alussa kuvaa Taina seuraavasti:

*Ala-asteella mä muistan, et terveydenhoitaja piti jonkun tunnin, mutta se meni aika lailla hihittelyks. Mul on mielikuva, että joskus terveystarkastuksessa se ois puhunu sitte henkilökohtaisesti. Yläasteella mä muistan, et meil oli sellanen vanha, suurin piirtein eläkeiässä oleva, opettaja, mille asia oli hirveen vaikee. Oltiinkohan me siel pojat ja tytöt erikseen? Ei me oltu sentää koko luokka. Mut mul jäi mieleen, et ei se onnistunu ollenkaa silt opettajalt. Se oli hyvin vaikee sille se aihe.*⁴³²

Haavio-Mannilan ja Kontulan mukaan koulun tarjoamaan sukupuoli- ja seksuaaliopetukseen ollaan kuitenkin tasaisen tyytyväisiä. Mitä nuoremmista ikäryhmistä on kyse, sitä useammat kertovat saaneensa koulusta riittävästi opetusta.⁴³³ Oinaan mukaan nuoret toivovat myös, että koulu toimisi aloitteentekijänä ja järjestäisi keskustelumahdollisuuksia seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvistä asioista. Oinas toteaa, että tytöt

---

⁴²⁸ Kontula et.al. 2001, 15, 17-18.

⁴²⁹ Taipale 1971, 163.

⁴³⁰ Kontula et.al. 2001, 7.

⁴³¹ Helsingin Sanomat 16.9.2008: Seksistä tulisi voida puhua kouluissa avoimesti.

⁴³² H3, 11.34.

⁴³³ Haavio-Mannila 2001, 68.

eivät itse voi toimia keskustelun aloitteentekijänä, koska se saattaisi toisten silmissä vaarantaa heidän imagoaan kyvykkäänä toimijana.⁴³⁴

Kouluissa kehitellään jatkuvasti uusia seksuaalikasvatuksen tapoja. On hauska huomata kuinka koulun vessa, joka oman aineistoni perusteella vielä leimautuu ahdistavaksi häpeää aiheuttavaksi paikaksi, on tämän päivän koulussa valjastettu valistuksen airueksi. Vai mitä olette mieltä seuraavasta lainauksesta lehtijutusta, jossa kerrottiin Kuopiolaisen Kallaveden lukion uudesta valistavasta ”vessapaperista”, projektista jossa koulun tutoroppilaat ovat yhdessä Nuorten Palvelun kanssa kehittäneet tyttöjen ja poikien vessakoppien seiniin kiinnitettävää terveystietomateriaalia: *Kolme vessaa on sisustettu materiaalilla, jossa hoetaan samoja asioita kuin terveystiedon tunnilla tai terveydenhoitajan vastaanotolla. ... Vessan seinästä asian bongaa yhä uudestaan.*⁴³⁵

Viimeisen sadan vuoden aikana seksuaalikasvatuksessa on tapahtunut merkittävä muutos. Vielä 1900-luvun alussa pohdittiin onko oppilaille soveliasta opettaa sukupuolisuuteen liittyviä asioita ja pohdittiin kenen vastuulla opetus on. Ennen vuotta 1970 nuoret tytöt saivat tietoja kuukautisista hyvin vaihtelevasti, riippuen siitä kuinka heidän äitinsä ja opettajansa asiaan suhtautuivat.⁴³⁶ Siitä eteenpäin opetussuunnitelmiin merkityt seksuaalikasvatuksen tavoitteet ovat taanneet melko yhtenäisesti ja tasa-arvoisesti jokaiselle nuorelle ainakin perustiedot oman ruumiin toiminnasta ja seksuaalisuudesta.

Kuukautiset tulevat vahvasti esiin koululiikuntaa koskevissa haastateltavien muistoissa. Männistön tutkimissa nuorille naisille suunnatuissa oppaissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun aikana tytöille suositeltiin liikuntaa, mutta muistutettiin samalla, että kuukautisten aikana piti noudattaa erityistä varovaisuutta ja välttää etenkin uintia ja hyppelyä, pyöräilykin sopi vain terveimmille tytöille. Sotaa edeltävän ja sodan aikaisten oppaiden viesti oli jo aivan toinen. Ruumiillista työtä ja ruumiin rasittamista yleensä pidettiin tuolloin nuorelle naiselle sopivana, jopa kunniakkaana. Sodan jälkeen ilmestyneissä oppaissa, viimeisin vuodelta 1972, tytöille kerrotaan, että kuukautisten aikana voi urheilla aivan kuten muulloinkin.⁴³⁷

On kuitenkin yllättävää, että edellä mainituista yleisistä suosituksista huolimatta vielä lähes kaikki haastattelemani naiset kuvaavat koulussa vallalla ollutta käytäntöä, jonka mukaan liikuntatuntien toimintaan ei kuukautisten aikana osallistuttu. Amerikassa kuukautisten ajateltiin ainakin vielä 1970-luvulla vaikuttavan urheilussa naisen suorituskykyä laskevasti. *The Course* -teoksen vuoden 1988 painoksessa Delaney, Lupton ja

⁴³⁴ Oinas 2001, 95.

⁴³⁵ Helsingin Sanomat 18.1.2009: Valistava ”vessapaperi” kertoo kondomin käytöstä.

⁴³⁶ Ks. esim. Sohlman 2007, 29.

⁴³⁷ Männistö 2003, 67-68, 128, 223.

Toth toteavat, ettei kyse ollut kuitenkaan pelkästä suorituskyvystä vaan laajemmin ajateltuna siitä, mitä kuukautisten aikainen urheilu mahdollisesti vaikuttaa naisen synnytyselimien toimintaan.⁴³⁸ Näkyikö suomalaisten koulujen toiminnassa vielä vuosina 1970–1995 ajatus siitä, että urheilu saattaa vaurioittaa tytön synnytyselimistöä vai ajateltiin, että tyttöjen suorituskyky on niin matala, että heidän on parempi olla sivussa raskaasta urheilusta liikuntatuntien aikana? Haastateltavat kokivat sivussa olon merkittävän tiettyä asemaa, joka sisälsi joko tietyn statusarvon tai osoittelevan häpeämerkin. Merja kertoo:

Liittyhän siihe semmonen tietty status, että koulussa ei jumppatunnilla tarvinu aina voimistella, vaan sit oli iso tyttö. Et sit oli niinku syy olla voimistelematta, et tavallaan niinku kuulu toiseen kastiin ku ne joil ei kuukautisii viel ollu. ... Ei opettajat oikeestaan puhunu mitään, et se oli vaan sellanen, et opettajalle vaan kuiskattiin silleen ”mie en nyt ku minul on kuukautiset niin mie en voi nyt tehdä sitä ja tätä”, niin opettaja vaan et kröhöm, aha joo selvä.⁴³⁹

Taina jatkaa:

Mä muistan, ku ala-asteella oli tämmönen, et ei tarvinu voimisteluun tai ylipäänsä liikuntaan osallistuu kuukautisten aikana. Se X-kaveri ensimmäisenä alko istuu näyttämön laidalla, kattelee ku muut teki. Et siitähän se varmaan sit tuli, et mä tajusin et sillä on (kuukautiset alkaneet). Sen jälkeen me istuttiin loppu ala-aste aina kahestaan siellä näyttämön laidalla.⁴⁴⁰

Vuonna 1996 suoritettun yläasteen 8. -luokkalaisille suunnatun kyselyn mukaan enää vain noin 5% ikäluokkansa tytöistä ajattelee, että he ovat kuukautisten aikana liian heikkoja osallistumaan urheiluharjoituksiin. Tutkimuksessa todetaan, että ”ennen vanhaan tytöille suositeltiin liikunnan välttämistä kuukautisten aikana ... mutta tämä on turhaa, koska useimmat eivät koe liikuntaa haittaavia oireita ja liikunta saattaa myös lievittää kuukautiskipuja”,⁴⁴¹ kuten myös Merja toteaa:

---

⁴³⁸ Delaney & Lupton & Toth 1988, 61-65.

⁴³⁹ H10, 00.00.

⁴⁴⁰ H3, 45.46.

⁴⁴¹ Kontula et.al. 2001, 18-19.

*Se helpottaa hirveesti sitä kipua, et liikkuu ja tekee ja touhkaa jotain. Et mul ainakin tuntuu, et se on hirveen hyvä, et voi lähteä ulos ja hyppiä ja pomppia ja tehdä, kumarrella ja kyykistellä, et se auttaa.*⁴⁴²

Tytöt saattoivat käyttää kuukautisia myös tekosyynä olla osallistumatta liikuntatunnille, kuten Paula kertoo:

*Kyllä mä muistan, että kun lukiossakin oli jotakin telinevoimistelua, jota mä inhosin yli kaiken. Mä opettajalle sanoin, että mulla on kuukautiset, mä en voi osallistua. Eikä mun tarvinu, mä joutuin käveleen ... Kyllä mä uskon, että varmaan joku munkin ystävät ihan oikeesti oli niin kipeitä, eli oli kipuja ja oli pahaolo ja vatsan alue oli herkkä, että varmaan käyttivät ihan oikeesti syynä. Mutta mun oma syy oli varmaan lintsaminen. Mulla ei oo ollu kuukautiskipuja eikä semmosia. Sitä vaan osattiin käyttää hyväksi.*⁴⁴³

Delaney, Lupton ja Toth toteavat, että kuukautiset olivat 1800-luvulla naisille hyväksytty tapa saada ylimääräistä vapaata. Tuolloin Amerikassa luotiin naisen ruumiillisen heikkouden perusteella naista suojelevia lakeja, jotka määrittivät naisten työaikoja, tehtäviä, palkkausta ja niin edelleen. Näiden lakien ja säädösten taustalla oli perusajatus, että kuukautiset luonnollisesti rajoittavat naisen toimintakykyä, ja ovat näin ollen haitaksi bisnekselle.⁴⁴⁴ Kuinka haastateltavat suhtautuvat työntekoon kuukautisten aikana? He toteavat pääosin samaa kuin Riikka: *Joskus, jos on ollu vatsa kipee kuukautisist johtuen, ollu semmonen vähän kurja olo. Töistä en oo ollu, koulust aikoinani, mut työelämästä en oo koskaan ollu poissa.*⁴⁴⁵ Töissä on selvitty lääkkeillä ja hammasta puren.⁴⁴⁶

Ennen vuotta 1983 kuukautiskipuihin käytettävät lääkkeet olivat pääsääntöisesti reseptilääkkeitä. Esimerkiksi kuukautisten yhteydessä ilmeneviin vatsakrappeihin tehoava ibuprofeeni, muun muassa kauppanimellä Burana, tuli Isossa-Britanniassa markkinoille reseptilääkkeenä vuonna 1969. Ilman reseptiä sitä alkoi saada apteekeista vuonna 1983.⁴⁴⁷ Olisi mielenkiintoista selvittää, missä määrin riittävän tehokkaiden kipulääkkeiden vapauttaminen apteekin käsikauppaan on lisännyt naisten kuukautisten kanssa selviämisen ja oman elämän hallinnan tunnetta.

⁴⁴² H10, 41.10.

⁴⁴³ H2, 18.34.

⁴⁴⁴ Delaney & Lupton & Toth 1988, 55-56.

⁴⁴⁵ H1, AK2 00:00.

⁴⁴⁶ H3, 51.34.

⁴⁴⁷ Delaney & Lupton & Toth 1988, 135; <http://fi.wikipedia.org/wiki/Ibuprofeeni> 15.1.2009.

Kipulääkityksen käyttö on vain yksi monista kohtauspisteistä, joita kuukautiskokemustaan pohtivan naisen ja lääketieteen välillä on. Oinas pitää ongelmallisena feministisessä tutkimuksessa vallalla ollutta näkökulmaa, joka tarkastelee medikalisaatiota vain kontrollin ja vallan välineenä. Hän toteaa, että ruumiin ja kokemuksen tutkimus ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Oinaan mukaan medikalisaation tutkimisessa tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota ihmisten tiedon tarpeeseen. Etenkin nuorilla on hänen mukaansa tarve saada muodollista tietoa muuttuvasta ruumiistaan. Suomalaisen hyvinvointivaltion terveydenhuollon ammattilaisilla on ainutkertainen mahdollisuus tarjota tätä tietoa ja olla läsnä yksilön arjessa. Muodollisen lääketieteellisen tiedon avulla naisilla säilyy itsemäärittelyn mahdollisuus, ja he saavat keinoja selviytyä aktiivisena toimijana uudessa tilanteessa.⁴⁴⁸

Männistön mukaan 1900-luvun alussa nuorille tytöille suunnatuissa oppaissa naisruumis tuotettiin selkeästi lääketieteen näkökulmasta, ja tytön ruumiin ajateltiin olevan täynnä vaaroja, joista viime kädessä vain lääketiede voi häntä varjella. Kuten jo luvussa 2 totesin, naiselle oli 1900-luvun alun hygienianoppien mukaan välttämätöntä oppia tuntemaan oma ruumiinsa. Naisen tuli tuolloin tunnistaa normaalitila ja tarkkailla kuukautisvuotonsa kestoa, määrää ja laatua sekä kiinnittää huomio pieniinkin epäsäännöllisyyksiin. Tämä vahva itsetarkkailun vaatimus on tyypillistä hygienian perinteelle ja näkyy aineistossani edelleen.⁴⁴⁹ Taru kertoo kuinka epäsäännölliset, aina yhdyntöjen jälkeen ilmaantuvat kuukautiset *sotkee näitä mun kirjallisia tehtäviä almanakkaan*. Kuukautisista on siis tarpeen pitää tarkkaa kirjaa. Selvitäkseen kirjanpito-ongelmansa kanssa Taru toteaa, että *tästäkin asiasta kysyin lääkäriltä*.⁴⁵⁰ Oinaan mukaan paternalistinen medikalisaatio alistaa naisruumiin lääketieteelle, joka käsittelee naisruumista koneena, jonka rikkoutumisen ehkäisemiseen ja vikojen havaitsemiseen ja korjaamiseen tarvitaan lääketieteen pelastavaa apua.⁴⁵¹

Oinaan mukaan terveydenhuoltohenkilöstön hallussa oleva tieto tulisi ymmärtää myös resurssina, jolla terveyden ammattilaiset vastaavat naisten ilmaisemaan tiedon- ja avuntarpeeseen. Tieto helpottaa ahdistusta. Sen avulla voidaan esimerkiksi sulkea pois sairauden mahdollisuus tilanteessa, jossa kuukautisvuodossa tapahtuu äkillinen muutos.⁴⁵² Kuten jo luvussa 2 totesin, kaikkien naisten kuukautiskokemuksen perustana ei ole kuukautisten fysiologian tunteminen vaan ennemminkin ruumiillinen kokemus, joka

---

⁴⁴⁸ Oinas 2001, 17-18, 104.

⁴⁴⁹ Männistö 2003, 46-48, 64.

⁴⁵⁰ H6, 69.15.

⁴⁵¹ Oinas 2001, 97-102.

⁴⁵² Oinas 2001, 98, 103, 107

tapahtuu, mutta jonka ymmärtämisellä ei ole heille sen enempää väliä kuin ruuansulatuselimistön toiminnan tuntemisellakaan. Lääketiede on kuitenkin kuukautiskokemustarinoissa merkittävästi läsnä nimenomaan ongelmien ratkaisijan roolissa. Lääketieteellinen tieto auttaa naista käytännön ongelmista ja kuukautisarjesta selviämiseen. Oinas toteaa, että vaikka tieto ei aina olisi vain terveydenhuoltohenkilöstöllä olevaa tietoa, sen kysyminen heiltä persoonattomasti esimerkiksi lääkäripalstalla antaa naiselle mahdollisuuden oman toimijuutensa ja itsekontrollinsa säilyttämiseen.⁴⁵³

Ensimmäiset käynnit gynekologilla ajoittuvat monesti vaiheeseen, jossa aikuisuvat tytöt alkavat pohtia ehkäisyä, tai kun he kokevat kuukautisensa jollakin lailla ongelmallisiksi, esimerkiksi kivuliaiksi, epäsäännöllisiksi tai runsaiksi. Haastattelemani naiset kokevat ensimmäisen gynekologilla käynnin merkittävänä tapahtumana. Heidän mielestään on tärkeää, että lääkäri käyttää aikaa keskusteluun ja rauhoitteluun sekä kertoo, mitä seuraavaksi tapahtuu. On tärkeää, että käynnistä muodostuu hyvä kokemus, jonka muistaa vielä esimerkiksi 15 vuoden päästä kertoa haastattelijalle positiivisena kokemuksena kuukautiselämäkerrassaan.⁴⁵⁴ Toiset ovat tähän siirtymävaiheeseen kuuluviin gynekologin tarkastuksiin valmiimpia kuin toiset, kuten Satu kertoo:

Mä muistan, ku mä oon ollu 13-14, mä en ihan tarkkaan muista minkä ikänen mä oon ollu, kun eka kerran oon käynny gynekologilla. Mun paras kaveri lapsuudesta on menny 18 tai 19-vuotiaana eka kerran. Hän jännitti hirveesti. Mä olin jo siihen mennessä käynny kerran vuodes monta vuotta. Se kontrasti oli mun mielest kauheen iso, ku hän jännitti ja hänen äiti meni mukaan. Mä olin ihan et hoh hoijaa, et käythän sä hammaslääkäriissäkin.⁴⁵⁵

Aineistostani ei käy selville kuinka usein haastateltavat käyvät gynekologilla. Haastateltavat ovat käyneet ehkäisykysymysten tai gynekologisten vaivojen takia kouluterveydenhoitajalla, äitiysneuvolassa, ehkäisyneuvolassa, terveyskeskuksessa ja sairaalassa, mutta selvästi eniten he ovat tekemisissä yksityissektorilla toimivien gynekologien kanssa. Suurin syy yksityisellä sektorilla asiointiin on haastateltavien mukaan siitä seuraava valinnan vapaus, vapaus olla aktiivinen toimija, joka voi vaikuttaa hoitoonsa. Toimija, jolla on mahdollisuus, rahaa vastaan, valita missä, koska ja kumpaa sukupuolta olevan lääkärin vastaanotolle menee. Paula kertoo:

---

⁴⁵³ Oinas 2001, 198.

⁴⁵⁴ Ks. esim. H4, 86.12; H6, 75.11.

⁴⁵⁵ H4, 98.44.

*Sitte ku on käyny tämmösellä lääkäriellä, mihin itse on maksannut gynekologin tarkastuksen, niin mä oon aina sitte sen naisen valinnu. Sitte oon tykänny, että on se sama lääkäri kenen luona käyää, että ois semmonen tuttuuden tunne olemassa.*⁴⁵⁶

Satu jatkaa: *Yksityisellä puolella, kun sä kuitenkin oot maksava asiakas, niin heti ku on raha kyseessä, niin (sut otetaan) ihan eri lailla.*⁴⁵⁷ Myös Taina toteaa: *Oisin mä vaihtanu jos en mä tykkäis, jos must tuntuis ettei kuunneltais.*⁴⁵⁸

Aineiston perusteella näyttää siltä, että kun ruumiin hallinta ei enää itseltä onnistu, ollaan se valmiit antamaan lääketieteen ammattilaisten käsiin, mutta naiset haluavat säilyttää aktiivisen toimijuuden itsellään. Häätätilanteissa julkisella puolella käyneet ovat olleet saamaansa apuun tyytyväisiä. Esimerkiksi Taru kertoo: *Ensiavusta mä sain heti mukavaa palvelua ja nopeeta toimintaa*⁴⁵⁹ Muutoin kokemukset julkisen sektorin gynekologisista palveluista ovat olleet negatiivissävyytteisiä, johtuen pitkälti itsemääräämisoikeuden puutteesta. Myös lääkäreiden ammattitaitoa julkisella sektorilla hieman epäillään. Satu kertoo seuraavasti julkisella sektorilla saamastaan gynekologisesta hoidosta:

*Mä en oo oikeestaan julkisel puolel käyny ku neuvolan kautta. Mä en oo ehkä halunnu mennä tavalliselle terveystakeskuslääkärille. Mul on ollu ehkä vähä sellanen, et ne jotka tekee vaan sitä yhtä asiaa päivittäin, niin ne (yksityisen sektorin erikoislääkärit) osaa sen asian. ... Terveystakeskuksessa aina vaihtu lääkäri ja aina selitit asian uudestaan ja uudestaan. Mul tuli jotenki sinne terveystakeskukseen niin huono suhde. Mä en ainakaan tämmöses asias haluu mennä sinne. ... Meil (äitiysneuvolassa) vaihtu neuvolalääkärit, ... et tuli semmonen olo, et ne ei uskalla ees kattoo mitä siellä näkyy. En mä tiedä oisko se heillä kokemuksen puutetta. He on aika nuoria lääkäreitä, ketkä on ollu nää epävarmat.*⁴⁶⁰

Yleisesti ottaen viimeisen sadan vuoden aikana lääkäri-potilas -suhteessa on tapahtunut merkittävä muutos. 1800–1900-lukujen vaihteen lääkäripalstakirjoittelua tut-

---

⁴⁵⁶ H2, 34.11.

⁴⁵⁷ H4, 94.55.

⁴⁵⁸ H3, 33.20.

⁴⁵⁹ Ks. esim. H6, 46.20.

⁴⁶⁰ H4, 80.25, 94.55; Ks. myös H3, 30.25.

kinut Anssi Halmesvirta toteaa, että lähtökohtaisesti lääkärin ja potilaan kohtaaminen oli tuolloin epätasa-arvoinen ja lääkärikeskeinen. Halmesvirran mukaan jo termi vastaanotto (vrt. engl. *consultation*) kuvaa suomalaisen auttamisinstituution luonnetta. Lääkäri suvaitsi ottaa vastaan tutkimukseen tulevan alamaisen, potilaan. Lääkäri ei tuolloin neuvotellut potilaidensa kanssa tarvittavasta hoidosta.⁴⁶¹ Tämän päivän lääkärin vastaanoton tapahtumia haastateltavat kuvataan seuraavasti:

*Lääkäri ehdottaa, suosittelee, keskustelee, on myötäelävä. Lääkärille uskaltaa kertoa omat ongelmansa. Lääkäri sitten ammattilaisena pohtii ja miettii mitä tehdään. Hyvä lääkäri luo turvallisuuden tunnetta tietoa jakamalla, mutta hän ei tuputa tietoa. Keskustelu on avointa, onhan kyse naisen omasta terveydestä.*⁴⁶²

Delaney, Lupton ja Toth toteavat, että kuukautisista puhuminen ei ollut 1980-luvun amerikkalaisille kovinkaan soveliaaksi koettu puheenaihe, se oli heille tabu. Kuukautisista voitiin tuolloin puhua lääketieteen näkökulmasta, mutta ei tavallisena, luonnollisena kokemuksena. He toteavat, että kuukautisista puhuminen ei tee niistä yhtään sen vähemmän mystistä asiaa.⁴⁶³ Tutkimukseni on tehty 2000-luvun alun Suomessa, jossa kuukautisista puhuminen on jo selkeästi muuttunut vapautuneempaan suuntaan. Haastattelemani naiset kertovat, että kuukautisista puhuminen ei tämän päivän Suomessa ole tabu, vaan ihan luonnollinen juttu, josta puhutaan niin aviomiehen kuin tyttökavereidenkin kanssa. Kuukautisista puhuminen on kuitenkin yleensä asia, joka *on niin henkilökohtainen, ettei sitä tarvi kaikelle maailmalle kailottaa.*⁴⁶⁴ Kuukautispuhe kuuluu yleensä neljän seinän sisäl.⁴⁶⁵

Jos kuukautisista puhuminen kuuluu neljän seinän sisälle, niin miksi haastateltavat ovat lähteneet mukaan tutkimukseen, jonka tulokset julkaistaan neljän seinän ulkopuolella? Vietettyäni aikaa haastatteluaineiston parissa, palaten yhä uudelleen ja uudelleen yksittäisiin kertomuksiin ja tekemiini yleistyksiin, totean että yhtenä merkittävänä motiivina tutkimukseeni osallistumiselle haastateltavilla on ollut itsetuntemuksen lisääminen ja eletyn elämän arviointi, johon kuukautiskokemus yhtenä osa-alueena kuuluu. Merja toteaa:

---

⁴⁶¹ Halmesvirta, 1998, 37.

⁴⁶² Ks. esim.H1, 10.26, 48.26; H2, 34.11, 48.36; H3, 00.00, 27.41; H4, 68.12; H6, 2.40, 11.00, 46.20; H10, B14.03.

⁴⁶³ Delaney & Lupton & Toth 1988, 62-63.

⁴⁶⁴ H3, 54.20.

⁴⁶⁵ H4, 114.20.

*Ihan mielenkiintosta, et on joku syy mieltä asioita. Joku syy kaivella niitä omia kokemuksia ja mielikuvia, mitä on omist kuukautisista. Harvoinhan sitä tulee miettineeks tomosia asioita. Ei koskaan pohdi tällaisia asioita tälleen. Et mielenkiintosta.*⁴⁶⁶

Jallinoja toteaa että liberaalisuuden myötä yksilölle on tullut moraalinen oikeus käsitellä julkisesti henkilökohtaisia kokemuksiaan. Jallinojan määrittelemä liberaalisuuden aikakausi alkoi 1970-luvulla ja tähän suhteutettuna on ymmärrettävää, miksi syvähaastattelusta tuli 1980-luvulla erittäin suosittu metodi.⁴⁶⁷ Kulttuuri oli tuolloin kypsä ja avoin uudentilaiselle tiedonkeruumenetelmälle. Tuolloin tuli ylipäättään mahdolliseksi puhua esimerkiksi kuukautiskokemuksesta julkisesti. Jallinojan mukaan modernille säädyllyisyydelle on tyypillistä, että innokkaimmat raottavat verhoa yksityisyyden edessä. Salaisuuksia paljastetaan muistelmassa, televisiossa ja elämäkerroissa. Suuntaus vie yksityisen elämän yhä enemmän muiden katseltavaksi ja arvioitavaksi. Samalla yksityisyyden merkitys kasvaa, ei välttämättä henkilökohtaisena elämänalueena, vaan julkisena kysymyksenä.⁴⁶⁸ Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt hahmottamaan yksityisen kokemuksen ja julkisen määrittelyn rajapintaa. Sekä haastattelutilanne että haastatteleva tutkija sijoittuvat johonkin lähipiiriin ja julkisen rajalle.

Haastatteluaineistoni ei ole tutkimuksessani spontaanisti tuotettua muisteluaineistoa, vaan muistamiseen pyytämisen herättämää etukäteen temaattisesti rajattua muistelukerrontaa⁴⁶⁹, jossa kokemukset saavat kerronnan kautta merkityksiä, ja ne alkavat tarinoitua⁴⁷⁰ kuukautiskokemukseksi. Tutkimuksessani vuorovaikutuksen lähtökohtana on ollut haastateltavan menneisyys ja kokemusmaailma. Olen pyrkinyt virittelemään haastateltavan muistia antamalla hänelle edellisenä iltana ennakkotehtävän, jonka tarkoituksena on ollut erotella kuukautiskokemukseen liittyvistä pitkäkestoisista prosesseista esiin kuukautiskokemusta jollain lailla muuttaneita tapahtumia. Minun haastattelutilanteessa vaikuttava esiyymärykseni on muotoutunut omasta kuukautishistoriastani sekä tutustuessani tutkimaani aihepiiriin ennen haastatteluja. Haastattelussa keskustelun eteneminen oli ennalta arvaamatonta, sirpalemaista poukkoilua, jossa keskityttiin yksittäisiin eloiisiin mielikuviin, jotka taas toivat mieleen jotain uutta.⁴⁷¹ Ohjaavana rakenteena haastattelussa toimi haastateltavan

⁴⁶⁶ H10, B58.01.

⁴⁶⁷ Ks. esim. Oinas 2001, 52; Saarikoski 2001, 72.

⁴⁶⁸ Jallinoja 1997, 234.

⁴⁶⁹ Makkonen 2006, 247. Makkonen käyttää muitietohaastatteluissa syntyneestä aineistosta termiä muistelukerronta. Muistelukerronta on Makkosen mukaan omaelämäkerrallista ja yleensä lähimenneisyyteen liittyvää. Muistelukerronta on menneisyyden tulkintaa kertomalla.

⁴⁷⁰ Jähi 2004, 170-171.

⁴⁷¹ Ks. esim. Ukkonen 2006, 183-186; Rossi 2003, 17-38.

Ohjaavana rakenteena haastattelussa toimi haastateltavan ennakkotehtävän avulla tuotama kuukautiselämäkerran visuaalinen tapahtumajana.

Vilkon mukaan elämää selostavaan ja arvioivaan kerrontaan sekoittuu tunteisiin vetoava ja vaikuttava kerrontafunktio. Tämä emotionaalisuus on osa omaelämäkerran sosiaalista rakentumista. Kertoja yrittää selvittää oman elämän kysymyksiä itsearviointissa ja elämänculun konstruoinnissa esiin nousevien emootioiden avulla. Omaelämäkertatekstiin paneutuvan lukijan, tässä tutkimuksessa haastattelijan, tulee päästä osalliseksi näistä kertojan tunneperäisistä kokemuksista. Vain näin osallisuudesta, sitoutumisesta ja emotionaalisesti alttiiksi asettautumisesta voi tulla molemminpuolista.⁴⁷²

Kuukautiset ovat sekä henkilökohtaisesti koettu että julkisesti määritelty ja jaettu ruumiin toiminto. Tässä luvussa esittämieni naisten kuukautiselämäkerroissa esiin nousevien merkittävien toisten kanssa kuukautisia arvioidaan ja vertaillaan, ja pohditaan kuukautisiin liittyviä erilaisia merkityksiä. Kuukautisista saadaan tietoa ja sitä sovelletaan käytäntöön. Viime kädessä kyseessä on henkilökohtainen, salainen, ominta omaa oleva ruumiillinen kokemus, joka muotoutuu suhteessa näihin kaikkiin tässä luvussa esitettyihin muihin, mutta jonka voi kokea vain itse.

---

⁴⁷² Vilko 1997, 182-183.

5. LOPUKSI

Haastattelemieni naisten kuukautiselämäkerrat ovat tutkimusprosessin aikana käyneet läpi monia vaihteita. Pro gradussani esittämä ”lopputulos” on vain yksi tulkinta kuukautiskokemuksesta ja kuukautisten historiasta. Se on monien valintojen ja neuvottelujen tulos, joka on muotoutunut ensin haastateltavan muistelutyöskentelyssä ennen haastattelua, sen jälkeen haastattelutilanteessa tapahtuneessa muistelukeskustelussa ja lopullisen muodon se on saanut työpöytäni ääressä kirjoitusprosessin aikana, kun olen asettanut keskenään vuoropuheluun haastatteluaineiston, tutkimuskirjallisuuden, kulttuurisen kuukautispuheen sekä tutkija- ja arkiminäni kokemushistorian.

Lääketieteellinen tietämys kuukautisista on lisääntynyt 1900-luvun aikana nopeasti ja tietoa kuukautisista on tänä päivänä hyvin saatavilla. Tästä huolimatta kaikenikäisten haastattelemieni naisten pohdinnoissa oli havaittavissa epävarmuutta kuukautisten fysiologisessa määrittelemisessä. Aineistoni perusteella vaikuttaisi siltä, että kuukautisten fysiologian tunteminen ei ole kaikille naisille kovin merkityksellinen asia. Se on ruumiillinen kokemus, joka tapahtuu, mutta jonka ymmärtämisellä ei ole heille sen enempää väliä kuin ruuansulatuselimistön toiminnan tuntemisellakaan.

Fysiologisesti kuukautiset ovat naisille merkki sukukypsyydestä, hedelmällisessä iässä olemisesta. Fysiologisena ilmiönä kuukautiset ovat yksi naisen normaaliutta määrittelevä tekijä. Jos kuukautiset jäävät pois muusta syystä kuin alkaneen raskauden tai imetyksen takia, mieltävät naiset sen epänormaaliksi. Poisjääneet kuukautiset ovat merkki mahdollisesta sairaudesta. Fysiologisena ilmiönä kohdun erityismerkitys, joka sillä on naista määrittävänä elimenä historian saatossa ollut, korostuu edelleen. Tietoisuus siitä, että lapsi, joka kasvaa kohdussa, voi saada alkunsa jokaisen kuukautiskierron aikana, on vahvasti läsnä naisten kuukautiskokemuksessa. Naisen tulee huomioida tämä jatkuvasti esimerkiksi huolehtimalla tarvittavasta ehkäisystä.

Kokemuksena kuukautiset ovat jotain muuta kuin kuukausittain toistuva fysiologinen ilmiö. Tutkimuksessani tuotetuissa kuukautiselämäkerroissa naiset nimesivät kuukautiselämän avainkokemuksiksi ensimmäiset kuukautiset, kuukautisten kanssa sinuiksi tulon, raskaudet ja imetyksen, lapset tehty mitäs nyt -vaiheen sekä vaihdevuosien tulon tiedostamisen. Näiden avainkokemusten kohdalla naisen ruumiillinen kokemus kuukautisista muuttuu ja samanaikaisesti hänelle muotoutuu jokin uusi sosiaalinen rooli, jonka myötä myös häneen kohdistuvat sosiaaliset odotukset muuttuvat. Jokaisen avainkokemuksen kohdalla nainen arvioi ja määrittää kuukautiskokemuksensa uudelleen.

Ensimmäiset kuukautiset ovat merkittävä tapahtuma haastattemieni naisten elämässä, mutta ne eivät saa kuukautiselämäkerroissa niin keskeistä sijaa kuin mitä niillä monissa muissa tutkimuksissa todetaan naisten elämässä olevan. Naista ympäröivä sosiaalinen yhteisö odottaa tyttöjen aikuistuvan ensimmäisen vuodon myötä. Haastattemani naiset tunnistavat ensimmäisille kuukautisille asetetut sosiaaliset odotukset, mutta he eivät kokemuksen tasolla ole niitä useinkaan vielä valmiita täyttämään. Aikuiseksi tulon kokemus, naiseuden tunne ja raskaaksi tulon mahdollisuuden mieltäminen eivät aineistoni mukaan enää tänä päivänä liity suoranaisesti kuukautisten alkamiseen, vaan vasta myöhäisempään vaiheeseen, esimerkiksi seurustelun ja ehkäisy pillereiden aloittamiseen. Henkisesti haastateltavat kokevat tulevansa sukukypsiksi 16–18-vuoden iässä, eli noin neljä vuotta myöhemmin kuin mitä he määrittelevät itsensä lääketieteellisesti sukukypsiksi. Tämä epäsuhta biologisen ja kokemuksellisen aikuisuuden, naiseuden ja sukukypsyyden saavuttamisen välillä johtuu ainakin osittain kuukautisten alkamisiän varhentumisesta 15–16-vuoden iästä 12–13-vuoden ikään viimeisen sadan vuoden aikana.

Kuukautiset ovat useimmille tytöille kokemuksellisesti välttämätön paha, joka ilmaantuu häiritsemään arkea noin kerran kuukaudessa. Kuukautiskokemusta värittää tässä vaiheessa epävarmuuden tunne. Haastateltavat määrittelevät aikuisuutta kuukautiselämän hallinnan tunteen kautta. Tyttö tuntee olevansa aikuinen nainen ja itsenäinen toimija vasta, kun hän pystyy toimimaan ruumiinsa kanssa kulttuurisesti oikein. Oikein toimimisen kriteereinä haastateltavat esittävät, että tytön tulee oppia pitämään kuukautisvuoto näkymättömänä, että kuukautiskivut ovat hallinnassa ja että kuukautiskierto ei enää heittele miten sattuu.

Raskaudet ja imetys ovat seuraavat elämänvaiheet, joissa nainen pohtii suhdettaan kuukautisiin ja hänen kuukautiskokemuksensa muuttuu. Naista on historian saatossa hyvin pitkään arvotettu hänen uusintamiskykynsä mukaan. Tämä naiseuden määrittely on läsnä naisten kokemuksessa edelleen. Vaikka naisesta, joka vielä vuosisata sitten oli lähes koko hedelmällisen iän ajan raskaana tai imetti on tullut nykypäivän nainen, jolla on keskimäärin kaksi synnytystä, kuvaavat naiset aikuisikää aikana, jolloin raskaaksi tulon mahdollisuus on koko ajan vahvasti läsnä. Omia ja ympäristön odotuksia ja toiveita pohditaan, ja mietitään tuleeko lapsia, koska on lapsien tulolle oikea aika, koska perheen lapsiluku on täynnä. Kuukautisten tuloa tarkkaillaan ja tuskaillaan ja niiden tuloista iloitaan. Imetyksen vaikutus kuukautiskokemukseen nousee vahvasti esiin etenkin haastateltavilla, joilla kuukautiset ovat olleet runsaat tai muutoin vaikeat. He kokevat imetyksen aikaisen kuukautisten poissaolon helpottavana. Kuukautisten poissa pysymi-

nen saattaa motivoida heitä jatkamaan imetystä. Toisaalta pitkän imetyksen aikana monet naisista jo odottavat kuukautisten alkamista, paluuta normaaliin.

Kun naiset tulevat elämässään siihen vaiheeseen, jossa he toteavat, että lapsia ei tule tai lapset on tehty, alkavat he pohtimaan: mitä nyt? Tässä elämänvaiheessa naisilla on vielä kuukautiset, joita useat heistä eivät enää koe tarvitsevansa ja jotka myös monin tavoin saattavat haitata heidän elämäänsä. Naiset miettivät kuukautisten merkitystä ja pohtivat ovatko he valmiita luopumaan niistä esimerkiksi hormonikierukan asentamisen myötä.

Vaihdevuosien alkaminen on kuukautiselämän viimeinen muutoskohta, jossa nainen siirtyy vanhasta johonkin uuteen. Asenne ja suhtautumistapa, joka naisella haastatteluhetkellä on omiin kuukautisiinsa, vaikuttaa selkeästi niihin tuntemuksiin, ajatuksiin ja odotuksiin, joilla nainen suhtautuu vaihdevuosiin. Vaikeiden, haittaavien, harmillisten kuukautisten loppua odotetaan, kun taas ”ihan ok” -kuukautisten kanssa voisi pärjätä pidempäänkin. Yksilö havaitsee kehon ikääntymisen vertailemalla itseään sekä siihen millainen itse oli ennen että siihen millaisia samaa ikävaihetta elävät muut naiset ympärillä ovat. Oma oletettua vaihdevuosielämänvaiheeseen siirtymisen ajankohtaa haastateltavat hahmottelevat myös geeniperimänsä perusteella. Kulttuurinen kuva vaihdevuosivaiheen naisesta vaikuttaa myös naisen kokemukseen omasta vaihdevuosielämänvaiheesta. Yksilön kokemus vaihdevuosista muotoutuu erilaiseksi riippuen siitä, onko ikääntyvälle naiselle kulttuurisesti hyväksyttävää olla yhteisönsä aktiivinen toimija ja sen kunnioitettu jäsen vai määritteleekö naista ympäröivä kulttuurinen yhteisö naisen biologisesti loppuun käytetyksi, yhteiskunnallisesti hyödyttömäksi, yli-ikäiseksi yksilöksi.

Naisen kuukautiskokemus ei ole pysyvä suhtautumistapa, vaan se muuttuu elämäntilanteiden ja ruumiin muutosten kautta aina uudeksi ja erilaiseksi. Eri elämäntilanteisiin liittyvät sosiaaliset odotteet ja roolit sekä naisen ruumiissa tapahtuvat ikäsidonnaiset muutokset vaikuttavat naisen kuukautiskokemuksen muotoutumiseen. Kuukautiset voivat samalle naiselle olla yhtäläillä naiseuden, äitiyden ja ilon kuin pettymyksen, inhon tai turhan ruumiintoiminnon aiheuttaman ärtymyksenkin lähde. Jokaisen kuukautiselämän avainkokemuksen kohdalla nainen uudelleenarvioi suhteensa kuukautisiin ja orientoituu uuteen elämänvaiheeseen.

Kuukautiset, tietyin väliajoin toistuvana fysiologisena ja kokemuksellisenä tapahtumana vaikuttavat naisen kokemukseen ajasta. Kuukautiskokemukseen vaikuttavat tekijät muotoutuvat menneisyydessä monilla eri aikatasoilla. Tapahtuman tasolla naisten kuukautiselämäkertojen kerronnassa nousee esiin kolme erilaista tapaa hahmottaa aikaa.

Ensinnäkin syklinen aika, joka on kuukausittain toistuvan biologisen ruumiintoiminnon, kuukautiskierron, ilmentämää aikaa. Toiseksi kertomuksissa esiintyy subjektiivinen aika, joka on esimerkiksi kuukautisia odottavan, raskautta pelkäävän tai vuodottomia päiviä, raskautta toivovan naisen aikaa. Kolmantena on lineaarinen aika, joka on kalenterillä mitattavaa aikaa, jossa aikaan sidottuna tarkkaillaan ruumiin toimintaa erilaisten poikkeamien havaitsemiseksi tai esimerkiksi raskauden tarkan alun ajoittamiseksi. Nämä erilaiset ajat ovat läsnä naisen kuukautisarjessa ja vaikuttavat naisen toimintaan ja valintoihin, joita hän tekee. Kuukautisten aika säätelee seksielämää, loman viettoa, urheilua, sosiaalista kanssakäymistä, ja niin edelleen.

Nykyhetken kokemuksissa on lisäksi läsnä pitkäkestoinen, lähes muuttumaton ja tiedostamaton, myyttinen aika, joka näkyy esimerkiksi naisten käsityksissä kuukautisista pahana verenä. Hieman nopeampaa ajallista muutosta kertomuksissa edustaa konjuktuurien aika, jolla tuottuu esiin esimerkiksi kertomuksissa suomalaisessa kulttuurissa tyypillisestä tavasta määritellä naiseus uuden elämän synnyttäjän roolin kautta. Myös tulevaisuuden suunnitelmat ja unelmat vaikuttavat siihen, kuinka yksilö kokee kuukautiset nykyhetkessä. Aineiston perusteella voin todeta, että naisen kuukautiskokemukseen vaikuttavat tekijät ovat historiallisesti hyvin hitaasti muuttuvia.

Naiset kokevat ruumiinsa ongelmalliseksi, hankalaksi ja erityistoimia vaativaksi. Kuukautiskiertoon liittyy moninaisia oireita, joiden kanssa naisen on vaikea toimia kulttuurisesti oikein, ja joita hänen on vaikea kätkeä ympäristöltä. Haastateltavat kuvaavat nukkuvansa huonosti ja olevansa kärtyisiä, kiukkuisia, väsyneitä ja herkkiä. Jotkut puolestaan kertovat olevansa tavallista energisempiä noin viikkoa ennen kuukautisia. Näitä kuukautisia edeltäviä oireita naiset selittävät sekä fysiologisilla että psykologisilla syillä. Haastateltavien selityksissä on edelleen nähtävissä samoja piirteitä kuin vielä vuosisata sitten lääkäreiden selityksissä, joiden mukaan kuukautiset merkitsivät sekä ruumiillista että henkistä häiriötilaa naisten elämässä. Haastattelemani naiset kokevat joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta nämä oireet elämäänsä hankaloittavana ja epämiellyttävänä juttuna.

Haastateltavat haaveilevat omasta tilasta kuukautisten aikana tai niiden kynnyksellä. Tilan haaveilu tuottuu esiin konkreettisen tilan kautta, mutta ymmärrän sen tarvoittavan sekä henkistä että fyysistä tilaa. Haastateltavat viittaavat kuukautismajoihin, joihin naiset perinteisissä kulttuureissa saatetaan eristää tai joihin nainen eristäytyy joiksikin päiväksi kuukautisten vuotovaiheen aikana. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että haastateltavat kokevat ajoittain arjessa toimimisen kuukautisten aikana niin haastavaksi, että halu vetäytyä hetkeksi syrjään tuottuu tarinoihin mukaan välillisesti kuukau-

tismajojen kautta. Ymmärrän tämän syrjään vetäytymisen toiveen ilmaisuna nykypäivän arjen vaatimusten ja henkilökohtaisen jaksamisen välisestä epäsuhdasta.

Omaa kehoa ja kehollista kokemusta verrataan jatkuvasti muihin. Naiset pohtivat onko heidän kuukautiskokemuksensa normaali. Käsitys normaalista muotoutuu naisen ja häntä ympäröivän sosiaalisen verkoston välisessä vuorovaikutuksessa. Suomalaisessa kulttuurissa on vahvasti läsnä ajatus, että lapsi oppii naisena ja miehenä olemisen kulttuuriset ja yhteiskunnalliset sisällöt perheessä. Kuukautiset ovat perheen sisällä naisväen juttu ja äiti on perinteisesti se henkilö, jonka vastuulla on tyttären opastaminen sukupuoliasioissa. Tyttöinä haastateltavilla ei ole ollut tarvetta keskustella äidin kanssa, mutta kuukautisten alkamisesta oli heidän mukaansa pakko ilmoittaa äidille, jotta arjesta selviäminen mahdollistui. Muutosvaiheessa tytöstä aikuiseksi naiseksi nuoret tytöt tarvitsevat välineitä ja ohjeita, joiden avulla kuukautiset voi saada hallintaan. Omassa aineistossani, kuukautiselämäkerroissa, äiti on esillä, mutta taustalla, varmistelijan ja auttajan roolissa, ei aktiivisena toimijana. Äiti on mukana tyttärensä kuukautiselämässä arkisena tukena, henkilönä, joka opastaa huolehtimaan hygieniasta ja puukeutumaan oikein kuukautisten aikana sekä henkilönä, joka tulee mukaan kauppaan ostamaan ensimmäisiä kuukautissuojia. Äidiltä on saatu käytännön neuvoja, mutta sukupuolisuuteen tai naiseksi kasvamiseen eivät äidit ole tyttäriään opastaneet.

Haastateltavat pohtivat myös omaa rooliaan kasvattajana ja sukupuoliasioihin opastavana äitinä. Haastateltavien kertomuksissa lapset hyörivät äitinsä kuukautisarjessa mukana. Haastateltavat toteavat, että he ovat kertoneet tai tulevat kertomaan omille lapsilleen avoimesti ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Omien lasten kanssa halutaan toimia toisin kuin miten monien naisten omat vanhemmat ovat toimineet. Naiset toteavat, että yhtenä ongelmana omien vanhempien kanssa on luultavasti ollut vanhempien puutteelliset tiedot esimerkiksi nykypäivän ehkäisymenetelmistä. Aineistoni perusteella voin todeta, että tämän päivän äideillä on tahtoa ja myös tietoa omien lastensa opastamiseen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

Isät eivät vielä haastateltavien nuoruudessa 1970–1990-luvuilla kuuluneet tyttäriensä kuukautisarkeen. Isien poissaolo kertomuksista vahvistaa näkemystä, jonka mukaan kuukautiset ja seksuaalisuudesta puhuminen mielletään perheessä edelleen äitien vastuualueeksi. Pohdin onko tilanne mahdollisesti tänä päivänä muuttumassa, kun koti alkaa olla myös miehen toimintapiiriä? Iältään nuorempien naisten haastatteluissa on kuvauksia miehistä, jotka ovat kotona hoitovapaalla ja käyvät lasten kanssa perhekerhossa. Muuttuuko tämän sukupolven myötä isän rooli henkilöstä, joka ei puutu tyttärensä seksuaalikasvatukseen millään lailla isäksi, joka lisääntyneen arjen läsnäolonsa kaut-

ta osallistuu tyttärensä kasvun tukemiseen sen eri osa-alueilla, sisältäen myös seksuaalikasvatuksen?

Muutos miesten roolissa naisten kuukautiskokemukseen vaikuttavana henkilönä näkyy etenkin puolisoita koskevassa kerronnassa. Puolisot eivät ole enää henkilöitä, joilta kuukautiset tulee visusti salata, vaan he ovat nyt merkittävästi läsnä kerronnassa henkilöinä, joiden elämään kuukautiset vaikuttavat ja joiden mielipiteillä on vaikutusta naisen kuukautiskokemuksen muotoutumiseen. Kuukautisista puhuminen oman miehen kanssa on muuttunut selkeästi avoimempaan suuntaan viimeisten vuosikymmenien aikana. Muiden kuin oman miehen kanssa kuukautisista puhutaan – jos ylipäättään puhutaan – hyvin vähän ja sivulauseessa, mutta luonnollisena asiana.

Kokemuksellisesti kuukautiset ovat kuitenkin vielä vahvasti naisten maailmaa. Ne haastateltavat, joilla on muutamaa vuotta vanhempi isosisko korostavat hänen merkitystään tukijana kuukautiselämän alkutaipaleella. Isosiskolta on saatu tukea ja käytännönläheistä tietoa kuukautisasioissa. Isosiskoon liittyy yksi erityispiirre, joka äiteihin liitetystä muistelusta puuttuu. Kuukautisten myötä suhde isosiskoon muuttuu monessa tapauksessa tasavertaisemmaksi. Pikkusisko siirtyy isojen tyttöjen luokkaan kuuluvaksi. Siskosten *minä-nuo*-asetelma muuttuu *me isot tytöt* -asetelmaksi. Äidin kanssa tätä roolin vaihtumista ei tapahdu, vaan tytär kokee usein, ettei ole valmis liittymään äidin edustamaan ryhmään, aikuisiin. Aineiston perusteella vaikuttaisi siis siltä, että samaistuminen isoihin tyttöihin on ensimmäisten kuukautisten alettua helpompaa kuin ajatuksellinen siirtymä aikuisten ryhmään.

Nuorilla naisilla on selkeä tarve erottua edellisestä sukupolvesta ja etsiä tukea oman ikäisiltään tai hieman vanhemmilta tytöiltä. Haastateltavien kertomuksissa on nähtävissä muutos kavereiden keskinäisessä kuukautispuheessa. 1970-luvun alussa nuoruuttaan eläneet haastateltavat kertovat kuukautisista puhumisen vielä olleen kavereiden kesken tabu. 1980-luvun puolivälin jälkeen kaveriporukoissa kuukautisista puhuminen oli aivan tavallista ja niillä voitiin jopa rehvastella. Yläasteikäisille tytöille on kuukautiselämän kannalta merkittäväksi yhteisöksi muodostunut kaveriyhteisö, jolta saadaan tietoa ja tukea. Myös myöhäisemmissä kuukautiselämänvaiheissa kuukautiskokemusten jakaminen toisten naisten kanssa koetaan tärkeiksi. Kuukautiskokemuksista puhuminen muuttuu iän myötä luonnollisemmaksi, mutta koska kuukautiset eivät ole kulttuurisesti täysin sopiva tai toivottava puheenaihe, koetaan että niistä voi puhua vain riittävän läheisten naisystävien kanssa. Naiset kertovat keskustelevansa keskenään muun muassa ehkäisystä, kuukautiskivuista, kuukautisvuodosta ja siitä, miten kuukautiset ovat muuttuneet esimerkiksi synnytysten myötä.

Edellä esitettyjen henkilöiden lisäksi haastateltavat pohtivat kuukautiskokemustaan myös suhteessa oman kulttuuripiirinsä ulkopuolisiin, outoihin muihin. Naiset tuovat kuukautiskertomuksissaan esiin toiminnassa, asenteissa ja kokemuksissa esiintyviä eroja itsensä ja näiden muiden välillä. Oman kulttuurin toimintamalleja arvioidaan ja selitetään suhteessa vieraisiin toisiin.

Naisella on tarve saada tietoa kuukautisista ja kehon normaalista toiminnasta läpi koko kuukautiselämän. Tiedon tarve on naisilla suurinta kuukautiselämän muutoskohdissa. Tiedon saannin kanavat vaihtelevat. Sosiaalisen lähiverkon lisäksi erilaisia instituutioita edustavat henkilöt vaikuttavat vahvasti siihen, kuinka yksilö kasvaa sisälle erilaisiin kuukautisiin liittyviin kulttuurisiin toiminta- ja käsitysmalleihin. Haastateltavien puheessa korostuu oman toimijuuden säilyttämisen tarve. Kun nainen tulee sinuiksi kuukautistensa kanssa on vertaistuen käyttö yhä mahdollisempaa, mutta etenkin kuukautiselämän alkuvaiheessa sosiaalisen lähiverkoston ulkopuolinen tiedon ja neuvojen jakokanava voi turvata nuoren naisen itsemäärittelyn säilymisen ja antaa hänelle mahdollisuuden ylläpitää ”pärjääjän julkisivua”.

Viimeisen sadan vuoden aikana seksuaalikasvatuksessa on tapahtunut merkittävä muutos. Vielä 1900-luvun alussa pohdittiin, onko oppilaille soveliaista opettaa sukupuolisuuteen liittyviä asioita ja pohdittiin kenen vastuulla opetus on. Suomalaisissa kouluissa on annettu seksuaalikasvatusta 1950-luvulla syntyneiden ikäluokasta alkaen. Sitä ennen nuoret tytöt saivat tietoja kuukautisista hyvin vaihtelevasti, riippuen siitä kuinka heidän äitinsä ja opettajansa asiaan suhtautuivat. 1970-luvulta eteenpäin opetussuunnitelmiin merkityt seksuaalikasvatuksen tavoitteet ovat periaatteessa taanneet melko yhtenäisesti ja tasa-arvoisesti jokaiselle nuorelle ainakin perustiedot oman ruumiin toiminnasta ja seksuaalisuudesta.

Riittävän ajoissa annettu opetus rauhoittaa ruumiinsa muutoksia ihmettelevää nuorta tyttöä, jolla on tarve tietää, ovatko he ja heidän ruumiissaan tapahtuvat muutokset normaaleja. Tytöt tarvitsevat käytännön neuvoja selviytyäkseen muutoksista. He tarvitsevat ruumiin anatomiaa ja fysiologiaa koskevan tiedon lisäksi tietoa myös seksuaalisuuden sosiaalisista merkityksistä. Tietoa tulisi antaa nuorille jo ennen kuin ruumiin muutoksista on tullut todellista arkipäivää, jonka kanssa pitäisi tulla toimeen. Kouluopetuksen oikea ajoittaminen tiedon tarpeeseen nähden on vaikea kysymys myös siitä näkökulmasta, että tyttöjen murrosiän muutokset alkavat keskimäärin vuotta aiemmin kuin pojilla. Haastatteluaineiston perusteella suosittelen, että nuorille taataan kaikki perustieto seksuaaliasioista kuudennen luokan loppuun mennessä.

On yllättävää, kuinka vahvasti naisten koulumuistoissa nousee esiin kouluissa vallinnut käytäntö, jonka mukaan kuukautisten aikana liikuntatunneille ei ollut, liikuntaa koskevista yleisistä suosituksista huolimatta, suotavaa osallistua tai niiltä sai olla luvan kanssa poissa. Käytännön myötä tytöille välittyi asenne, että liikunta ei ole kuukautisten aikana hyvä asia. Tämä asenne näkyy joidenkin naisten tarinoissa vielä aikuisiälläkin, kun he kertovat vuotopäivinä välttelevänsä urheilua. Käytäntö myös osoitti tytöille selvästi mihin ryhmään kukakin kuului: niihin joilla kuukautiset olivat jo alkaneet vai niihin joilla niitä ei vielä ollut. Tähän leimaavaan ryhmittelyyn liittyi häpeän tunteita, etenkin niillä, joilla kuukautiset alkoivat selvästi muita aikaisemmin tai myöhemmin.

Naiset etsivät aktiivisesti tietoa kuukautisista myös itse. Tietoa saadaan kirjoista, lehdistä ja radiosta. Internet ei vielä omassa aineistossani tule tiedonlähteenä esiin, mutta uskon että sen merkitys tiedonjaon ja -haun kanavana on merkittävästi lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. Yksilöllä on vahva tarve saada oma ruumiinsa ja kuukautiset sen toimintona henkilökohtaisen kontrollin alaisuuteen. Uudet internetissä muodostuvat sosiaaliset yhteisöt mahdollistavat itsekontrollin ylläpitämisen ja oman kokemuksen peilaamisen toisten kokemuksiin. Internetin anonyymissä ympäristössä voidaan myös keskustella elämänpiireistä yksityisimpään alueeseen, seksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen kuuluvista kokemuksista.

Vaikka kaikkien naisten kuukautiskokemuksen perustana ei ole kuukautisten fysiologian tunteminen, on lääketiede ja lääketieteen käsitys kuukautisista läsnä naisten kuukautiskokemuskerronnassa. Aineiston perusteella näyttää siltä, että kun ruumiin hallinta ei enää itseltä onnistu, ollaan se valmiit antamaan lääketieteen ammattilaisten käsiin. Lääketiede on kertomuksissa läsnä ongelmien ratkaisijan roolissa: lääketieteellinen tieto auttaa naista käytännön ongelmista ja kuukautisarjesta selviämiseen.

Naiset ovat selvästi eniten tekemisissä yksityissektorilla toimivien gynekologien kanssa, koska siitä seuraa valinnan vapaus: vapaus olla aktiivinen toimija, joka voi vaikuttaa omaan hoitoonsa, mahdollisuus olla toimija, joka voi, rahaa vastaan, valita missä, koska ja kumpaa sukupuolta olevan lääkärin vastaanotolle menee. Haastateltavat kuitenkin toteavat, että ovat tyytyväisiä myös julkisella puolella hätätilanteissa saamaansa apuun. Muutoin kokemukset julkisen sektorin gynekologisista palveluista ovat negatiivisävytteisiä, johtuen pitkälti itsemääräämisoikeuden puutteesta. Yleisesti ottaen viimeisen sadan vuoden aikana on lääkäri-potilas -suhteessa tapahtunut kuitenkin merkittävä muutos. 1800–1900-lukujen vaihteessa lääkärin ja potilaan kohtaaminen oli epäta-

sa-arvoinen ja lääkärikeskeinen, kun taas tämän päivän lääkäriissä käynti koetaan tiedon saannin ja keskustelun mahdollistavana tilanteena.

Samanaikaisesti kun kuukautiset ovat henkilökohtainen, salainen, ominta omaa oleva ruumiillinen kokemus, jonka voi kokea vain itse, ovat ne myös merkittävällä tavalla sosiaalinen tapahtuma. Yksilö antaa keholliselle kokemukselle merkityksen, personallistaa sen vuorovaikutuksessa sosiokulttuurisen ympäristönsä kanssa. Yksilö saa muilta tietoa kuukautisista ja vinkkejä siitä kuinka niiden kanssa tullaan toimeen. Hän arvioi, vertailee ja pohtii kuukautisiinsa liittyviä erilaisia merkityksiä suhteessa muihin. Yksilön kuukautiskokemukseen vaikuttavat vahvasti myös erilaiset kulttuuriset käsitykset kuukautisista.

Kuukautiselämäkerroissa häpeän tunne läpäisee koko elämänkaaren. Naiset kertovat kuinka kulttuurisesti kasvetaan huomaamaan, mikä on noloa. Kulttuurisesti kuukautisten tulee olla näkymättömät, huomaamattomiksi kätkeyt. Kuukautiset ovat jotain hyvin yksityistä, ja niiden paljastuminen altistaa yksilön julkiselle häpeälle. Vaikka kuukautisiin liittyvä nolouden ja häpeän tunne on syvällä kulttuurisessa kokemusmaailmassa, on siinä kuitenkin aineistoni perusteella havaittavissa jonkin asteista muutosta avoimempaan suuntaan. Kuukautisista voidaan tänä päivänä, ainakin jossain määrin puhua ääneen ja niiden oikealla nimellä.

Naisten on tänä päivänä mahdollisuus pitää kuukautistensa hyväksytysti piilossa ja hajuttomana paremmin kuin edeltävillä sukupolvilla, heidän on helpompi toimia sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Suomessa juokseva vesi ja vessa, jossa voi käydä yksityisesti ja suorittaa samalla myös alapesun, ovat melko tuoretta ylellisyyttä, mutta ne ovat arkipäiväistyneet kulttuurissa jo siinä määrin, ettei hygieniasta huolehtimista tarvitse enää erikseen kuukautiselämään opastuksessa painottaa, vaan siitä on tullut normaali asia. Toisaalta naisten, etenkin runsaista kuukautisista kärsivien, on viimeaikaisen vesisakehityksen myötä yhä vaikeampi huolehtia puhtaudesta kuukautisten aikana. Julkiset maksuttomat vessat kun alkavat 2000-luvulla olla jo melkoinen harvinaisuus. Vessojen ja juoksevan veden lisäksi kuukautissiteiden kehittyminen viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana yhä imukykyisemmiksi, ohuemmiksi ja hajuttommiksi auttaa naista huolehtimaan kuukautisten salaamisveloitteen toteutumisesta entistä paremmin.

Kuukautisten lääketieteellisen määrittelyn rinnalla suomalaisessa kulttuurissa elää edelleen historiallisesti hitaasti muuttuvia kuukautisiin liittyviä merkityksiä. Esimerkiksi kuukautisveren ymmärtäminen pahana tai ylimääräisenä verenä voidaan ajatella nykypäivänä kuvaavan ennemminkin kuukautisiin liittyviä subjektiivisia tuntemuksia kuin edustavan vallitsevaa lääketieteellistä selitysmallia. Naiset eivät perustele koke-

mustaan esimerkiksi humoraalipatologian opeilla, vaan he kertovat kokevansa itsensä kuukautisten aikana turvonneiksi, myrkytetyiksi, ja heidän toiminnallisuutensa laskee. Pidän näiden subjektiivisten tuntemusten havaitsemista ja niiden taustalla vaikuttavien kulttuuristen merkitysten ymmärtämistä tärkeänä, koska niiden perusteella nainen tekee esimerkiksi ehkäisykeinoihin liittyviä valintoja.

Eri ehkäisyvaihtoehtojen tarkastelu ja itselle parhaan mahdollisen vaihtoehdon valitseminen on ollut laajemmassa mittakaavassa suomalaiselle naiselle mahdollista noin 50 viimeisen vuoden ajan. Ehkäisymenetelmien kehittyminen on tuonut naiselle mahdollisuuden suojautua ei-toivotulta raskaudelta, josta naiset aineistoni perusteella kokevat edelleen olevansa viime kädessä vastuussa yksin. Hormonikierukan markkinoille tulon myötä, vuodesta 1990 alkaen, naiselle on tullut mahdolliseksi valita myös haluavatko he kuukautisten olevan läsnä arjessaan, vai haluavatko he lähes tai kokonaan poissaolevat kuukautiset. Aineistoni perusteella kumpikin vaihtoehto on yhtä mahdollinen ja haluttava. Merkittävää on, että naiselle on tullut mahdolliseksi päättää kuinka hän haluaa ruumiinsa toimivan.

Koska tutkimuksessa mukana olevat naiset ovat tutkimuksen lähtöasetelmista johtuen valikoituneet niin, että he ovat hormonikierukkaa käyttäviä, käyttäneitä tai käyttötöä suunnittelevia synnyttäneitä naisia, ei tutkimuksessa kuulu biologisen kellon tikitystä eikä lapsettomuuden kokemukserontaa. Tämän ryhmän kuukautiskokemuksen tutkiminen toisi varmasti tärkeää lisätietoa siitä, kuinka kulttuurisesti suhtaudutaan lapsettomuuteen, vapaavalintaiseen tai tahattomaan. Uskon, että näiden naisten kuukautiskokemukset poikkeavat jossain määrin nyt mukana olleen ryhmän kokemuksesta. Myös miesten kuukautisia koskevien kokemusten tutkiminen olisi tärkeää, jotta voitaisiin paremmin hahmottaa kuukautiskokemukseen vaikuttavien kulttuuristen tekijöiden kokonaiskuva.

Tutkimuksen monitieteellinen näkökulma mahdollisti kuukautiskokemuksen tarkastelun uudella tavalla. Se osoitti, että historialla on merkittävä rooli ihmisen ruumiillisen kokemuksen tulkinnassa. Kun ymmärrämme, miten yksilön kulttuurisidonnainen ruumiillinen kokemus hahmottuu suhteessa menneisyyteen ja miten historia vaikuttaa nykyhetkessä, jossa suunnitelmien ja unelmien avulla suuntaudutaan kohti tulevaa, ymmärrämme entistä monipuolisemmin, ja myös paremmin, itse tuota kokemusta. Mutta historia nousi, hieman yllättäen, esiin myös toisin päin eli siten, että ruumiillinen kokemus on tärkeä osa ihmisen historiasuhdetta. Siksi sen tulee olla vahvasti mukana sekä silloin, kun ihminen tarkastelee historian asemaa omassa elämässään, että silloin, kun historiasuhdetta tarkastellaan yleisesti, historiantutkimuksen keinoin.

LÄHTEET

Haastattelut

- H1 *Riikka*, s.1966
Äänite AK1 ja AK2. Kesto 76.35 min.
Haastattelija Annikka Konola, Turku 5.4.2006.
- H2 *Paula*, s. 1960
Äänite AK3. Kesto 85.57 min.
Haastattelija Annikka Konola, Oulu 11.5.2006.
- H3 *Taina*, s. 1968
Äänite AK4. Kesto 78.53 min.
Haastattelija Annikka Konola, Lahti 16.5.2006.
- H4 *Satu*, s.1977
Äänite AK5. Kesto 138.35 min.
Haastattelija Annikka Konola, Espoo 17.5.2006.
- H6 *Taru*, s. 1977
Äänite AK6. Kesto 97.41 min.
Haastattelija Annikka Konola, Tampere 22.5.2006.
- H10 *Merja*, s. 1959
Äänite AK11 ja AK11B. Kesto 107.22 min.
Haastattelija Annikka Konola, Korja 18.6.2006.

Tutkimuskirjallisuus

Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2001 (1993).

Aromaa, Vuokko: Tyttöikä tuulenpyörre ja tosipaikka. Teoksessa: Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Toim. Kari Immonen. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu 1990.

Beauvoir, Simone de: Toinen sukupuoli. Ranskankielisestä alkuteoksesta *Le deuxième sexe I et II* (1949) lyhentäen suomentanut Annikka Suni. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000 (1949).

Brumberg, Joan Jacobs: The Body Project. An Intimate History of American Girls. Random House, New York 1997.

Crawford, Patricia: Attitudes to Menstruation in Seventeenth-Century England. Past and Present, No. 91. May, 1981, 47-73.

Delaney, Janice & Lupton, Mary Jane & Toth, Emily: The Curse. A Cultural History of Menstruation. First University of Illinois Press edition, Urbana and Chicago 1988.

Douglas, Mary: Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi. Englanninkielisestä alkuteoksesta *Purity and Danger. An analysis of pollution and taboo* (1966) suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000 (1966).

Elson, Jean: *Am I Still a Woman? Hysterectomy and Gender Identity*. Temple University Press, Philadelphia 2004.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Fingeroos, Outi & Ulla-Maija Peltonen: *Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 7-24.

Forstadius, Annukka: ”Maijalla on tänään huonot päivänsä”. Kuukautiset suomalaisessa kulttuurissa 1800-luvun lopulta 1940-luvulle. Helsingin yliopisto, Suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen Pro gradu. Painamaton lähde, 1986.

Foucault, Michel: *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto, Nautintojen käyttö, Huoli itsestä*. Ranskankielisistä alkuteoksista *La volonté de savoir (Histoire de la sexualité I)* (1976), *L'usage des plaisirs (Histoire de la sexualité II)* (1984), *Le souci de soi (Histoire de la sexualité III)* (1984) suomentanut Kaisa Sivenius. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999 (1976, 1984).

Ginzburg, Carlo: *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Suom. Aulikki Vuola. Gaudeamus, Helsinki 1996.

Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo: *Seksin trendit meillä ja naapureissa*. WS Bookwell Oy, Juva 2001.

Hall, Stuart: *Identiteetti*. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999.

Halmesvirta, Anssi: *Vaivojensa vangit. Kansa kysyi, lääkärit vastasivat – historiallinen vuoropuhelu 1889-1916*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 1998.

Harley, David: *The Theology of Affliction and the Experience of Sickness in the Godly Family, 1650-1714: The Henrys and Newcomes*. Teoksessa: *Medicine and Religion in Seventeenth-Century England*. Toim. Ole Peter Grell & Andrew Cunningham, Aldershot 1996.

Helén, Ilpo: *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde*. Gaudeamus, Helsinki 1997.

Hockey, Jenny & James, Allison: *Social Identities across the Life Course*. Palgrave Macmillan, New York 2003.

Holstein, James A. & Gubrium Jaber F.: *Constructing the Life Course*. General Hall, Inc, New York 2000.

Hurskainen, Ritva & Paavonen, Jorma: *Menorragian hoito*. *Duodecim* 2001; 117, 1263-1269.

Häggman, Kai: Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Painatuskeskus Oy. Helsinki 1994.

Immonen, Kari: Historian läsnäolo. Turun yliopiston historian laitos, julkaisuja n:o 26. Unipaps Oy, Turku 1996.

Jallinoja, Riitta: Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Tammer-Paino Oy, Tampere 1997.

Joutsivuo, Timo: Kehon tilojen moninaisuus. Terveys yksilöllisenä tasapainotilana Galenoksesta renessanssiin. Teoksessa: Terveiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoria. Toim. Timo Joutsivuo & Heikki Mikkeli. SKS, Helsinki 1995A, 31- 58.

Joutsivuo, Timo: Ruumiin vai sielun hoitoa? Kristinusko, sairaus ja lääketiede. Teoksessa: Terveiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoria. Toim. Timo Joutsivuo & Heikki Mikkeli. SKS, Helsinki 1995B, 59-83.

Juuti, Petri S. & Wallenius, Katri J.: Kaivot ja käymälät johdatus historiaan esimerkkinä Suomi. Tampere University Press – Verkkojulkaisut. ISBN 951-44-6251-3. http://tampub.uta.fi/aihealue.php?cont_sub=50. Tampere 2005.

Jähi, Rita: Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykinen sairaus lapsuudenkokemuksena. Sähköinen väitöskirja. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. ISBN 951-44-5993-8. <http://acuta.uta.fi>. Tampere 2004.

Kabata, Anu Marika: ”Hauskat päivät” tai ”paikat remontissa” naisten kokemuksia kuu-kautisista. Helsingin yliopisto, folkloristiikan Pro gradu, painamaton. Helsinki 2002.

Kalela, Jorma: Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 67-92.

Kansanterveyslaitos: Lisääntymisterveys Suomessa, Terveys 2000 –tutkimus. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B5/2004, Helsinki 2004.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka: Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY, Juva 1999.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne: Paikantuminen. Teoksessa: Avainsanat. 10 Askelta feministiseen tutkimukseen. Toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Vastapaino, Jyväskylä 1996, 271-292.

Kontula, Osmo & Cacciatore, Raisa & Apter, Dan & Bildjuschkin & Katriina, Törhönen, Marjatta & Koski, Seija & Tiilo, Leena: Koululaisten tiedot seksuaaliterveydestä. Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 11, 2001.

- Löfström, Jan: Musta nahkatakki. Teoksessa Arjen säikeet. Aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Toim. Bo Lönqvist. Gummeruksen kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000.
- Makkonen, Elina: Instituution suullinen historia. Teoksessa: Muistitetutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 245-270.
- Mikkeli, Heikki: Terveys ihanteena – Terveys elämäntapana. Teoksessa: Terveiden lähteillä. Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoria. Toim. Timo Joutsivuo & Heikki Mikkeli. SKS, Helsinki 1995, 9-27.
- Minkkinen, Sirkka: Nuoret ja tiedotusvälineet. Teoksessa: Nuoret tänään. Toim. Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia. Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino, Helsinki 1971.
- Mokka, Roope & Neuvonen, Aleks: Yksilön ääni. Hyvinvointivaltioyhteisöjen ajalla. Sitran raportteja 69. Edita Prima Oy, Helsinki 2006.
- Männistö, Tiina: Haluathan tulla todelliseksi naiseksi. Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen ooppaissa 1890-1972. Turun yliopisto historian laitoksen julkaisuja 63. Åbo Akademi Tryckeri, Turku 2003.
- Niemi, Mikko: Sivistynyt lääkäri. Kirjoituksia. Kustannus Oy Kunnia, Helsinki 2004.
- Oinas, Elina: Making Sense of the Teenage Body. Sociological Perspectives on Girls, Changing Bodies, and Knowledge. Åbo Akademi University Press, Turku 2001.
- Ollila, Anne: Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. Suomalaisen kirjallisuuden Seura. Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki 2000.
- Palin, Tutta: Ruumis. Teoksessa: Avainsanat. 10 Askelta feministiseen tutkimukseen. Toim. Anu Koivunen & Marianne Liljeström. Vastapaino, Jyväskylä 1996.
- Peltonen, Matti: Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Teoksessa Carlo Ginzburg: Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Suom. Aulikki Vuola. Gaudeamus, Helsinki 1996, 7-34.
- Peltonen, Matti: Mikrohistorian lajit. Teoksessa Muistitetutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 145-171.
- Purhonen, Semi: Sukupolvien ongelma: Tutkielma sukupolvien käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki, Suomi 2007.
- Ritamies, Marketta: Sinappikylvystä ehkäisytablettiin. Suomalaisen perhesuunnittelun historiaa. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 44/2006. Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki 2006.
- Ronkainen, Suvi: Ikääntyvän naisen seksuaalisuus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaissuja, sarja D: Naistutkimusraportteja 1/1990.

Roper, Michael: Slipping Out of View: Subjectivity and Emotion in Gender History. *History Workshop Journal* 59. 2005, 57-72.

Rossi, Leena: Kulttuurihistoriallisesta muistitiedosta. Teoksessa: Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä. Toim. Leena Rossi. Tammer-Paino Oy, Tampere 2003.

Räisänen, Arja-Liisa: Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865-1920. *Biblioteca Historica* 6. Suomen Historiallinen seura, Helsinki 1995.

Saarikoski, Helena: Mistä on huonot tytöt tehty. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2001.

Salmi, Hannu: ”Atomipommilla kuuhun!” tekniikan mentaalihistoriaa. Oy Edita Ab, Helsinki 1996.

Salmi-Nikander, Kirsti: Tapahtuma, kokemus ja kerronta. Teoksessa *Muistitetutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 199-220.

Salovaara, Hannes: Sukupuolihygienian opetuksesta oppikouluissamme. (Suomen naisten Kansallisiiton Siveellisyysskomitean julkaisuja) Raittiuskansan Kirjapaino Osakeyhtiö, Helsinki, 1933

Saure, Arto: Nainen ja hormonit. Ajanmukaista käytännön tietoa naisen hormonitoiminnasta eri ikäkausina. 4. uudistettu laitos, ensimmäinen painos 1985. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2002.

Saviaho, Arja: Nuorten seksuaalikäyttäytyminen. Teoksessa: Nuoret tänään. Toim. Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia. Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino, Helsinki 1971.

Simmel, Georg: Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895-1917. Suomentanut Tiina Huhtanen. Valikoinut ja esipuheen kirjoittanut Arto Noro. Tammer-Paino Oy, Tampere 2005.

Skultans, Vieda: The Symbolic Significance of Menstruation and the Menopause. *Man. New Series*, Vol. 5, No.4. Dec. 1970, 639-651.

Sohlman, Annukka: Linnun kiikut ja Kallen kaulukset. Kotitekoiset kuukautissiteet 1900-luvun alkupuolen Suomessa. Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden Pro gradu. Painamaton lähde, 2007.

Taipale, Hannu: Nuorten asenteista ja ajattelusta. Teoksessa: Nuoret tänään. Toim. Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia. Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino, Helsinki 1971.

Tuohela, Kirsi: Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870-1900. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1161, Tiede. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2008.

Turner, B. S.: *Regulating Bodies: Essays in Medical Sociology*. Routledge, London 1992.

Turner, B. S.: *Aging and identity: Some reflections on somatization of the self*. Teoksessa *Images of Aging: Cultural Representations of Later Life*. Toim. Mike Featherstone & Andrew Wernick. Routledge, London 1995.

Ukkonen, Taina: *Yhteisö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa*. Teoksessa: *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingeroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2006, 175-198.

Utrio, Kaari: *Eevan tyttäret. Naisen, lapsen ja perheen historia*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, Keuruu 1985.

Van Gennep, A.: *The Rites of Passage*. Routledge & Kegan Paul, London 1960 (1908).

Vilkko, Anni: *Omaelämäkertä kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. Tammer-Paino Oy, Tampere 1997.

Väisänen, Riitta & Geselle, Lea & Järvi, Ulla: *Hilmapäivät. Vertaistukea vaihdevuosiin*. Otava, Helsinki 2009.

The World Health Organisation: *A Cross-Cultural Study of Menstruation: Implications for Contraceptive Development and Use*. *Studies in Family Planning*, Vol. 12, No.1. Jan. 1981, 3-16.

Young, Iris Marion: *Menstrual Meditations*. Teoksessa *Female Body Experience. "Throving like a girl" and other essays*. *Studies in Feminist Philosophy*. Oxford University Press, Oxford, New York 2005.

Lehdet:

Iltalehti, viikonvaihte: *Harmiton hormonihoido?* 1.7.2006, 32-33.

Anna: *Hilman armoilla*. 12/2009, 9.

Helsingin Sanomat: *Vapaus kasvaa ehkäisyssä*. 20.11.2006.

Helsingin Sanomat: *Seksistä tulisi voida puhua kouluissa avoimesti*. 16.9.2008.

Helsingin Sanomat: *Valistava "vessapaperi" kertoo kondomin käytöstä*. 18.1.2009.

Internet-lähteet:

FDA: <http://www.fda.gov/cdrh/consumer/tamponsabs.html> 11.1.2009. Sivusto päivitetty 23.7.1999.

<http://www.kapahoito.fi/kh/kapahoito?suositus=hoi50033> 9.9.2005.

http://keskustelu.suomi24.fi/terveys_show.fcgi?category=97&conference=4000000000000040&posting=22000000003432439&view_mode=flat 16.1.2009.

http://www.sloggi.com/fi/page_1586_SLOGGIN_SALAISUUDET.php 14.1.2009.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/1980-luku> 14.1.2009.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Ibuprofeeni> 15.1.2009.

Muu aineisto:

Immonen, Kari: Mitä kulttuurihistoria on -kurssin luennot 29.9; 5.10; 12.10; 19.10.2005.

Meredith, Susan: Mitä kummaa minussa tapahtuu? Sanoma Magazines Finland Oy, Proost, Belgia 2006.

Mirena 20 mikrog/24 tuntia pakkausseloste, 26.5.2003.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Sisälähetyksen kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki 1992.

Sandelin, Ellen: Nuorison siveellisestä kasvatuksesta (Aikamme siveellisiä kysymyksiä No. II). Osakeyhtiö Weilin & Göös Aktiebolag, Helsinki 1903.

Schering Oy: Mirena Hormonikorvaushoidossa, potilasohje.

Schering Oy: Mirena Marketing Authorization Status 11/2004.

Suomalainen Lääkäriseura Dudecim & Suomen Akatemia: Konsensuslauselma. Vaihdevuosisien hormonihoido. 26.11.2004.